

NÕUKOGUDE KOOL

Nr. 8

1950

Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse, Kirjastuste
ja Raamatukaubanduse Vallitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus,
Tallinn

SISUKORD

J. Stalin. Marksismist keeleteaduses	449
J. Stalin. Mõnedest keeleteaduse küsimustest	466
Juhtkiri. Uue õppeaasta lävel	470
* * * Neid autasustati Nõukogude Eesti 10. aastapäeva puhul	476
T. Artemenko. Vanemate klasside juhatajate töö suunamisest	477
V. Skossõrev. Ekskursioonid tootmisalale keskkooli füüsilikas	486
V. Voore. Looduskaitse küsimustest zoologia tundides	495
A. Taimsoo. Kuidas saavutasin täieliku õppeedukuse	504
V. Zaitšikov. Põhja-Koreas	509

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VIII AASTAKAIK

Nr. 8

AUGUST

1950

Marksismist keeleteaduses.

Minu poole pöördus rühm seltsimehi noorte hulgast ettepanekuga — avaldada ajakirjanduses oma arvamust keeleteaduse küsimustes, eriti selles osas, mis puudutab marksismi keeleteaduses. Ma pole keeleteadlane ega saa muidugi seltsimehi täielikult rahuldada. Mis puutub marksismisse keeleteaduses, nagu teisteski ühiskonnateadustes, siis sellega on mul otseselt tegemist. Sellepärast ma nõustusin andma vastuse reale küsimustele, mis seltsimehed esitasid.

KUSIMUS. Kas on õige, et keel on baasi pealisehitus?

Vastus. Ei, ei ole õige.

Baas on ühiskonna majanduslik kord tema arengu antud etapil. Pealisehituse moodustavad ühiskonna poliitilised, õiguslikud, usulised, kunstilised ja filosoofilised vaated ning nendele vastavad poliitilised, õiguslikud ja teised asutised.

Igal baasil on oma, temale vastav pealisehitus. Feodaalse korra baasil on oma pealisehitus, oma poliitilised, õiguslikud ja muud vaated ning nendele vastavad asutised, kapitalistlikul baasil on oma pealisehitus, sotsialistlikul — oma. Kui muutub ja likvideeritakse baas, siis tema järel muutub ja likvideerub tema pealisehitus, kui sünnib uus baas, siis tema järel sünnib talle vastav pealisehitus.

Keel erineb ses suhtes põhjalikult pealisehitusest. Võtame näiteks vene ühiskonna ja vene keele. Viimase 30 aasta jooksul likvideeriti Venemaal vana, kapitalistlik baas ja ehitati uus, sotsialistlik baas. Vastavalt sellele likvideeriti kapitalistliku baasi pealisehitus ja loodi uus pealisehitus, mis vastab sotsialistlikule baasile. Järelikult asendati vanad poliitilised, õiguslikud ja muud asutised uute, sotsialistlikega.

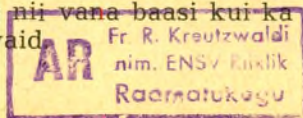
Kuid sellest hoolimata jäi vene keel põhiliselt sellekssamaks, mis ta oli enne Oktoobripööret.

Mis on vene keeles selle perioodi vältel muutunud? Teataval määral on muutunud vene keele sõnavara, muutunud selles mõttes, et see on täienenud õige suure hulga uute sõnade ja väljenditega, mis on tekkinud seoses uue sotsialistliku tootmise tekkimisega, uue riigi, uue sotsialistliku kultuuri, uue ühiskondliku elu, moraali ilmumisega, lõpuks, seoses tehnika ja teaduse arenemisega; on muutunud rea sõnade ja väljendite mõte, mis on saanud uue mõistelise tähenduse; sõnavarast on välja langenud teatav hulk vananenud sõnu. Mis aga puutub vene keele sõnavara põhifondi ja grammatilisse ehitusse, mis moodustavad keele aluse, siis neid pärast kapitalistliku baasi likvideerimist ei likvideeritud ega asendatud keele sõnavara uue põhifondiga ja uue grammatilise ehitusega, vaid vastupidi, nad jäid tervenisti püsima ja jäid ilma igasuguste tõsiste muutusteta, — säilisid just kaasaegse vene keele põhialusena.

Edasi. Baas sünnitab pealisehituse, kuid see ei tähenda sugugi, et pealisehitus ainult peegeldab baasi, et ta on passiivne, neutraalne, suhtub ükskõikselt oma baasi saatusse, klasside saatusse, korra iseloomusse. Vastupidi, tulnud ilmale, saab ta ülisuureks aktiivseks jõuks, aitab aktiivselt oma baasil kujuneda ja tugevneda, võtab tarvitusele kõik abinõud selleks, et aidata uuel korral lõplikult purustada ja likvideerida vana baas ja vanad klassid.

Teisiti ei saagi olla. Baas sellepärast loobki pealisehituse, et see teeniks teda, et see aitaks baasil aktiivselt kujuneda ja tugevneda, et ta aktiivselt võitleks vana, oma aja ära elanud baasi ning temale vastava vana pealisehituse likvideerimise eest. Pealisehitusel tarvitseb ainult loobuda sellest oma teenivast osast, pealisehitusel tarvitseb ainult oma baasi aktiivse kaitsmise positsioonilt üle minna temasse ükskõikse suhtumise positsioonile, klassidesse ühesuguse suhtumise positsioonile, ja ta kaotab oma kvaliteedi ning lakkab olemast pealisehitus.

Selles suhtes keel erineb põhjalikult pealisehitusest. Keele sünnitajaks ei ole üks või teine baas, vana või uus baas antud ühiskonnas, vaid kogu ühiskonna ajaloo ja baaside ajaloo käik sajandite vältel. Keelt pole loonud mõni üksik klass, vaid kogu ühiskond, kõik ühiskonna klassid, sadade põlvkondade jõupingutused. Ta on loodud mitte mõne üksiku klassi, vaid kogu ühiskonna, kõigi ühiskonna klasside tarve rahuldamiseks. Just sellepärast on ta loodud ühiskonnale ühtsena ja kõigile ühiskonna liikmetele ühise üldrahvaliku keelena. Sellepärast ei seisa keele kui inimeste suhtlemise vahendi teeniv osa selles, et teendata üht klassi teiste klasside kahjuks, vaid selles, et ühtviisi teendata kogu ühiskonda, kõiki ühiskonna klasse. Sellega õieti ongi seletatav, et keel võib ühtviisi teendata nii vana, surevat korda kui ka uut, tõusvat korda; nii vana baasi kui ka uut, nii ekspuataatoreid kui ka ekspuateeritavaid.

Kellelegi pole saladuseks tõsiasi, et vene keel teenindas niisama hästi vene kapitalismi ja vene kodanlikku kultuuri enne Oktoobripöörret, kui ta teenindab praegu vene ühiskonna sotsialistlikku korda ja sotsialistlikku kultuuri.

Sedasama tuleb öelda ukraina, valgevene, usbeki, kasahhi, gruusia, armeenia, eesti, läti, leedu, moldaavia, tatari, aserbaidžani, baškiiri, turkmeeni ja teiste Nõukogude rahvuste keelte kohta, mis niisama hästi teenindasid nende rahvuste vana, kodanlikku korda, kui nad teenindavad uut, sotsialistlikku korda.

Teisiti ei saagi olla. Keel selleks olemas ongi, selleks ta loodud ongi, et teenida ühiskonda kui tervikut inimeste suhtlemise tööriistana, et ta oleks ühine ühiskonna liikmetele ja ühtne ühiskonnale, teenindades võrdselt ühiskonna liikmeid, sõltumatult nende klassiseisundist. Keelel tarvitseb ainult lahkuda sellelt üldrahvalikult seisukohalt, keelel tarvitseb ainult asuda mõne sotsiaalse rühma eelistamise ja toetamise seisukohale ühiskonna teiste sotsiaalsete rühmade kahjuks, ja ta kaotab oma kvaliteedi, lakkab olemast inimeste suhtlemise vahendiks ühiskonnas, muutub mõne sotsiaalse rühma žargooniks, degradeerub ja on määratud kadumisele.

Selles suhtes keel, erinedes printsiipiaalselt pealisehitusest, ei erine aga tootmisriistadest, nagu näiteks masinatest, mis samuti ühesuguselt võivad teenindada nii kapitalistlikku kui ka sotsialistlikku korda.

Edasi. Pealisehitus on ühe ajastu produkt, mille vältel elab ja toimib antud majanduslik baas. Sellepärast pealisehitus ei ela kaua, ta likvideeritakse ja kaob antud baasi likvideerimise ja kadumisega.

Keel aga, vastupidi, on terve rea ajastute produkt, mille vältel teda kujundatakse, rikastatakse, arendatakse, lihvitakse. Sellepärast elab keel võrratult kauem kui igasugune baas ja igasugune pealisehitus. Sellega õieti ongi seletatav, et mitte üksnes ühe baasi ja tema pealisehituse, vaid ka mitme baasi ja nendele vastavate pealisehituste sündimise ja likvideerimise tagajärjeks ajaloos ei ole antud keele likvideerimine, ei tema struktuuri likvideerimine, ega uue sõnavaraga ja uue grammatilise ehitusega uue keele sünd.

Puškini surmast on möödunud üle saja aasta. Selle aja vältel likvideeriti Venemaal feodaalne kord, kapitalistlik kord, ja tekkis kolmas, sotsialistlik kord. Järelikult likvideeriti kaks baasi ühes nende pealisehitustega ja tekkis uus, sotsialistlik baas tema uue pealisehitusega. Kui aga võtta näiteks vene keel, siis ei ole ta selle suure ajavahemiku kestel läbi teinud mingit murrangut, ja oma struktuurilt erineb tänapäeva vene keel õige vähe Puškini keelest.

Mis on selle aja jooksul vene keeles muutunud? Tõsiselt on selle aja jooksul täienenud vene keele sõnavara; sõnavarast on välja langenud suur hulk vananenud sõnu; on muutunud õige suure hulga sõnade mõisteline tähendus; paranenud on keele grammatiline ehitus. Mis puutub Puškini keele struktuuri ühes tema grammatilise ehitusega

ja sõnavara põhifondiga, siis see on kõiges olulises säilinud tänapäeva vene keele alusena.

Ja see on täiesti arusaadav. Tõepoolest, milleks oleks vaja, et olemasolev keele struktuur, tema grammatiline ehitus ja sõnavara põhifond häviks või asenduks uuega pärast iga pööret, nagu see tavaliselt sünnib pealisehitusega? Kellele on vaja, et „vesi“, „maa“, „mägi“, „mets“, „kala“, „inimene“, „käima“, „tegema“, „tootma“, „kauplema“ jne. nimetataks mitte veeks, maaks, mäeks jne., vaid kuidagi teisiti? Kellele on vaja, et sõnade muutumine keeles ja sõnade ühendamine lauses ei toimuks olemasoleva grammatika, vaid hoopis teise grammatika järgi? Mis kasu oleks revolutsioonil säärasest pöördest keeles? Ajalugu ei tee üldse midagi olulist ilma erilise vajaduseta. Kerkib küsimus, missugune vajadus on niisuguse keelilise pöörde järgi, kui on tõestatud, et olemasolev keel oma struktuuriga on põhiliselt täiesti kõlblik uue korra tarvete rahuldamiseks? Hävitada vana pealisehitus ja asendada see uuega on võimalik ja tarvilik mõnede aastate vältel, et anda ruumi ühiskonna tootmisjõudude arenemisele, ent kuidas hävitada olemasolev keel ja ehitada selle asemele uus keel mõnede aastate vältel, toomata anarhiat ühiskondlikku ellu, loomata ühiskonna lagunemise ohtu? Kes peale don-kihhotede võiks seada endale säärase ülesande?

Lõpuks veel üks põhiline erinevus pealisehituse ja keele vahel. Pealisehitus ei ole vahetult seotud tootmisega, inimese tootmistegevusega. Ta on seotud tootmisega ainult kaudselt, majanduse vahendusel, baasi vahendusel. Sellepärast ei peegelda pealisehitus muudatusi tootmisjõudude arenemise tasemes otsekohe ega otseselt, vaid pärast muudatusi baasis, muudatuste kajastumise kaudu tootmises, muudatustes baasis. See tähendab, et pealisehituse tegevussfäär on kitsas ja piiratud.

Keel aga, vastupidi, on otseselt seotud inimese tootmistegevusega, ja mitte ainult tootmistegevusega, vaid ka inimese igasuguse muu tegevusega kõigil tema töö aladel tootmisest baasini, baasist pealisehituseni. Sellepärast peegeldab keel muudatusi tootmises otsekohe ja vahetult, ootamata muudatusi baasis. Sellepärast on keele tegevussfäär, mis hõlmab kõiki inimese tegevusalasid, palju laiem ja mitmekülgsem kui pealisehituse tegevussfäär. Veel enam, ta on peaaegu piiramatu.

Sellega eelkõige ongi seletatav, et keel, eriti tema sõnavara, on peaaegu alalise muutumise seisundis. Tööstuse ja põllumajanduse, kaubanduse ja transpordi, tehnika ja teaduse pidev kasv nõuab keelelt tema sõnavara täiendamist uute sõnadega ja väljenditega, mis on vajalikud nende tööks. Ja keel, vahetult peegeldades neid vajadusi, täiendab oma sõnavara uute sõnadega, täiustab oma grammatilist ehitust.

Niisiis:

- a) marksist ei saa pidada keelt pealisehituseks baasile;
- b) segi ajada keel pealisehitusega tähendab teha tõsine viga.

KUSIMUS. Kas on õige, et keel on alati olnud ja jääb klassikeeleks, et ühiskonnale ühist ja ühtset mitteklassilist, üldrahvalikku keelt ei ole olemas?

V a s t u s. Ei, ei ole õige.

Ei ole raske mõista, et ühiskonnas, kus ei ole klasse, ei saa juttugi olla klassikeelest. Ürgkogukondlik, sugukondlik kord ei tundnud klasse, järelikult ei saanud seal olla ka klassikeelt, — keel oli seal ühine, ühtne kogu kollektiivile. Vastuväide, et klassi all tuleb mõista igasugust inimeste kollektiivi, sealhulgas ka ürgkogukondlikku kollektiivi, pole vastuväide, vaid sõnade mäng, mis ei vääri ümberlukkamist.

Mis puutub edasisse arenemisse sugukonnakeeltelt hõimukeelteneni, hõimukeeltelt rahvakeelteneni ja rahvakeeltelt rahvuskeelteneni, siis kõigjal ja kõigil arenemisetappidel oli keel kui inimeste suhtlemise vahend ühiskonnas ühiskonnale ühine ja ühtne, teenindades ühesuguselt ühiskonna liikmeid, olenemata sotsiaalsest seisundist.

Ma ei mõtle siin orjapidamisaegseid ja keskaja riike, nagu näiteks Kyrose ja Aleksander Suure riiki või Caesari ja Karl Suure riiki, millel ei olnud oma majanduslikku baasi ja mis kujutasid endast ajutisi ja ebakindlaid sõjalis-administratiivseid ühendusi. Neil riikidel ei olnud ega saanudki olla riigile ühist ja kõigile riigi liikmetele arusaadavat keelt. Nad kujutasid endast hõimude ja rahvaste konglomeraati, kes elasid oma elu ja kellel olid oma keeled. Järelikult ma ei mõtle neid ja nendetaolisi riike, vaid neid hõime ja rahvaid, kes kuulusid riigi koosseisu, kellel oli oma majanduslik baas ja omad ammu väljakujunenud keeled. Ajalugu kõneleb, et nende hõimude ja rahvaste keeled olid mitte klassi-, vaid üldrahvalikud keeled, mis olid ühtsed hõimudele ja rahvastele ning nende arusaadavad.

Muidugi oli rööbiti sellega dialekte, kohalikke murrakuid, kuid nende üle prevaleeris ja nad allutas endale hõimu või rahva ühtne ja ühine keel.

Hiljem, kapitalismi ilmunisega, feodaalse killustatuse likvideerimisega ja rahvusliku turu kujunemisega arenesid rahvad rahvusteks ning rahvaste keeled rahvuskeelteks. Ajalugu kõneleb, et rahvuskeeled ei ole klassikeeled, vaid üldrahvalikud keeled, mis on ühised rahvuse liikmeile ja ühtsed rahvusele.

Ulalpool oli juttu, et keel inimeste suhtlemise vahendina ühiskonnas ühtviisi teenindab kõiki ühiskonna klasse ja ilmutab ses suhtes omamoodi ükskõiksust klasside vastu. Ent inimesed, üksikud sotsiaalsed rühmad, klassid ei ole kaugeltki ükskõiksed keele vastu. Nad püüavad kasutada keelt oma huvides, sundida talle peale oma erilise leksikoni, oma erilised terminid, oma erilised väljendid. Eriti paistavad ses suhtes silma varakate klasside ladvakihid, kes on irdunud rahvast ja vihkavad teda: aadliaristokraatia, kodanluse ülemkihid. Luuakse „klassidialekte“, žargoone, „salongikeeli“. Kirjanduses kva-

lifitseeritakse neid dialekte ja žargoone sageli ebaõigelt keeltena: „aadli keel“, „kodanluse keel“, vastukaaluks „proletariaadi keelele“, „talurahva keelele“. Selle põhjal, nii imelik kui see ka on, jõudsid mõned meie seltsimehed järeldusele, et rahvuskeel on fiktsioon, et realselt on olemas ainult klassikeeled.

Ma arvan, et ei ole midagi ekslikumat niisugusest järeldusest. Kas neid dialekte ja žargoone võib pidada keelteks? Kahtlemata ei või. Ei või esiteks sellepärast, et neil dialektidel ja žargoonidel ei ole oma grammatilist ehitust ja sõnavara põhifondi, — nad laenavad need rahvuskeelest. Ei või teiseks sellepärast, et dialektidel ja žargoonidel on kitsas ringlemissfäär ühe või teise klassi ladviku liikmete hulgas ja nad ei kõlba hoopiski inimeste, ühiskonna kui terviku suhtlemise vahendiks. Mis neil siis on? Neil on mõnede spetsiifiliste sõnade kogu, mis peegeldavad aristokraatia või kodanluse ülemkihtide spetsiifilisi maitseid; teatav hulk väljendeid ja kõnekäände, mida iseloomustab peenus ja galantsus ning mis on vabad rahvuskeele „jämedatest“ väljenditest ja kõnekäändudest; lõpuks teatav hulk võõrsõnu. Kuid kõik põhiline, s. o. rõhuv enamik sõnu ja grammatiline ehitus, on võetud üldrahvalikust keelest, rahvuskeelest. Järelikult kujutavad dialektid ja žargoonid endast üldrahvaliku rahvuskeele haru, millel puudub igasugune keeleline iseseisvus ja mis on määratud mandumisele. Arvata, et dialektid ja žargoonid võivad areneda iseseisvateks keelteks, mis suudavad välja tõrjuda ja asendada rahvuskeelt, tähendab kaotada ajalooline perspektiiv ja lahkuda marksismi seisukohalt.

Viidatakse Marxile, tsiteeritakse üht kohta tema artiklist „Püha Max“, kus on öeldud, et kodanlastel on „oma keel“, et see keel „on kodanluse produkt“, et ta on läbi imbinud merkantilismi ja ostumüügi vaimust. Selle tsitaadiga tahavad mõned seltsimehed tõestada, et Marx olevat olnud keele „klassilisuse“ poolt, et ta eitas ühtse rahvuskeele olemasolu. Kui need seltsimehed suhtuksid asjasse objektiivselt, oleksid nad pidanud tooma ka teise tsitaadi sellest samast artiklist „Püha Max“, kus Marx, puudutades ühtse rahvuskeele kujunemise viiside küsimust, kõneleb „dialektide kontsentreerumisest ühtseks rahvuskeeleks, mis on tingitud majanduslikust ja poliitilisest kontsentreerumisest“.

Järelikult tunnistas Marx ühtse rahvuskeele kui kõrgema vormi vajalikkust, millele on allutatud dialektid kui madalamad vormid.

Mida siis säärasel juhul võib endast kujutada kodanlaste keel, mis Marxi sõnade järgi „on kodanluse produkt“. Kas Marx pidas seda niisamasuguseks keeleks kui rahvuskeel oma erilise keelelise struktuuriga? Kas ta sai pidada seda niisuguseks keeleks? Muidugi mitte! Marx lihtsalt tahtis öelda, et kodanlased on reostanud ühtse rahvuskeele oma sahkerdaja-leksikoniga, et kodanlastel on järelikult oma sahkerdaja-žargoon.

Tuleb välja, et need seltsimehed on Marxi seisukohta moonutanud. Moonutanud on nad seda aga sellepärast, et nad ei tsiteerinud Marxi kui marksistid, vaid kui kirjatähe kummardajad, tungimata asja sisse.

Viidatakse Engelsile, tsiteeritakse brošüürist „Töölisklassi olukord Inglismaal“ Engelsi sõnu sellest, et „... inglise töölisklass on aja jooksul saanud hoopis teiseks rahvaks kui inglise kodanlus“, et „töölised kõnelevad teises dialektis, nendel on teised ideed ja kujutlused, teised kombed ja kõlbelised põhimõtted, teine religioon ja poliitika kui kodanlusel“. Selle tsitaadi alusel teevad mõned seltsimehed järelduse, et Engels eitas üldrahvaliku keele, rahvuskeele olemasolu, et ta pooldas järelikult keele „klassilisust“. Tõsi küll, Engels ei kõnele siin keelest, vaid dialektist, täielikult mõistes, et dialekt kui rahvuskeele haru ei saa asendada rahvuskeelt. Kuid need seltsimehed nähtavasti ei pea just väga lugu vahe olemasolust keele ja dialekti vahel...

On ilmne, et tsitaat ei ole toodud parajal kohal, sest Engels ei kõnele siin „klassikeeltest“, vaid peaasjalikult klasside ideedest, kujutlustest, kommetest, kõlbelistest põhimõtetest, religioonist, poliitikast. On täiesti õige, et ideed, kujutlused, kombed, kõlbelised põhimõtted, religioon ja poliitika on kodanlastel ja proletaarlastel otse vastupidised. Kuid mis on sellega tegemist rahvuslikul keelel või keele „klassilisusel“? Kas klassivastuolude olemasolu ühiskonnas saab olla argumendiks keele „klassilisuse“ kasuks või ühtse rahvuskeele vajalikkuse vastu? Marksism ütleb, et ühine keel on üks tähtsamaid rahvuse tunnuseid, sealjuures hästi teades, et rahvuse piirides on olemas klassivastuolud. Kas mainitud seltsimehed tunnustavad seda marksistlikku teesi?

Viidatakse Lafargue'ile, juhtides tähelepanu sellele, et Lafargue oma brošüüris „Keel ja revolutsioon“ tunnustab keele „klassilisust“, et ta eitavat üldrahvaliku keele, rahvuskeele vajalikkust. See ei ole õige. Lafargue kõneleb tõepoolest „aadli“ ehk „aristokraatia keelest“ ja mitmesuguste ühiskonnakihtide „žargoonidest“. Kuid need seltsimehed unustavad, et Lafargue, tundmata huvi keele ja žargooni vahe küsimuse vastu ja nimetades dialekte kord „kunstlikuks kõneks“, kord „žargooniks“, ütleb oma brošüüris selgesti, et „kunstlik kõne, mis on cmane aristokraatiale... on eraldunud üldrahvalikust keelest, milles kõnelesid nii kodanlased kui ka käsitöölised, linn ja maa“.

Järelikult Lafargue tunnustab üldrahvaliku keele olemasolu ja vajalikkust, saades täielikult aru „aristokraatia keele“ ning teiste dialektide ja žargoonide allutatud iseloomust ja sõltumisest üldrahvalikust keelest.

Tuleb välja, et viide Lafargue'ile ei taba märki.

Viidatakse sellele, et Inglismaal kõnelesid inglise feodaalid üks-vähe „sajandite vältel“ prantsuse keelt, kuna inglise rahvas kõneles inglise keelt, et see asjaolu olevat argumendiks keele „klassilisuse“

kasuks ja üldrahvaliku keele vajalikkuse vastu. Kuid see pole argument, vaid on mingi anekdoot. Esiteks, prantsuse keelt ei kõnelnud tol ajal kõik feodaalid, vaid inglise feodaalide väikesearvuline ladvik kuningakoja juures ja krahvkondades. Teiseks, nad ei kõnelnud mingit „klassikeelt“, vaid tavalist üldrahvalikku prantsuse keelt. Kolmandaks, nagu teada, kadus see prantsuse keelega heputamine hiljem jäljetult, andes aset üldrahvalikule inglise keelele. Kas need seltsimehed arvavad, et inglise feodaalid ja inglise rahvas kõnelesid „sajandite vältel“ teineteisega tõlkide kaudu, et nad ei kasutanud inglise keelt, et üldrahvalikku inglise keelt ei olnud tol ajal olemas, et prantsuse keel kujutas endast tol ajal Inglismaal midagi suuremat kui salongikeel, mis on käibel ainult inglise aristokraatia ladviku kitsas ringkonnas? Kuidas saab sääraste anekdootlike „argumentide“ põhjal eitada üldrahvaliku keele olemasolu ja vajalikkust?

Ka vene aristokraadid heputasid üksvahe prantsuse keelega tsaari õukonnas ja salongides. Nad kelkisid sellega, et nad vene keelt kõneldes kokutavad prantsuse keeles, et nad oskavad kõnelda vene keelt ainult prantsuse aktsendiga. Kas see tähendab, et Venemaal ei olnud tol ajal üldrahvalikku vene keelt, et üldrahvalik keel oli tol ajal fiktsioon ja „klassikeeled“ reaalsus?

Meie seltsimehed teevad siin vähemalt kaks viga.

Esimene viga seisab selles, et nad ajavad keele segi pealisehitusega. Nad arvavad, et kui pealisehitusel on klassiiseloos, siis ka keel peab olema mitte üldrahvalik, vaid klassiline, kuid ütlesin juba ülalpool, et keel ja pealisehitus on kaks erinevat mõistet, et marksist ei tohi neid segi ajada.

Teine viga seisab selles, et need seltsimehed peavad kodanluse ja proletariaadi huvide vastandlikkust, nende ägedat klassivõitlust ühiskonna lagunemiseks, igasuguste sidemete katkemiseks vaenulike klasside vahel. Nad arvavad, et kui võrd ühiskond on lagunenu ja enam ei ole ühtset ühiskonda, vaid on ainult klassid, siis ei ole vaja ka ühiskonnale ühtset keelt, ei ole vaja rahvuskeelt. Mis siis jääb järele, kui ühiskond on lagunenu ega ole enam üldrahvalikku keelt, rahvuskeelt? Jäävad klassid ja „klassikeeled“. On arusaadav, et igal „klassikeel“ on oma „klassi“ grammatika, — „proletaarne“ grammatika, „kodaanlik“ grammatika. Sääraseid grammatikaid pole küll olemas, kuid see ei häiri neid seltsimehi: nad usuvad, et niisugused grammatikad ilmuvad.

Meil oli üksvahe „marksiste“, kes väitsid, et meie maale pärast Oktoobripöõret jäänud raudteed on kodaanlikud, et meil, marksistidel, ei kõlba neid kasutada, et need tuleb lammutada ja ehitada uued, „proletaarsed“ raudteed. Nad said selle eest „troglodüütide“ hüüdnime...

On arusaadav, et säärasel primitiivselt anarhilisel vaatel ühiskonnale, klassidele, keelele ei ole midagi ühist marksismiga. Kuid ta on

tingimata olemas ja elab edasi mõnede meie sampsiläinud seltsimeeste peades.

Muidugi on vale, et ägeda klassivõitluse olemasolu tõttu ühiskond olevat lagunened klassideks, kes ei ole enam üksteisega majanduslikult seotud ühes ühiskonnas. Vastupidi. Niikaua kui on olemas kapitalism, on kodanlased ja proletaarlased omavahel seotud kõigi majanduse niitidega kui ühtse kapitalistliku ühiskonna osad. Kodanlased ei saa elada ja rikastuda, kui nende käsutuses ei ole palgatöölisi, proletaarlased ei saa jätkata oma olemasolu, kui nad ei lase ennast kapitalistide juurde tööle palgata. Igasuguse majanduslike sidemete katkemine nende vahel tähendab igasuguse tootmise katkemist, igasuguse tootmise katkemine aga viib ühiskonna hukkumiseni, klasside eneste hukkumiseni. On arusaadav, et ükski klass ei taha lasta end hävitada. Sellepärast klassivõitlus, kui terav ta ka oleks, ei saa viia ühiskonna lagunemiseni. Ainult võhiklikkus marksismi küsimustes ja täielik mitteamusaamine keele loomusest võisid dikteerida mõnede meie seltsimeestele muinasjutu ühiskonna lagunemisest, „klassikeeltest“, „klassigrammatikatest“.

Edasi viidatakse Leninile ja meenutatakse, et Lenin tunnustas kahe kultuuri, kodanliku ja proletaarset kultuuri olemasolu kapitalismi ajal, et rahvuskultuuri loosung kapitalismi ajal on natsionalistlik loosung.

Kõik see on õige ja Leninil on siin absoluutselt õigus. Kuid mis on sellega tegemist keele „klassilisusel“? Viidates Lenini sõnadele kahest kultuurist kapitalismi ajal, tahavad need seltsimehed, nagu näha, lugejale sisendada, et kahe kultuuri, kodanliku ja proletaarset kultuuri olemasolu ühiskonnas tähendab, et keeli samuti peab olema kaks, sest keel on seotud kultuuriga, — järelikult eitab Lenin ühtse rahvuskeele vajalikkust, järelikult pooldab Lenin „klassikeeli“. Nende seltsimeeste viga seisab siin selles, et nad samastavad keele kultuuriga ja ajavad need omavahel segi. Ometi on kultuur ja keel kaks ise asja. Kultuur võib olla nii kodanlik kui ka sotsialistlik, keel aga kui suhtlemise vahend on alati üldrahvalik keel ja ta võib teenindada nii kodanlikku kui ka sotsialistlikku kultuuri. Kas pole fakt, et vene, ukraina ja usbeki keel teenindavad nüüd nende rahvuste sotsialistlikku kultuuri samuti mitte halvasti, kui nad teenindasid enne Oktoobripöõret nende kodanlikke kultuure? Järelikult, eksivad need seltsimehed rängalt, kui nad väidavad, et kahe eri kultuuri olemasolu viib kahe eri keele kujunemiseni ja ühtse keele vajalikkuse eitamiseni.

Kahest kultuurist kõneldes lähtus Lenin just sellest teesist, et kahe kultuuri olemasolu ei saa viia ühtse keele eitamiseni ja kahe keele kujunemiseni, et keel peab olema ühtne. Kui bundistid hakkasid süüdistama Leninit selles, et ta eitab rahvuskeele vajalikkust ja peab kultuuri „rahvusetuks“, protesteeris Lenin teatavasti teravalt selle vastu, öeldes, et ta sõdib kodanliku kultuuri vastu, mitte aga rahvuskeele

vastu, mille vajalikkust ta peab vaieldamatuks. On imelik, et mõned meie seltsimehed on sörkinud bundistide jälgedes.

Mis puutub ühtsesse keelde, mille vajalikkust Lenin eitavat, siis tuleks ära kuulata järgmised Lenini sõnad:

„Keel on inimeste tähtsaim suhtlemisvahend; keele ühtsus ja tema takistusteta arenemine on üks tähtsamaid eeltingimusi tõesti vabaks ja laialdaseks, kaasaegsele kapitalismile vastavaks kaubanduskäibeaks, rahvastiku vabaks ja laialdaseks rühmitumiseks kõigi eri klasside järgi.“

Tuleb välja, et lugupeetud seltsimehed moonutasid Lenini vaateid.

Lõpuks viidatakse Stalinile. Tuuakse ära tsitaat Stalinist selle kohta, et „kodanlus ja tema natsionalistlikud parteid olid ja jäävad sel perioodil niisuguste rahvuste peamiseks juhtivaks jõuks“. See on kõik õige. Kodanlus ja tema natsionalistlik partei juhivad tõepoolest kodanlikku kultuuri, nagu ka proletariaat ja tema internatsionalistlik partei juhivad proletaarset kultuuri. Kuid mis on sellega tegemist keele „klassilisusel“? Kas nendele seltsimeestele ei ole teada, et rahvuskeel on rahvuskultuuri vorm, et rahvuskeel võib teenindada nii kodanlikku kui ka sotsialistlikku kultuuri? Kas meie seltsimehed tõesti ei ole tuttavad marksistide tuntud vormeliga, et praegune vene, ukraina, valgevene ja teised kultuurid on sotsialistlikud sisult ja rahvuslikud vormilt, s. o. keelelt? Kas nad on nõus selle marksistliku vormeliga?

Meie seltsimeeste viga seisab siin selles, et nad ei näe vahet kultuuri ja keele vahel ega saa aru, et kultuur oma sisult muutub ühiskonna arenemise iga uue perioodiga, kuna keel jääb põhiliselt samaks keeleks mitme perioodi vältel, ühtviisi teenindades nii uut kultuuri kui ka vana.

Niisiis:

a) keel kui suhtlemise vahend on alati olnud ja jääb ühiskonnale ühtseks ja tema liikmetele ühiseks keeleks;

b) dialektide ja žargoonide olemasolu ei eita, vaid kinnitab üldrahalviku keele olemasolu, mille harudeks nad on ja millele nad on allutatud;

c) keele „klassilisuse“ vormel on ekslik, mittemarksistlik vormel.

KUSIMUS. Missugused on keele iseloomulikud tunnused?

Vastus. Keel kuulub ühiskondlike nähtuste hulka, mis toimivad kogu ühiskonna olemasolu ajal. Ta sünnib ja areneb ühiskonna sündimise ja arenemisega. Ta sureb koos ühiskonna surmaga. Väljaspool ühiskonda ei ole keelt. Sellepärast võib keelest ja tema arenemise seadustest aru saada ainult sel juhul, kui teda uuritakse lahutamatus seoses ühiskonna ajaloo, rahva ajaloo, kellele kuulub uuritav keel ja kes on selle keele looja ja kandja.

Keel on vahend, tööriist, mille abil inimesed üksteisega suhtlevad, mõtteid vahetavad ja vastastikuse mõistmise saavutavad. Olles otse-

selt seotud mõtlemisega, registreerib ja fikseerib keel sõnades ja sõnade ühendamises lauseteks mõtlemise töö tulemusi, inimese tunnetamistöö edusamme, ja teeb seega võimalikuks mõtete vahetamise inimühiskonnas.

Mõtete vahetamine on pidev ja eluline vajadus, sest ilma selleta on võimatu korraldada inimeste ühist tegevust võitluses loodusjõududega, võitluses vajalike materiaalsete hüvede tootmise eest, on võimatu saavutada edu ühiskonna tootmistegevuses, — järelikult on võimatu ka ühiskondliku tootmise enda olemasolu. Järelikult ilma keeleta, mis on ühiskonnale arusaadav ja tema liikmetele ühine, lõpetab ühiskond tootmise, laguneb ja lakkab olemast ühiskonnana. Selles mõttes keel, olles suhtlemise tööriist, on ühtlasi ühiskonna võitluse ja arenemise tööriist.

Teatavasti moodustavad kõik keeles olemasolevad sõnad koos keele niinimetatud sõnavara. Peamine keele sõnavaras on sõnavara põhifond, kuhu kuuluvad ka kõik juursõnad selle tuumana. Selle ulatus on palju väiksem kui keele sõnavaral, kuid ta elab väga kaua, sajandite vältel, ja annab keelele baasi uute sõnade moodustamiseks. Sõnavara peegeldab keele seisundi pilti: mida rikkam ja mitmekülgsem on sõnavara, seda rikkam ja arenenum on keel.

Kuid sõnavara omaette ei moodusta veel keelt, — ta on pigem keele ehitusmaterjal. Nagu ehitusmaterjalid ehitusmajanduses ei moodusta hoonet, kuigi ilma nendeta on võimatu hoonet ehitada, nii ka keele sõnavara ei moodusta keelt ennast, kuigi ilma temata pole mõeldav ükski keel. Keele sõnavara omandab aga ülisuure tähtsuse, kui ta läheb keele grammatika käsutusse, mis määrab sõnade muutmise reeglid, sõnade lauseteks ühendamise reeglid, ja annab seega keelele harmoonilise, mõtestatud iseloomu. Grammatika (morfoloogia, süntaks) on reeglite kogu sõnade muutmises ja sõnade ühendamises lauses. Järelikult just tänu grammatikale saab keel võimaluse rüütada inimese mõtet materiaalsesse keelelisse kesta.

Grammatika iseloomulik joon seisab selles, et ta annab sõnade muutmise reeglid, pidades silmas mitte konkreetseid sõnu, vaid üldse sõnu ilma igasuguse konkreetseta; ta annab reeglid lausete koostamiseks, pidades silmas mitte mingisuguseid konkreetseid lauseid, nagu näiteks konkreetne alus, konkreetne öeldis jne., vaid üldse igasuguseid lauseid, olenemata ühe või teise lause konkreetsest vormist. Järelikult, abstraherudes üksikust ja konkreetsest nii sõnades kui ka lausetes, grammatika võtab selle ühise, mis on sõnade muutmise ja sõnade lauseteks ühendamise aluseks, ja ehitab sellest grammatika reeglid, grammatika seadused. Grammatika on inimese mõtlemise pikaajalise abstraheriva töö tulemus, mõtlemise tohutute edusammude näitaja.

Ses suhtes meenutab grammatika geomeetriat, mis annab oma seadusi, abstraherudes konkreetsetest esemetest, vaadeldes esemeid kui kehasid, millel puudub konkreetsus, ja määratledes suhteid nende

vahel mitte kui nii- ja niisuguste konkreetsete esemete konkreetseid suhteid, vaid kui kehade suhteid üldse, millel puudub igasugune konkreetsus.

Erinevalt pealisehitusest, mis pole tootmisega seotud otseselt, vaid majanduse vahendusel, on keel inimese tootmistegevusega vahetult seotud samuti, nagu ka igasuguse muu tegevusega eranditult kõigis tema töösfäärides. Sellepärast on keele sõnavara kui muutustele kõige tundlikum peaaegu lakkamatu muutumise seisundis, kusjuures keelel, erinevalt pealisehitusest, ei tule oodata baasi likvideerimist, ta teeb muudatusi oma sõnavaras enne baasi likvideerimist ja olenematult baasi seisundist.

Kuid keele sõnavara ei muutu kui pealisehitus, mitte vana kaotamise ja uue ehitamisega, vaid olemasoleva sõnavara täiendamisega uute sõnadega, mis on tekkinud seoses sotsiaalse korra muutumisega, tootmise arenemisega, kultuuri, teaduse jne. arenemisega. Sealjuures, vaatamata sellele, et keele sõnavarast langeb tavaliselt välja teatav hulk vananenud sõnu, lisandub temale palju suurem hulk uusi sõnu. Mis puutub aga sõnavara põhifondi, siis see säilib kõiges põhilises ja seda tarvitatakse keele sõnavara alusena.

See on ka arusaadav. Pole mingit vajadust hävitada sõnavara põhifondi, kui seda saab edukalt kasutada rea ajalooliste perioodide vältel, kõnelemata juba sellest, et sajandite vältel kogunenud sõnavara põhifondi hävitamine, sest lühikese aja jooksul on võimatu luua uut sõnavara põhifondi, viiks keele halvatuseni, inimeste omavahelise suhtlemise täieliku desorganiseerimiseni.

Keele grammatiline ehitus muutub veel aeglasemalt kui tema sõnavara põhifond. Ajastute vältel väljakujunenud ning keele lihasse ja verre läinud grammatiline ehitus muutub veel aeglasemalt kui sõnavara põhifond. See elab muidugi aja jooksul läbi muutusi, täieneb, parandab ja täpsustab oma reegleid, rikastub uute reeglitega, kuid grammatilise ehituse põhialused säilivad väga pika aja vältel, sest nemad, nagu ajalugu näitab, võivad edukalt teenindada ühiskonda rea ajastute vältel. Seega moodustavad keele grammatiline ehitus ja tema sõnavara põhifond keele põhialuse, tema spetsiifika olemuse.

Ajalugu konstateerib keele suurt püsivust ja kolossaalset vastupanuvõimet vägivaldsele assimileerimisele. Mõned ajaloolased, selle asemel et seda nähtust seletada, piirduvad imestamisega. Kuid imestamiseks ei ole siin mingit põhjust. Keele püsivus on seletatav tema grammatilise ehituse ja sõnavara põhifondi püsivusega. Sadu aastaid püüdsid türki assimilaatorid moonutada, purustada ja hävitada Balkani rahvaste keeli. Selle perioodi vältel tegi Balkani keelte sõnavara läbi tõsi-seid muutusi, võeti vastu rohkesti uusi sõnu ja väljendeid, oli nii „ühtimisi“ kui ka „lahkuminekuid“, kuid Balkani keeled pidasid vastu ja elasid edasi. Mispärast? Sellepärast, et nende keelte grammatiline ehitus ja sõnavara põhifond põhiliselt säilisid.

Kõigest sellest järeldub, et keelt, tema struktuuri ei tohi vaadelda kui ühe mingisuguse ajastu produkti. Keele struktuur, tema grammatiline ehitus ja sõnavara põhifond on rea ajastute produkt.

Tuleb arvata, et tänapäeva keele elemendid rajati juba kauges minevikus, enne orjapidamise ajastut. See keel oli lihtne ja väga kehva sõnavaraga, kuid tal oli oma grammatiline ehitus, tõi küll primitiivne, kuid ikkagi grammatiline ehitus.

Tootmise edasiarenemine, klasside tekkimine, kirja tekkimine, riigi sündimine, mis vajas valitsemiseks enam või vähem korraldatud kirjavahetust, kaubanduse arenemine, mis veel enam vajas korraldatud kirjavahetust, trükimasina ilmumine, kirjanduse arenemine — kõik see tõi suuri muudatusi keele arenemisse. Selle aja vältel hõimud ja rahvad killustusid ja läksid laiali, segunesid ja ristusid, hiljem aga ilmusid rahvuskeeled ja -riigid, toimusid revolutsioonilised pöörded, vanad ühiskondlikud korrad asendusid uutega. Kõik see tõi veel suuremaid muudatusi keelde ja tema arenemisse.

Ent oleks sügavalt ekslik arvata, et keele arenemine toimus samuti kui pealisehituse arenemine: olemasoleva hävitamise ja uue ehitamise teel. Tegelikult ei toimunud keele arenemine olemasoleva keele hävitamise ja uue ehitamise teel, vaid olemasoleva keele põhielementide edasiarendamise ja täiustamise teel. Sealjuures keele ühelt kvaliteedilt teisele kvaliteedile üleminek ei toimunud plahvatuse teel, mitte vana ühe korraga hävitamise ja uue ehitamise teel, vaid uue kvaliteedi, keele uue struktuuri elementide järkjärgulise ja pikaajalise kogunemise teel, vana kvaliteedi elementide järkjärgulise atrofeerumise teel.

Räägitakse, et keele stadiaalse arenemise teooria on marksistlik teooria, sest ta tunnustab äkiliste plahvatuste vajalikkust kui keele vanalt kvaliteedilt uuele ülemineku tingimust. See, muidugi, ei ole õige, sest selles teoorias on raske leida midagi marksistlikku. Ja kui stadiaalsuse teooria tunnustab tõepoolest äkilisi plahvatusi keele arenemise ajaloos, siis seda halvem temale. Marksism ei tunnusta äkilisi plahvatusi keele arenemises, olemasoleva keele äkilist surma ja uue keele äkilist ehitamist. Lafargue'il ei olnud õigus, kui ta kõneles „äkilisest keelerevolutsioonist, mis toimus 1789. ja 1794. aasta vahel“ Prantsusmaal (vt. Lafargue'i brošüür „Keel ja revolutsioon“). Mingisugust keelerevolutsiooni, pealegi äkilist, tol ajal Prantsusmaal ei olnud. Sel ajajärgul täienes prantsuse keele sõnavara muidugi uute sõnade ja väljenditega, langes ära teatav hulk vananenud sõnu, muutus mõnede sõnade mõisteline tähendus — ja see on kõik. Kuid säärased muutused ei otsusta mingil määral keele saatust. Keeles on peamine tema grammatiline ehitus ja sõnavara põhifond. Kuid prantsuse keele grammatiline ehitus ja sõnavara põhifond ei kadunud Prantsuse kodanliku revolutsiooni perioodil, vaid säilisid ilma oluliste muutusteta, ja mitte ainult säilisid, vaid elavad edasi ka nüüd tänapäeva prant-

suse keeles. Sellest ma ei räägigi, et olemasoleva keele likvideerimiseks ja uue rahvuskeele ehitamiseks („äkiline keelerevolutsioon“) on naeruväärselt vähe viiest-kuuest aastast, — selleks on tarvis sajandeid.

Marksism arvab, et keele üleminek vanalt kvaliteedilt uuele ei toimu plahvatuse teel, mitte olemasoleva keele hävitamise ja uue loomise teel, vaid uue kvaliteedi elementide järkjärgulise kogunemise teel, järelikult vana kvaliteedi elementide järkjärgulise väljasuremise teel.

Üldse tuleb öelda teadmiseks seltsimeestele, kes on vaimustatud plahvatustest, et plahvatuse teel vanalt kvaliteedilt uuele ülemineku seadus ei ole rakendatav mitte ainult keele arenemise ajaloole, — see ei ole alati rakendatav ka teistele baasilist või pealisehituslikku laadi ühiskondlikele nähtustele. See on tingimata vajalik vaenulikesse klassidesse jaotatud ühiskonnale. Kuid see ei ole üldse tingimata vajalik ühiskonnale, kus ei ole vaenulikke klasse. 8—10 aasta vältel me teostasime meie maa põllumajanduses ülemineku kodanlikult individuaal-talupidamise korralt sotsialistlikule korrale, kolhoosikorrale. See oli revolutsioon, mis likvideeris vana kodanliku ühiskondliku korra külas ja lõi uue, sotsialistliku korra. Kuid see pööre ei toimunud plahvatuse teel, s. o. kehtiva võimu kukutamise ja uue võimu loomise teel, vaid külas vanalt kodanlikult korralt järk-järgult uuele ülemineku teel. Ja seda läks korda teha sellepärast, et see oli revolutsioon ülaltpoolt, et pööre teostati kehtiva võimu algatusel talurahva põhihulkade toetusel.

Räägitakse, et arvukad keelte ristumise faktid, mis on leidnud aset ajaloos, annavad põhjust oletada, et ristumisel toimub uue keele moodustamine plahvatuse teel, äkilise ülemineku vanalt kvaliteedilt uuele kvaliteedile. See on täiesti vale.

Keelte ristumist ei tohi vaadelda otsustava löögi üksiku aktina, mis annab tulemusi mõne aasta vältel. Keelte ristumine on pikaajaline protsess, mis kestab sadu aastaid. Sellepärast ei saa siin juttu olla mingisugustest plahvatustest.

Edasi. Täiesti vääri oleks arvata, et näiteks kahe keele ristumise tagajärjel tekib uus, kolmas keel, mis ei sarnle ühegi ristunud keeltest ja erineb kõikidest nendest kvalitatiivselt. Tegelikult tuleb üks keeltest ristumisel tavaliselt välja võitjana, säilitab oma grammatilise ehituse, säilitab oma sõnavara põhifondi ja jätkab arenemist oma arenemise sisemiste seaduste järgi, teine keel aga kaotab järk-järgult oma kvaliteedi ja sureb järk-järgult välja.

Järelikult ei anna ristumine mingisugust uut, kolmandat keelt, vaid säilitab ühe keeltest, säilitab selle grammatilise ehituse ja sõnavara põhifondi ning annab talle võimaluse areneda oma arenemise sisemiste seaduste järgi.

Tõsi, sealjuures toimub võitnud keele sõnavara teatav rikastumine võidetud keele arvel, kuid see ei nõrgenda, vaid, vastupidi, tugevdab teda.

Nii oli näiteks vene keelega, millega ajaloolise arenemise käigus ristusid mitme teise rahva keeled ja mis tuli alati välja võitjana.

Muidugi, vene keele sõnavara täienes sealjuures teiste keelte sõnavara arvel, kuid see ei nõrgendanud, vaid, vastupidi, rikastas ja tugevdas vene keelt.

Mis puutub vene keele rahvuslikku omapärasse, siis ei saanud see vähimatki kahju, sest, säilitades oma grammatilise ehituse ja sõnavara põhifondi, jätkas vene keel edasilikumist ja täienemist oma arenemise sisemiste seaduste järgi.

Ei saa olla kahtlust, et ristumise teooria ei saa anda nõukogude keeleteadusele midagi tõsist. Kui on õige, et keeleteaduse peaaes- andeks on keele arenemise sisemiste seaduste uurimine, siis tuleb tunnistada, et ristumise teooria mitte ainult ei lahenda seda ülesannet, vaid isegi ei püstita seda ülesannet, — ta lihtsalt ei märka seda või ei saa sellest aru.

KUSIMUS. Kas „Pravda“ talitas õieti, avades vaba diskussiooni keeleteaduse küsimustes?

V a s t u s. Talitas õieti.

Missuguses suunas lahendatakse keeleteaduse küsimused, see saab selgeks diskussiooni lõpul. Ent juba nüüd võib öelda, et diskussioon on toonud suurt kasu.

Kõigepealt selgitas diskussioon, et keeleteaduse organites nii keskus- es kui ka vabariikides valitses režiim, mis ei ole omane teadusele ja teaduseinimestele. Nõukogude keeleteaduse olukorra väikseimatki kriitikat, isegi kõige arglikumaid katseid arvustada niinimetatud „uut õpetust“ keeleteaduses kiusati taga ja sellele tehti lõpp keeleteaduse juhtivate ringkondade poolt. Kriitilise suhtumise pärast N. J. Marri pärandisse, N. J. Marri õpetuse väikseimagi mitteheakskiitmise pärast tagandati kohalt või määrati alamale ametikohale väärtuslikke töötajaid ja uurijaid keeleteaduse alal. Keeleteaduse tegelasi ei edutatud vastutavatele kohtadele tööoskuse ja -võimete järgi, vaid N. J. Marri õpetuse vastuvaidlematut tunnustamist arvesse võttes.

On üldtunnustatud, et mingisugune teadus ei saa areneda ja edeneda ilma arvamuste võitluseta, kriitikavabaduseta. Kuid seda üldtunnustatud reeglit ignoreeriti ja tallati jalge alla kõige häbematumal viisil. Loodi eksimatute juhtide suletud rühm, kes, garanteerinud end igasuguse kriitika eest, hakkas talitama omavoliliselt ja nurjatult.

Uks näide: niinimetatud „Bakuu kursust“ (N. J. Marri poolt Bakuus peetud loengud), mille autor ise välja praakis ja mida ta keelas uuesti trükkida, anti ikkagi juhtide kasti (sm. Meštšaninov nimetab neid N. J. Marri „õpilasteks“) korraldusel uuesti välja ja võeti üliõpilastele soovitatavate õppevahendite hulka ilma igasuguste reservatsioonideta. See tähendab, et üliõpilasi peteti, serveerides neile väljapraagitud „kursust“ täisväärtusliku õppeabinõuna. Kui ma ei oleks veendu-

rud sm. Meštšaninovi ja teiste keeleteaduse tegelaste aususes, ma ütlesin, et niisugune käitumine võrdub kahjurlusega.

Kuidas see võis juhtuda? Juhtus see sellepärast, et araktšejevlik režiim, mis oli loodud keeleteaduses, kultiveerib vastutustundetust ja ergutab sääraseid nurjatusi.

Diskussioon osutus väga kasulikuks eeskätt sellepärast, et ta tõi päevavalgele selle araktšejevliku režiimi ja löi ta pihuks ja põrmuks.

Kuid diskussiooni kasu ei piirdu sellega. Diskussioon ei piirdunud vana režiimi purustamisega keeleteaduses, ta selgitas ka välja selle vaadete uskumatu segapudru kõige tähtsamates keeleteaduse küsimustes, segapudru, mis valitseb selle teadusharu juhtivates ringkondades. Enne diskussiooni algust nad vaikisid ning vaikisid surnuks halva olukorra keeleteaduses. Kuid pärast diskussiooni algust oli juba võimatu vaikida, — nad olid sunnitud esinema ajalehe veergudel. Ja mis me näeme? Selgus, et N. J. Marri õpetuses on terve rida lünki, vigu, täpsustamata probleeme, läbitöötamata teese. Kerkib küsimus, miks N. J. Marri „õpilased“ hakkasid sellest rääkima alles nüüd, pärast diskussiooni avamist? Miks nad ei hoolitsenud selle eest varem? Miks nad õigel ajal ei öelnud seda avalikult ja ausalt, nagu sobib teaduse tegelastele?

Tunnustanud „mõningaid“ N. J. Marri vigu, N. J. Marri „õpilased“ nagu selgub, mõtlevad, et nõukogude keeleteadust saab edasi arendada ainult sel alusel, mille annab N. J. Marri „täpsustatud“ teooria, mida nad peavad marksistlikuks. Oh ei, vabastage meid N. J. Marri „marksismist“. N. J. Marr tõepoolest tahtis olla ja püüdis olla marksist, kuid ta ei suutnud saada marksistiks. Ta oli kõigest marksismi lihtsustaja ja vulgariseeriija, nii nagu „proletkultlased“ või „rapplased“.

N. J. Marr tõi keeleteadusse ebaõige, mittemarksistliku vormeli keele kui pealisehituse suhtes ja läks ise sassi ning ajas sassi keeleteaduse. Nõukogude keeleteadust on võimatu arendada ebaõige vormeli alusel.

N. J. Marr tõi keeleteadusse teise, samuti ebaõige ja mittemarksistliku vormeli keele „klassilisuse“ suhtes ja läks ise sassi ning ajas sassi keeleteaduse. Ebaõige vormeli alusel, mis on vastuolus kogu rahvaste ja keelte ajaloo käiguga, on võimatu arendada nõukogude keeleteadust.

N. J. Marr tõi keeleteadusse marksismile mitteomase, mittetagasihoidliku, kelkiva, kõrgi tooni, mis viib kõige selle paljale ja kerge-meelsele eitamisele, mis oli keeleteaduses enne N. J. Marri.

N. J. Marr laimab karjuvalt võrdlevat ajaloolist meetodit kui „idealistlikku“. Ometi tuleb öelda, et võrdlev ajalooline meetod, tema tõsistest puudustest hoolimata, on ikkagi parem kui N. J. Marri tõepoolest idealistlik neljalemendiline analüüs, sest esimene õhutab

tööle, keeli uurima, teine aga tõukab ainult sellele, et lamada ahjul ja ennustada kohvipaksult kurikuulsa nelja elemendi ümber.

N. J. Marr halvustab kõrgilt igasugust katset uurida keelte rühmi (perekondi) kui „algkeele“ teooria avaldumist. Ometi ei saa eitada, et näiteks säärase rahvuste, nagu slaavi rahvused, keelte suguluses ei ole kahtlust, et nende rahvuste keelte suguluse uurimine võiks tuua keeleteadusele suurt kasu keele arenemise seaduste uurimisel. Ma juba ei räägi sellest, et „algkeele“ teoorial ei ole selle asjaga midagi tegemist.

Kuulates N. J. Marri ja eriti tema „õpilasi“, võib mõelda, et enne N. J. Marri ei olnud mingisugust keeleteadust, et keeleteadus algas N. J. Marri „uue õpetuse“ ilmumisega. Marx ja Engels olid palju tagasihoidlikumad: nad arvasid, et nende dialektiline materialism on eelmisel ajajärgul toimunud teaduste arenemise, sealhulgas ka filosoofia arenemise produkt.

Seega oli diskussioon kasulik ka selles suhtes, et ta paljastas ideoloogilised lüngad nõukogude keeleteaduses.

Ma arvan, et mida kiiremini meie keeleteadus vabaneb N. J. Marri vigadest, seda kiiremini saab tema välja viia kriisist, mida ta praegu läbi elab.

Araktšejevliku režiimi likvideerimine keeleteaduses, loobumine N. J. Marri vigadest, marksismi juurutamine keeleteadusse, — nii-sugune on minu arvates tee, mida mööda käies võiks tervendada nõukogude keeleteaduse.

J. STALIN.

(„Pravda“, 20. VI 1950)

Mõnedest keeleteaduse küsimustest.*

Vastus seltsimees J. Krašeninnikovale.

Sm. Krašeninnikova!

Vastan teie küsimustele.

1. Küsimus. Teie artiklis on veenvalt näidatud, et keel ei ole ei baas ega pealisehitus. Kas oleks õige arvata, et keel on nähtus, mis on omane nii baasile kui ka pealisehitusele, või oleks õigem pidada keelt vahepealseks nähtuseks?

Vastus. Keelele kui ühiskondlikule nähtusele on muidugi omane see ühine, mis on omane kõigile ühiskondlikele nähtustele, sealhulgas baasile ja pealisehitusele, ja nimelt: ta teenindab ühiskonda niisamuti, nagu teenindavad teda kõik teised ühiskondlikud nähtused, sealhulgas baas ja pealisehitus. Kuid sellega õieti piirdubki see ühine, mis on omane kõigile ühiskondlikele nähtustele. Edasi algavad tõsised erinevused ühiskondlike nähtuste vahel.

Asi seisab selles, et ühiskondlikel nähtustel, peale selle ühise, on oma spetsiifilised iseärasused, mis neid üksteisest eraldavad ja mis on teadusele kõige tähtsamad. Baasi spetsiifilised iseärasused seisavad selles, et ta teenindab ühiskonda majanduslikult. Pealisehituse spetsiifilised iseärasused seisavad selles, et ta teenindab ühiskonda poliitiliste, juriidiliste, esteetiliste ja teiste ideedega ning loob ühiskonnale vastavad poliitilised, juriidilised ja muud asutised. Milles siis seisavad keele spetsiifilised iseärasused, mis eraldavad teda teistest ühiskondlikest nähtustest? Nad seisavad selles, et keel teenindab ühiskonda inimeste suhtlemise vahendina, ühiskonnas toimuva mõtete vahetamise vahendina, vahendina, mis annab inimestele võimaluse üksteisest aru saada ja korraldada ühist tööd kõigis inimeste tegevuse sfäärides nii tootmise alal kui ka majanduslike suhete alal, nii poliitika alal kui ka kultuuri alal, nii ühiskondlikus elus kui ka elu-olus. Need iseärasused on omased ainult keelele, ja just sellepärast, et nad on omased ainult keelele, on keel iseseisva teaduse — keeleteaduse — uurimise objekt. Ilma keele nende iseärasusteta kaotaks keeleteadus õiguse iseseisvale olemasolule.

Lühidalt: keelt ei tohi arvata ei baaside kategooriasse ega pealisehituste kategooriasse.

Teda ei tohi arvata ka baasi ja pealisehituse „vahepealsete“ nähtuste kategooriasse, sest niisuguseid „vahepealseid“ nähtusi pole olemas.

Kuid võib-olla võiks keelt arvata ühiskonna tootlike jõudude kategooriasse, näiteks tootmisriistade kategooriasse? Keele ja tootmisriistade vahel on tõepoolest teatav analoogia: tootmisriistad, nagu

* Ajakiri „Bolševik“, nr. 12.

keelgi, osutavad omamoodi ükskõiksust klasside suhtes ning võivad ühesuguselt teenindada mitmesuguseid ühiskonna klasse, nii vanu kui ka uusi. Kas see asjaolu annab aluse selleks, et arvata keel tootmisriistade kategooriasse? Ei, ei anna.

Uksvahe N. J. Marr, nähes, et tema vormelile — „keel on baasi pealisehitus“ — vaieldakse vastu, otsustas „ümber orienteeruda“ ja kuulutas, et „keel on tootmisriist“. Kas N. J. Marril oli õigus, kui ta arvas keele tootmisriistade kategooriasse? Ei, tal ei olnud sugugi õigus.

Asi seisab selles, et sarnasus keele ja tootmisriistade vahel piirdub selle analoogiaga, millest ma äsja kõnelesin. Kuid see-eest on keele ja tootmisriistade vahel põhjalik erinevus. See erinevus seisab selles, et tootmisriistad toodavad materiaalseid hüvesid, keel aga ei tooda midagi või „toodab“ ainult sõnu. Täpsemalt öeldes, inimesed, kellel on tootmisriistad, saavad toota materiaalseid hüvesid, kuid needsamad inimesed, omades keelt, aga omamata tootmisriistu, ei saa toota materiaalseid hüvesid. Ei ole raske mõista, et kui keel saaks toota materiaalseid hüvesid, oleksid lobisejad kõige rikkamad inimesed maailmas.

2. Küsimus. Marx ja Engels defineerivad keelt „mõtte vahetu reaalsusena“, „praktilise, ... reaalse teadvusena“. „Ideed,“ ütleb Marx, „ei eksisteeri lahus keelest.“ Millisel määral peaks keeleteadus teie arvates tegelema keele mõistelise küljega, semantikaga ning ajaloolise semasioloogiaga ja stilistikaga, või peab keeleteaduse objektiks olema ainult vorm?

Vastus. Semantika (semasioloogia) on üks keeleteaduse tähtis osa. Keele uurimisel on sõnade ja väljenduste mõistelisel küljel tõsine tähtsus. Sellepärast tuleb semantikale (semasioloogiale) kindlustada keeleteaduses temale kuuluv koht.

Kuid semantika küsimusi läbi töötades ja tema andmeid kasutades ei tohi mingil juhul ülehinnata tema tähtsust, ja veel enam — ei tohi teda kuritarvitada. Ma pean silmas mõningaid keeleteadlasi, kes, ülemäära harrastades semantikat, suhtuvad hoolimatult keelde kui „mõtte vahetusse reaalsusse“, mis on lahutamatult seotud mõtlemisega, eraldavad mõtlemise keelest ja väidavad, et keel on oma aega ära elamas, et võib toime tulla ka ilma keeleta.

Pöörake tähelepanu järgmistele N. J. Marri sõnadele:

„Keel eksisteerib ainult seevõrd, kui võrd ta avaldub häälikuis; mõtlemise tegevus toimub ka ilma avaldumiseta... Keel (häälikuline) on nüüd juba hakanud oma funktsioone ära andma uusimatele leiutustele, mis võidavad vastuvaidlematult ruumi, mõtlemine aga läheb ülesmäge minevikus kogutud ja tema poolt kasutamata jäänud varade ning uute saavutuste najal ja tal tuleb keel kõrvaldada ja täielikult asendada. Tuleviku keel on mõtlemine, mis kasvab looduslikust materiasst vabas tehnikas. Temale ei pea vastu mingi keel, isegi mitte

häälikuline, mis on ikkagi seotud looduse normidega." (Vt. N. J. Marri "Valitud teosed".)

Kui see „töö-maagiline“ vada tõlkida lihtsasse inimlikku keelde, siis võib jõuda järeldusele, et:

a) N. J. Marr eraldab mõtlemise keelest;

b) N. J. Marr arvab, et inimeste suhtlemine võib toimuda ka ilma keeleta, mõtlemise enda abil, mis on vaba keele „looduslikust mateeria-riast“, vaba „looduse normidest“;

c) eraldades mõtlemise keelest ja „vabastades“ ta keelelisest „looduslikust mateeria-riast“, satub N. J. Marr idealismi rappa.

Räägitakse, et mõtted tekivad inimese peas enne seda, kui neid väljendatakse kõnes, tekivad ilma keelelise materjalita, ilma keelelise kestata, niiõelda paljal kujul. Kuid see on täiesti vale. Missugused mõtted inimese peas ka tekiksid, nad saavad tekkida ja eksisteerida ainult keelelise materjali alusel, keeleliste terminite ja fraaside alusel. Paljaid mõtteid, mis on vabad keelelisest materjalist, vabad keelelisest „looduslikust mateeria-riast“ — ei ole olemas. „Keel on mõtte vahetu reaalsus“ (M a r x). Mõtte reaalsus avaldub keeles. Ainult idealistid võivad kõnelda mõtlemisest, mis ei ole seotud keele „loodusliku mateeria-riaga“, mõtlemisest ilma keeleta.

Lühidalt: semantika ülehindamine ja viimase kuritarvitamine viisid N. J. Marri idealismile.

Järelikult, kui hoida semantikat (semasioloogiat) niisuguste liialduste ja kuritarvituste eest, nagu neid teevad N. J. Marr ja mõned tema „õpilased“, siis võib ta keeleteadusele suurt kasu tuua.

3. K ü s i m u s. Te kõnelete täie õigusega sellest, et ideed, kujutlused, kombed ja kõlbelised põhimõtted on kodanlastel ja proletaarlastel otse vastupidised. Nende nähtuste klassiiseloos on kahtlemata peegeldunud keele semantilisel küljel (ja mõnikord ka tema vormil — sõnavaral, — nagu õigesti konstateeritakse teie artiklis). Kas võib, analüüsides konkreetset keelelist materjali ja eeskätt keele mõistelist külge, kõnelda tema poolt väljendatud mõistete klassiolemusest, eriti nendel juhtudel, kui jutt on mitte ainult inimese mõtte, vaid ka tema reaalsusse suhtumise keelelisest väljendamisest, kus eriti kujukalt avaldub tema klassikuuluvus?

V a s t u s. Lühidalt, te tahate teada, kas klassid keelele mõju avaldavad, kas nad toovad keelde oma spetsiifilisi sõnu ja väljendeid, kas esineb juhtumeid, et inimesed annaksid ühtedele ja samadele sõnadele ning väljenditele erineva mõistelise tähenduse, sõltuvalt klassikuuluvusest?

Jah, klassid avaldavad mõju keelele, toovad keelde oma spetsiifilisi sõnu ja väljendeid ning saavad mõnikord erinevalt aru ühtedest ja samadest sõnadest ning väljenditest. Selles pole kahtlust.

Kuid sellest ei järeldu, et spetsiifilistel sõnadel ja väljenditel, nagu ka erinevusel semantikas, saab olla tõsist tähtsust ühtse üldrahvaliku

keele arenemisele, et nad suudavad nõrgendada tema tähtsust või muuta tema iseloomu.

Esiteks, niisuguseid spetsiifilisi sõnu ja väljendeid, nagu ka erinevuse juhtumeid semantikas, on keeles niivõrd vähe, et nad moodustavad vaevalt ühe protsendi kogu keelelisest materjalist. Järelikult on kogu ülejäänud valdav sõnade ja väljendite mass, nagu ka nende semantika, ü h i s e d kõigile ühiskonna klassidele.

Teiseks, spetsiifilisi sõnu ja väljendeid, millel on klassivarjund, ei kasutata kõnes mitte mingisuguse „klassigrammatika“ reeglite järgi, mida pole olemas, vaid olemasoleva üldrahvaliku keele grammatika reeglite järgi.

Järelikult spetsiifiliste sõnade ja väljendite olemasolu ja keele semantikas esineva erinevuse faktid ei lükka ümber, vaid vastupidi, kinnitavad ühtse üldrahvaliku keele olemasolu ja vajalikkust.

4. K ü s i m u s. Oma artiklis te hindate täiesti õigesti Marri kui marksismi vulgariseerijat. Kas see tähendab, et lingvistid, sealhulgas ka meie, noored, peame kõrvale heitma k o g u Marri lingvistliku pärandi, kellel on ikkagi rida väärtuslikke keelelisi uurimusi (nendest kirjutasid diskussioonis sm-d Tšikobava, Sanšejev ja teised)? Kas me võime, lähenedes Marrile kriitiliselt, ikkagi võtta temalt kasulikku ja väärtuslikku?

V a s t u s. Muidugi, N. J. Marri teosed ei koosne ainuüksi vigadest. N. J. Marr tegi väga jämedaid vigu, kui ta tõi keeleteadusse marksismi elemente moonutatud kujul, kui ta püüdis luua iseseisvat keeleteooriat. Kuid N. J. Marril on üksikuid häid andekalt kirjutatud teoseid, kus ta, unustades oma teoreetilised pretensioonid, uurib ausalt ja, tuleb öelda, osavalt üksikuid keeli. Niisugustes teostes võib leida rohkesti väärtuslikku ja õpetlikku. On arusaadav, et see väärtuslik ja õpetlik tuleb N. J. Marrilt võtta ja ära kasutada.

5. K ü s i m u s. Uheks peamiseks seisaku põhjuseks nõukogude keeleteaduses peavad paljud lingvistid f o r m a l i s m i. Tahaks väga teada teie arvamust selle kohta, milles seisab formalism keeleteaduses ja kuidas sellest jagu saada?

V a s t u s. N. J. Marr ja tema „õpilased“ süüdistavad „formalismis“ kõiki keeleteadlasi, kes ei jaga N. J. Marri „ uut õpetust“. See pole muidugi tõsine ega mõistlik.

N. J. Marr pidas grammatikat tühjaks „formaalsuseks“, ja inimesi, kes peavad grammatilist ehitust keele aluseks, — formalistideks. See on juba üldse rumal. Ma arvan, et „formalism“ on „uue õpetuse“ autorite poolt välja mõeldud selleks, et kergendada võitlust oma vastastega keeleteaduses.

Seisaku põhjuseks nõukogude keeleteaduses ei ole N. J. Marri ja tema „õpilaste“ poolt leiutatud „formalism“, vaid araktšejevlik režiim ja teoreetilised lüngad keeleteaduses. Araktšejevlik režiim on

loodud N. J. Marri „õpilaste“ poolt. Teoreetilise virrvarri tõid keeleteadusse N. J. Marr ja tema lähemad kaasvõitlejad. Et ei oleks seisakut, tuleb likvideerida nii üks kui teine. Nende paisete likvideerimine tervendab nõukogude keeleteaduse, viib ta välja avarale teele ja annab nõukogude keeleteadusele võimaluse asuda esikohale maailma keeleteaduses.

J. STALIN.

29. juunil 1950.

(„Pravda“, 4. 7. 1950)

Uue õppeaasta lävel.

Uus õppeaasta on jälle ukse ees: veel kümmekond päeva ja uuesti avanevad Nõukogudemaa üldhariduslike koolide ukсед, et vastu võtta kümneisse miljoneisse ulatuvat noorteperet, kes nõukogude korra lahedais tingimustes puhkas, võttis osa jõukohasest ühiskondlik-majanduslikust tööst, matkas, sportis ja kogus värsket jõudu.

See on Nõukogudemaa noor sugupõlv, kellele igakülgse kommunistliku kasvatuse, õpetuse ja hariduse võimaldamiseks Nõukogude valitsus ja bolševike partei ei säästa hoolt ega vahendeid, sest mida sügavam on iga nõukogude kodaniku haridus, mida arenenum on tema marksistlik-leninlik maailmavaade, seda teadlikumalt suhtub iga kodanik oma ülesandesse, seda tulemusrikkam on tema töö.

See on täiesti uus ülesanne ja uus vajadus, mis järgneb nõukogude ühiskonna olemusest, tema sisimaist arenguseadustest. Ukski antagonistlik klassiühiskond pole asetanud ega saagi asetada taolist ülesannet. Kõigile on teada, et kodanlus seab väga kitsad piirid rahvahulkade haridusele, sest ta teab, et tema klassihuvide nõuavad rahvahulkade pimeduses hoidmist, rahvahulkade teadvuse tumestamist. Kodanlus mõistab väga hästi, et niipea kui rahvahulgad saavad teadlikuks oma tõelistest huvidest, kukutavad nad kodanluse klassivõimu ja rajavad töörahva võimu. Seepärast ignoreeribki kodanlus rahvahulkade hariduspüüdeid, seepärast leiamegi kodanlike riikide eelarveis vaid tühiseid summasid haridusele.

Siit näeme, et ka haridusküsimustes on kodanlik ühiskond täielik vastand nõukogude ühiskonnale: kui esimene suhtub vaenulikult rahvahulkade haridusse, siis on teise vankumatuks taotluseks hariduse võimaldamine kogu ühiskonnale, kõigi tööliste ja talupoegade muutmise haritud ja kultuurseteks inimesteks, nagu väljendas seltsimees Stalin partei XVIII kongressil.

Seepärast ongi arusaadav, et samal ajal kui kodanlik kool ja haridus teevad vähikäiku, sammub aga nõukogude kool üha edu teed.

Ka möödunud aasta oli tõusu aastaks nõukogude kooli arengus: kasvavas koolide ja õpilaste arv, paranes kommunistlik kasvatustöö, süvenesid õpilaste teadmised.

Siit järgneb endastmõistetavusena eeloleva õppeaasta põhiülesanne: kindlustada ja arendada edasi saavutatud edu.

Nõukogude kooli õppe-kasvatustöös kuulub keskne koht õpetajale. Seepärast on väga oluline, et iga õpetaja seisaks oma vastutusrikaste ülesannete kõrgusel. Koolitöö kogemused kinnitavad, et seal, kus õppejõud on hästi ette valmistatud, kus nad suhtuvad täie tõsiduse ja kohusetundega oma ülesandesse, on õppe- ja kasvatustöö tulemused head: õpilased jõuavad edukalt edasi, nende teadmised ja oskused on kindlad. Ja vastupidi, kus õppejõudude ettevalmistus on puudulik, kus pole igapäevast võitlust töö parandamiseks, seal on tõsisaid lünki õppe-kasvatustöös.

Meie vabariigi üldhariduslike koolide kaader on õige olulises osas noor — tervelt 51 protsenti õppejõududest omab tööstaazi alla 5 aasta. Pealegi on küllalt palju kõigist vabariigi õppejõududest pedagoogilise hariduseta. Kõik see rõhutab, kui tähtis on meil õpetajate süstemaatiline eneseharimistöö.

Õppejõudude, nagu kõigi muudegi alade töötajate enesetäiendamistöös on meile juhendiks seltsimees Stalini sõnad partei XVIII kongressil: „Tuleb tunnustada kui aksioomi, et mida kõrgem on ükskõik mis suguse riigi- või parteitöö ala töötajate poliitiline tase ja marksistlik-leninlik teadlikkus, seda kõrgem ja viljakam on ka töö, seda efektiivsemad on töötulemused, ja, vastupidi, mida madalam on töötajate poliitiline tase ja marksistlik-leninlik teadlikkus, seda tõenäolisemad on äpardused ja nurjumised töös...“

Vabariigi koolide õppe-kasvatustöö kogemused kinnitavad seda seltsimees Stalini järeldust igal sammul: seal, kus õppejõud töötavad järjekindlalt marksistlik-leninliku teooria omandamisel, on silmanähtav edu ka kasvatustöös ja vastupidi, kus on jäetud hooletusse ideelis-poliitiline enesetäiendamine, on tõsisaid puudusi ka koolitöös. Ja kui meie koolid on saavutanud edu oma töös, siis näeme siin eeskätt õppejõudude ideelis-poliitilise enesetäiendamise vilja. Seepärast tuleb ka eeloleval õppeaastal suhtuda kõige tõsisemalt marksistlik-leninliku teooria omandamisse.

Peagu kõik kutseta õppejõud on asunud edasi õppima, olgu mitte-statsionaarselt õpetajate instituutides, Tartu Riiklikus Ülikoolis ja Tallinna Polütehnilises Instituudis või siis eksternaadi korras pedagoogilistes koolides. Võib märkida positiivse faktina, et haridusosakonnad on hakanud rohkem huvi tundma edasiõppijate töö vastu, kuid asja huvides tuleb nõuda, et nad pööraksid edasiõppijaile sootu tõsisemat tähelepanu. On tähtis, et igal edasiõppijal oleks isiklik tööplaan, kust

nähtuks, millal ta õiendab järjekordsed eksamid ja millal ta jõuab õppeasutuse lõpetada. Haridusosakondade kohuseks on kontrollida ja kõigiti kaasa aidata, et iga edasiõppija oma tööplaani ka täidaks.

Pedagoogilise kaadri kvalifikatsiooni tõstmise teenistuses on metoodilised ringid, pedagoogilised kabinetid, Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut ja suvekursused ning õppejõudude nõupidamised ja kokkutulekud koolivaheaegadel.

Metoodilised ringid hõlmavad väga suurt hulka maal töötavaid alg- ja seitsmeklassilise kooli õppejõude. Sellest, kuidas on organiseeritud töö metoodilistes ringides, sõltub oluliselt tuhandete õppejõudude eneseharimistöö edu. Metoodilised ringid saaksid senisest sootu rohkem ära teha eesrindliku pedagoogilise kogemuse väljaselgitamiseks ja populariseerimiseks kohtadel. Selle tänuväärse töö viljakat mõju on raske ülehinnata. Ja seda tuleb neilt ka eeloleval õppeaastal nõuda.

Pedagoogiliste kabinetide töös võis mullu märgata mõningat edasiminekut: nende juhtimisel töötasid juba ulatuslikumalt aineõpetajate sektsioonid, nad hakkasid teravamalt nägema oma suuri ülesandeid paremate töökogemuste väljaselgitamisel ja tutvustamisel ning mõned neist, nagu näiteks Läänemaa oma, tegelesid ka koolide õppetaseme uurimisega. Kuid ikka jäävad veel pedagoogilised kabinetid nõrgaks lüliks õppejõudude eneseharimistöö süsteemis, mispärast neile tuleb pühendada tõsis tähelepanu.

Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi tööd iseloomustas mullu sidemete tihenemine koolidega ja koolidele osutatava abi kasvamine. Selles suunas tuleb Instituudil jätkata pingutusi ka tänavu, kusjuures eesrindliku pedagoogilise kogemuse uurimine, üldistamine ja tutvustamine peaks leidma aukoha Instituudi töös.

Õppejõudude koolivaheaja nõupidamiste ja kokkutulekute ettevalmistamine on senini sageli kandunud viimastele päevadele, avaldades negatiivset mõju ürituste sisulisele küljele. On arusaadav, et nõupidamised ja kokkutulekud, mis on puudulikult ja kiiruga ette valmistatud, ei suuda anda seda, mida neilt nõutakse. Seepärast on haridusorganite kohuseks sooritada kõik ettevalmistused, eriti kokkutulekute päevakorra ja ettekandjate osas varakult ja taotella kõigiti ettekannete kõrget ideelist ja pedagoogilist taset. Siis annavad need üritused sootu tõhusamaid tulemusi.

Nõukogude võim on loonud avarad võimalused õppejõudude eneseharimistööks. Kõik see ei vähenda aga põrmugi iseseisva õppimise üli-suurt tähtsust. Töötagu õpetajate enesetäiendamise asutused kui hästi tahes ja olgu õppejõudude nõupidamised ja kokkutulekud kui hoolekalt tahes ette valmistatud — enesetäiendamistöö ise hakkab aga lonkama mõlema jalaga, niipea kui jäetakse hetkekski hooletusse iseseisev individuaalne töö. Seda seisukohta rõhutas UK(b)P Keskkomitee täie selgusega oma otsuses parteipropaganda korraldamise kohta.

ühenduses UK(b)P ajaloo lühikursuse ilmumisega. See seisukoht mak-
sab täiel määral ka pedagoogilises eneseharimistöös.

Nõukogude teadus areneb ühtsoodu kiirete sammudega, täites edu-
kalt seltsimees Stalini juhendit mitte ainult järele jõuda, vaid ka üle-
tada teaduse saavutused väljaspool sotsialismimaa piire. Seltsimees
Stalini hiljutised tööd „Marksismist keeleteaduses“ ja „Mõnedest
keeleteaduse küsimustest“ tähendavad täielikku pööret nõukogude
keeleteaduses, pannes kindla aluse tõeliselt marksistlikule keeletea-
dusele. Neis artiklis osutab seltsimees Stalin ammendava sügavusega
N. Marri „uue keeleõpetuse“ tõsistele vigadele ja taunib teravalt sõna-
des seda araktsejevlikku režiimi, mis valitses nõukogude keeleteada-
ses. Pole kahtlust, et nõukogude keeleteadlased pööravad täielikult
selja N. Marri vääriseisukohtadele ja asuvad innukalt uurimistöole tõe-
liselt marksistlikel aluseil, saavutades tõsist edu teoreetiliste ja prakti-
liste keeleküsimuste lahendamisel.

Meie õpetajaskonna kohuseks on uurida neid seltsimees Stalini töid
tõsiseima süvenemise ja hoolikusega, rajades oma töö keeleõpetuse
alal seltsimees Stalini poolt kättenäidatud juhtmõttele. Ei tohi lubada,
et N. Marri „uue keeleõpetuse“ vääriseisukohtadel oleks veel asu vaba-
riigi koolides.

Hiljuti lõppes Nõukogude Liidu Teaduste Akadeemia ja Nõuko-
gude Liidu Meditsiiniliste Teaduste Akadeemia ühine teaduslik ses-
sioon, mis oli pühendatud maailmakuulsa vene füsioloogi I. P. Pavlovi
teadusliku pärandi edasiarendamise aktuaalsetele küsimustele. Ses-
sioonil kritiseeriti üksikuid juhtivaid nõukogude teadlasi (näit. aka-
deemik Orbelit), kes polnud suutnud kindlustada I. P. Pavlovi õigete
materialistlike seisukohtade edasiarendamist, ja tauniti teravalt idea-
lismi libastumisi akadeemik Orbeli ja mõnede teiste teadlaste uurimis-
töös. Sessiooni töö on tõsine tähtsus mitte ainult füsioloogia ja arsti-
teaduse, vaid niisama teiste teaduste, sealhulgas ka nõukogude peda-
googika edaspidisele arengule.

Ükski meie vabariigi õpetaja ei või jätta silmapaari vahele kõnealuse
sessiooni tööd. Eriti hoolikalt on vaja tutvuda sessiooni materjalidega
kõigi kooliastmete loodusteaduse õpetajail.

Hiljuti ilmus „Pravdas“ akadeemik T. D. Lössenko pikem põhimõtte-
line kirjutis „V. R. Viljamsi agronoomiateadusest“, kus, tuginedes
Nõukogudemaa kolhoosi- ja sovhoosipõldude rikkalikele kogemustele,
täpsustatakse mitmeid Viljamsi väiteid, ent samuti osutatakse Viljamsi
mõningatele eksimustele praktiliste juhtnõõride osas. On mõeldamatu,
et meie õpetajad saaksid panna kõrvale selle sisutiheda artikli, süvene-
mata põhjalikult tema sisusse. Seda tuleb õpetajaile tarvis igal sam-
mul niihästi klassitunnis kui ka väljaspool kooli, eriti maal.

Juba neistki märkustest piisab veendumiseks, kui terase pilguga
tuleb õppejõududel jälgida nõukogude teaduse hoogsat edenemist, et
mitte maha jääda, sest õpikudki ei suuda sageli sammu pidada nõu-

kogude teaduse arenguga. Kõik see rõhutab veelgi individuaalse edasiõppimise asendamatu osa õppejõudude eneseharimistöö üldises süsteemis.

Kuid iseseisev enesetäiendamine saab olla edukas vaid siis, kui seda süstemaatiliselt juhitakse ja kontrollitakse, kui sel alal õppejõude abistatakse. See on haridusorganite alalisi ja edasilükkamatuid ülesandeid.

Nõukogude ühiskond on eluliselt huvitatud, et kõik kooli astujad ka selle edukalt lõpetaksid. Siit järgneb nõukogude koolile ja õpetajaile austav ja tõsine ülesanne — saavutada täielik õppeedukus, likvideerida klassikursuse kordamise pahe. Selpuhul meenutagem taas, et kodanlikule koolile ja pedagoogikale on täiesti võõras niisugune taotlus. Kodanlikus Eestis peeti näit. üsna loomulikuks, et ligi pooled algkooli astujaist lahkusid sealt enne 6. klassi lõpetamist. Ka ses küsimuses avaldub kodanliku ühiskonna põhimõtteline erinevus nõukogude ühiskonnast.

Nõukogude ühiskonna edasiliikumine on seda kiirem, mida kõrgem on rahvahulkade haridus, ja kommunismi teostamise vältimatuks subjektiivseks eelduseks on kogu rahva kõrge teadlikkus ja igakülgne haridus. Alles sel pinnal saab kaotada erinevuse vaimse ja füüsilise töö vahel, mis on kodanliku ühiskonna raskeks pärandiks.

Seepärast võitlebki nõukogude õpetaja visalt ja järjekindlalt täieliku õppeedukuse eest. Andmed näitavad, et meie vabariigi koolides on õppeedukus samuti aasta-aastalt tõusnud, moodustades mullu ümmarguselt 92 protsenti. Meil on juba täieliku õppeedukusega klasse, nagu näit. Jõhvi vene õppekeelega Keskkooli 8., 9., 10. ja 11. klass ja Türi ning Paide Keskkooli lõppklassid. Samuti on meie koolides juba õppejõude, kelle aineis kõik õpilased jõuavad edasi, nagu näit. Paide Mitmetäieliku Keskkooli matemaatika õpetaja A. Taimsoo ja Kiviõli 1. Keskkooli geograafia ja loodusteaduse õpetaja F. Kajando jt.

Kuid need praegu veel vähesed silmapaistvad ja rõõmustavad faktid ei saa varjata tõsiasja, et üle vabariigi jääb tublisti 8 protsenti õpilaste üldarvust klassikursust kordama. See on tõsine pedagoogiline probleem, mille täielikuks lahendamiseks tuleb senisest süstemaatilisemalt töötada kõigil — nii koolidel ja haridusorganeil kui ka õppejõudude enesetäiendamise asutustel.

Elkõige on tähtis, et täieliku õppeedukuse ülesande seaksid enesele kõik pedagoogilised kollektiivid, kõik õppejõud esimesest koolipäevast peale ja taotleksid päevast päeva visalt ja järjekindlalt selle täielikku teostamist. Pole midagi ekslikumat kui arusaamine, nagu oleks täielik õppeedukus saavutatav lühema- või pikemaajalise hoogtöö korras. Seejuures on ülimalt oluline, et kõik õppejõud, aga ka kõik haridusosakondade töötajad oleksid isiklikult veendunud selle ülesande teostatavuses. Võib kohata veel kodanliku korra pärandina väärarusaamist, et saajaprotsendiline õppeedukus olevat teostamatu eesmärk.

Nagu eespool märkisime, on meie koolides täieliku õppeedukusega klasse ja terve rida õppejõude, kelle aineis kõik õpilased jõuavad edasi. Seega tõestab eesrindlik pedagoogiline praktika ka meie vabariigis, et see nõukogude pedagoogika tees on õige ja eluline.

Mõistagi pole kellelgi täieliku õppeedukuse saavutamiseks imepärase võimuga nõiavitsakest. Niisugust nõiavitsakest ei ole ega saagi olla, sest mõeldamatu on, et mingi üksik võte suudaks säärase komplitseeritud probleemi lahendada. Nagu tõendavad igal sammul kogemused, on selleks „nõiavitsakeseks“ vaid hästi korraldatud õppe- ja kasvatustöö.

Otsustavaks lüliks täieliku õppeedukuse saavutamisel on eeskuju-lik õppetund, kus lahendatakse õigesti õpetuslikud ja kasvatuslikud ülesanded, kus arvestatakse õpilaste individuaalseid võimeid ja iseärasusi, kus õpilased võtavad aktiivselt tööst osa, kus on aukohal näitlikud õppevahendid ja katsed. Kui seejuures klassi- ja koolikollektiivi kasvatamisele pööratakse vajalikku tähelepanu ja seda kollektiivi oskuslikult kasutatakse õppe-kasvatusküsimuste lahendamisel, siis annab see ülisuurt abi täieliku õppeedukuse taotlemisel.

Kui siia lisada kooli pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooni kui õpetaja lähimate abiliste sisukas töö ning arvukate õpilasingide huviküllane tegevus, ent samuti tihe side lastevanematega, siis olemegi osutanud kandvamaile hoobadele nõukogude pedagoogika arsenalis, mis on meie kooli ja õpetaja kasutada täieliku õppeedukuse taotlemisel. Rakendada oskuslikult kõiki neid pedagoogilisi hoobi, hetkekski unustamata, et pealahing täieliku õppeedukuse eest võitlemisel antakse õppetunnis, ongi ainus tee, mis viib eesmärgile.

Suhtudes alati bolševistliku enesekriitikaga oma töösse ja juhitudes sm. Malenkovi sõnadest Oktoobrirevolutsiooni 32. aastapäeva kõnes, et nõukogude inimeste kohuseks on toetada ja rohkendada kõigest jõust positiivseid eeskujusid, joonduda eesrindlike nõukogude inimeste saavutuste järgi, läheneb meie kool eeloleval õppeaastal bolševike partei kogenud juhtimisel jõudsate sammudega täielikule õppeedukusele, andes sellega hindamatu panuse kommunismi ülesehitamise suurde üritusse.

Lenini ordeniga autasustatuid.

Juuru Mittetäieliku Keskkooli direktor E. AUS (vasakul) ja Sammuka Mittetäieliku Keskkooli õpetaja I. GUTVES (paremal).

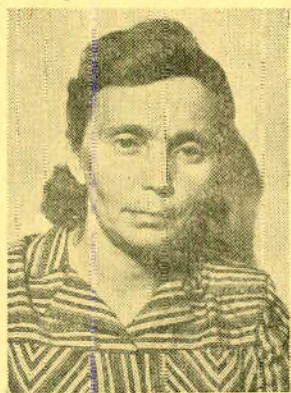
Nõukogude Eesti preemiaga autasustatud koolide direktoreid.

Tartu 4. Mittetäieliku Keskkooli direktor J. KOTSAR

Tallinna 19. Keskkooli direktor S. JEVDOKIMOVA

Ulila Keskkooli direktor A. SIROL

Vanemate klasside juhatajate töö suunamisest.

T. ARTEMENKO.

Klassijuhatajate kollektiiv, nagu kooli kogu õpetajasperegi, töötab direktori ja õppealajuhataja suunamisel. Sellest, kuidas on organiseeritud töö klassijuhatajatega nii õppeaasta algul kui ka kogu õppeaja vältel, sõltub suuresti koolile parteilt ja valitsuselt poliitilise kasvatuse ja õppeedukuse alal esitatud ülesannete täitmine.

I. Organisatsioonilised üritused.

Enne õppeaasta algust määravad direktor ja õppealajuhataja klassidele juhatajad. See kaadri valik ja paigutus on õppekasvatustöö organiseerimise alguseks.

Klassijuhatajate määramisel tuleb arvestada ka järgnevaid õppeaastaid. Tegelikult ei pea kooli juhtkond seda alati silmas. Mõnel puhul on klassijuhatajate vahetus 8.—11. klassis tingitud kõrgema hariduse puudumisest, mistõttu vastaval õpetajal on õigus õpetada ainult 5.—7. klassis. Alates kaheksandast klassist määratakse klassijuhatajaks tavaliselt mõni vanema klassi õpetaja. Õppeaasta alguseks selguvad ka muud põhjused, mis tingivad klassijuhatajate vahetuse: elukoha muutus, tervislik seisund, perekondlikud põhjused vms. Klassijuhatajaid tuleb määrata võimalikult pikaks ajaks, soovitatavalt lõppklassini. Kui klassijuhatajal pole järgneval õppeaastal omas klassis tunde, siis on üksikuil juhtudel otstarbekas jätta ta siiski seda klassi juhutama. Tallinna 32. Keskkoolis esines selline juhtum ning sel olid positiivsed tulemused.

Erilist tähelepanu osutagu direktor ja õppealajuhataja 5. klasside juhatajate määramisele. Vastavais eeskirjades märgitakse, et klassijuhataja peab uue klassi puhul hoolikalt ja kõigekülgselt tundma õppima igat õpilast, ta huve, kalduvusi ja vajadusi ning kodust olukorda. See on oluline kõigi klasside, eriti aga viienda klassi suhtes, kus katkeb ühe õpetaja kasvatav mõju lapsesse, kus hakkab õpetama mitu pedagoogi ning kus sageli ka klass ise moodustub mitme kooli õpilastest. Neil kaalutlustel tuleb tulevasele viiendale klassile määrata juhataja juba õppeaasta teisel poolel, et tal võimalduks tutvuda neljanda klassi õpilastega, viibida nende tundides, jälgida õpilasi väljaspool tunde, olla nende lõppeksameil jms. Ometi ei tee kooli juhtkond viiendate klasside juhatajate määramisel alati sellist ettevalmistustööd.

Vahel saab klassi juhataja uus õpetaja, kes varem pole tutvunud klassiga. Sel juhul peab kooli direksioon andma talle klassi ja üksikute õpilaste täieliku karakteristika, osutades nõrkadele kohtadele,

mida klassijuhatajal tuleb eriti arvestada oma kasvatustöös, Põhjalt kult informeeritagu just viienda klassi juhatajat.

Klassijuhatajate määramisel peab direksioon arvestama pedagoogi individuaalseid omadusi, samuti võtma arvesse klassi distsipliini, õpi- edukust, õpilaste üldarengut jm. Teatavasti on igal klassil oma ise- ärasusi. Isegi paralleelklassidest on üks õpinguis tugevam teisest, kol- mas on silmapaistev aktiivsusest, neljandal lonkab distsipliin jne. Tuleb arvestada ka pedagoogi soovi töötada ühes või teises klassis ning sel- gitada selle soovi põhjused.

Halvasti organiseeritud ja nõrga õpiedukusega klass muutub oskus- likul juhtimisel liitunud kollektiiviks, ta õpiedukus paraneb, õpilaste aktiivsus tõuseb. Vastupidi — hästi organiseeritud klass nõrga klassi- juhataja käes lõdveneb, ta distsipliin halveneb, õpiedukus langeb. Pee- tagu meeles, et mitte iga hea õpetaja pole hea klassijuhataja.

II. Klassijuhatajate suunamisega seotud töö planeerimine.

Plaan, mis näeb ette tööd klassijuhatajatega, moodustab ühe osa kooli üldplaani, ent viimases on plaan töö kohta klassijuhatajatega antud vaid üldjoontes. Täpsemalt töötatakse see välja koolidirektori ja õppealajuhataja veerandaasta-plaanis. Ärgu unustatagu planeeri- mise suurt tähtsust töö õigel organiseerimisel!

Koolidirektor vastutab kogu koolitöö, sealhulgas ka kasvatustöö eest. Ta esimeseks abiliseks ideelis-poliitilise kasvatuse alal on õppe- alajuhataja. Direktori ja õppealajuhataja plaanis peavad kajastuma ka nende kohustused klassijuhatajate töö suunamisel. Moskva 110. kooli direktor I. Novikov oma raamatus „Õppe-kasvatustöö organiseerimine koolis“ kirjutab, et kooli õppeveerandi-plaan peab ühtaegu olema ka direktori veerandaasta-tööplaan, seda pole vaja dubleerida. I. Novikov esitab näidiseid küsimustest kooli veerandaasta-plaanis. Näiteks laht- risse „Töö sisu“ võib märkida: „Igal laupäeval korraldatakse klassiji- hatajatega individuaalseid vestlusi õppe-kasvatustöö tulemustest nende klassis eelnenud nädalal ja fikseeritakse koos nendega vahendid õppe- kasvatustöös rakendatud edukate võtete ja meetodite üldistamiseks ning mahajäävate klasside ja üksikute õpilaste järeleaitamiseks. Laht- ris „Täitmise eest vastutavad“ — „direktor“, s. t. selliseid vestlusi kor- raldab direktor ise. Plaani võib märkida ka järgnevalt: „Vähemalt kord kuus läbi vaadata kõik kooli päevikud ja tulemustest teatada nõupidamisel direktori juures.“ Seejuures on vastutavaks täitjaks õppealajuhataja, kes kontrollib päevikud ja esitab selle kohta aruande nõupidamisel.

Kooli veerandaasta-plaanis märgitud üritused peavad lähtuma neist ülesandest, mida tingib koolitöö eelmise aasta või eelnenud õppevee- randi analüüs. Siia kuuluvad ka klassijuhatajate aruannete määramine

õppenõukogu koosolekuiks, kasvatustöö-plaanide kontrollimine jt. Suuremais keskkoolides kontrollivad kasvatustöö-plaane nii direktor kui ka õppealajuhataja, näit. 5. ja 6. klasside plaanid vaatab läbi õppealajuhataja, 7.—11. klasside omad aga direktor.

Õppealajuhataja peamiseks tööks on ülesannete lahendamine, mis on otseselt seotud õpetuse ja kasvatusena, tema plaanis on konkretilised kasvatustöö küsimused, mis kooli üldplaanis on märgitud õppealajuhataja vastutada.

Näiteks võib õppealajuhataja I õppeveerandi plaanis tähendatud ülesanded, mis on otseselt seotud tööga klassijuhatajatega, märkida järgmiste üritustena, näidates täpsed tähtajad ja lisades märke täitmise kohta:

1. Kasvatustöö-plaanide kontrollimine.
2. Õpilaste isiklike toimikute läbivaatamine.
3. a) Klassikoosolekute külastamine ,
b) komsomoli grupikoosolekuist ja
c) pioneerikoondustest osavõtmine.
4. Vestlused pioneerijuhtide ja klassiorganisatoritega.
5. Õpilaspäevikute kontrollimine.
6. Klassipäevikute kontrollimine koos klassijuhatajatega.
7. Õpilaste kirjanditega tutvumine.
8. Klassijuhatajate koondise töö.
9. Lastevanemate koosolekute külastamine.

III. Klassijuhatajatega seotud tööplaani täitmine.

Kasvatusalased üritused, mis on tähendatud direktori ja õppealajuhataja plaanis, ei ole ette nähtud üksnes klassijuhataja töö kontrollimiseks, vaid ka ta juhendamiseks. Sellise kontrollimise ja juhendamise seose näiteks olgu klassijuhatajate plaanide läbivaatamine, millel peatume lähemalt.

1.

Klassijuhataja plaan.

Kasvatustöö-plaan on klassijuhataja töö aluseks. Selle koostamisel tuleb arvestada klassi omapära ning see peab teenindama üldist eesmärki — kasvatada sirguvat põlvkonda kodumaale ja kommunismi üritusele ustavuse vaimus.

Paljudes koolides esitatakse uue õppeaasta algul direksioonile kasvatustöö-plaane, mis on erinevad vormilt, vahel isegi nõrgad oma ideeliselt sisult. Peamiseks põhjuseks on klassijuhatajate vilumatus plaanide koostamisel.

Klassijuhatajate abistamiseks ja kasvatustöö-plaanide ühtlustamiseks selgitagu direktor või õppealajuhataja juba enne õppeaasta

algust või õppetöö esimesil päevil klassijuhatajaile kasvatustöö-plaani koostamist. Pöördume taas I. Novikovi raamatule, kus soovitatakse klassijuhataja veerandaasta tööplaani koostamisel järgmist vormi:

1. Klassi karakteristik. Põhiülesanded.
2. Üritused.

Jrk. nr.	Üritused ja nende motiveering	Täitmise tähtaeg	Täitjad	Märke täitmise kohta
1.	Ideelis-poliitiline kasvatus: a) b)		Siia märgitakse tööst osavõtjad: õpilasorganisatsioonide liikmed, pioneerijuhid, lastevanemad, üksikud õpilased.	
2.	Õppetöö: a) b)			
3.	Klassiväline tegevus: a) b)			
4.	Töö lastevanematega: a) b)			

Klassi karakteristikas näidatakse klassi positiivseid külgi ja ta puudusi, samuti puuduste põhjusi. Selles osas esinevad õpilaste nimed, kellega tuleb tugevdada kasvatustööd või kes vajavad abi jne.

Õpilaste iseloomustusest järgnevad kasvatustöö põhimised ülesanded õppeveerandiks. Need ülesanded võivad olla erinevad, sõltuvalt klassist ja ta omapärast. Näiteks kui klass pole täielikult liitunud kollektiiviks, siis on põhimiseks ülesandeks klassis kollektivismi kasvatamine. On aga klassi õpiedukus halb, õpilased pole küllalt teadlikud, et õppimine pole nende isiklik asi, vaid on nende kohustus kodumaa ees, siis on peamiseks kasvatuseks ülesandeks süvendada vastutustunnet õppimisse kui kohustusse kodumaa ees.

Klassijuhataja plaanis peab kajastuma töö „Õpilasreeglite“ täitmise juurutamise alal. Õppeveerandi ülesandeks võib olla ka iseseisvuse või tööarmastuse kasvatamine, sõpruse ja seltsimehelikkuse arendamine. Kui mitmekesised ka oleksid klassijuhatajate õppeveerandi kasvatuseks ülesanded, nad peavad olema lahutamatus seoses kasvatustöö peamise eesmärgiga — kasvatada õpilastest kommunistliku ühiskonna ehitajad. Edasi järgnevad plaanis konkreetsed üritused, nende täitmise tähtajad, täitmise eest vastutajate nimed. Ürituste planeerimisel tuleb rangelt arvestada nende täitmise reaalsust.

Ideelis-poliitiline kasvatus läbib kogu kasvatustööd, kuid klassijuhataja plaanis tuleb selles osas märkida tööd klassi pioneeride või komsomoligrupiga. See osa plaanist kooskõlastatakse pioneerijuhid või grupiorganisaatori plaaniga. Siin loetellakse komsomoli koosolekute või pioneerikoonduste teemad, vestlused rahvusvahelisest

olukorrast, poliitinformatsioonid, klassi osavõtt seinalehtede toimetamisest jne.

Õppetöö lahter peab kajastama klassijuhataja kontakti klassi aineõpetajatega, oma klassi tundide külastamist, nõrgemaile õpilastele abi organiseerimist, mahajäämuse ennetamist, klassikoosolekute planeerimist, mis on pühendatud mahajäämuse küsimusele.

Klassiväline töö seisneb järgmises: organiseeritud kino- ja teatrikülastused järgnevate arutlustega, ekskursioonide korraldamine, klassivälise lugemise juhtimine ja kontrollimine, „õhtute“ ja „hommikute“ korraldamine, õpilaste osavõtu jälgimine kooli ringide tööst.

Lahtris töölastevanematega planeeritakse lastevanemate koosolekud ühes neil käsitletavate teemadega, märgitakse õpilased, kelle kodu külastatakse käesoleva õppeveerandi jooksul, näidatakse lastevanemad, keda klassijuhataja haarab kasvatustöösse klassis. Neiks vanemaiks võivad olla stahhaanovlased, Isamaasõjast osavõtnud, näitlejad, kirjanikud või pedagoogid.

Koolidirektor vaatab klassijuhatajate plaanid hoolikalt läbi ning vajadusel osutab direktor või õppealajuhataja plaani puudustele ja annab nõu nende kõrvaldamiseks või väljendab rahulolu hästi koostatud plaani puhul. Igatahes peaks kooli juhtkond avaldama oma arvamuse plaani kohta.

Praktika on näidanud, et klassijuhataja tööplan peab olema nii klassijuhatajal endal kui ka direktoril või õppealajuhatajal. Seetõttu esitavad klassijuhatajad oma plaani läbivaatamiseks direktorile kahes eksemplaris, millest üks pärast kinnitamist tagastatakse klassijuhatajale, teine aga jääb direktorile või õppeosakonda.

Plaani koostamise tähtajad: esimese õppeveerandi plaan koostatakse selle veerandi esimese kümne päeva kestel, järgnevaiks veerandeks aga viis päeva enne veerandi algust ning esitatakse koolidirektorile kinnitamiseks.

2.

Peatume õppealajuhatajate plaanis loeteldud ürituste teostamisel. Nende ürituste eesmärgiks on klassijuhatajate töö süstemaatiline kontrollimine, samuti õpilaste tegevuse ja käitumise jälgimine. Süstemaatiline kontrollimine võimaldab ühtlasi tutvuda klassijuhatajate töö vahendite ja meetoditega ning neid analüüsida. Rööbiti kasvatustöö kontrollimise ja tundmaõppimisega instrueerib direktioon klassijuhatajaid, aitab kõrvaldada puudused töös. Nii on klassijuhatajate kontrollimine ja juhendamine vahetus seoses.

Isiklikud toimikud on oluliseks dokumentatsiooniks õpilaste tundmaõppimisel. Siin peavad asetsema järgmised teatised ja dokumendid:

- a) vanemate avaldus õpilase kooli astumise kohta;
- b) majavalitsuse tõend;

c) teatis vanemate või nende asendajate kohta: perekonna-, ees- ja isanimi, tegevus ja töökoht;

d) õpilase kodune aadress;

e) õpiedukuse tabel iga õppeaasta kohta;

f) õpilase iseloomustus (iga õppeaasta kohta).

Õppeaasta lõpul täiendub õpilase isiklik toimik õppearuandega, millest nähtub õpiedukus kogu õppeaasta vältel, ja karakteristikaga, mis on koostatud klassijuhataja poolt õppeaasta jooksul.

Et õpilaste isiklikud toimikud, mida peetakse korras, aitavad uuel klassijuhatajal tutvuda klassi ja õpilastega, siis peab õppealajuhataja õppeaasta algul hoolikalt läbi vaatama iga toimiku ja ebatäpsuste ilmnemisel pöörama neile klassijuhataja tähelepanu ning kõrvaldama puudused klassi dokumentatsioonis.

Klassikoosolekute, komsomoli grupikoosolekute ja pioneerikoonduste küllastamise planeerivad direktor ja õppealajuhataja koos. Nende plaanides näidatakse, milliseid klasse kontrollib direktor ja milliseid õppealajuhataja.

Tavaliselt korraldatakse klassikoosolekuid igal nädalal, paljudes koolides peetakse neid kindlail nädalapäevil, mis on fikseeritud vastavas plaanis. Klassikoosolekute plaan võimaldab klassijuhatajal täpselt ja aegsasti märkida plaani koosolekute tähtajad ning direktoril ja õppealajuhatajal täpsustada klassikoosolekute küllastamise plaani.

Klassikoosolekul näevad direktor ja õppealajuhataja, kuidas klassijuhataja teostab kasvatustöö-plaanis märgitud üritusi, kuivõrd ta suudab organiseerida klassi plaanis tähendatud ülesannete täitmiseks, milliseid kasvatustöö meetodeid ta valdab ning missugused suhted valitsevad klassijuhataja ja klassi vahel. Erilist tähelepanu osutagu direktor ja õppealajuhataja noorte klassijuhatajate tööga tutvumisele ja selle töö kontrollimisele, sest nemad vajavad enim juhatusi ja nõu.

Komsomoli grupikoosolekuid ja pioneerikoondusi tuleb korraldada klassijuhatajate aktiivsel osavõtul. Komsomoli- ja pioneerorganisatsiooni töö klassis sõltub suuresti sellest, kuivõrd tunneb klassijuhataja komsomoli- ja pioneeritööd ning milline on klassijuhataja ideelis-politiiline tase. Direktorile või õppealajuhatajale selgub see hõlpsasti eelnimetatud koosolekuil ja koondustel.

Klassikoosolekute, pioneerikoonduste ja komsomolikoosolekute küllastamisel ei jälgi direktor ja õppealajuhataja üksnes koosoleku käiku, seda, kuidas klassijuhataja või pioneerijuht suunavad vestlusi, milliseid küsimusi arutlevad õpilased, vaid esinevad ka ise sõnavõtuga, täiendades vajadusel klassijuhataja, pioneerijuhi või õpilaste ettekandeid. Oma sõnavõtus võib direktor või õppealajuhataja hinnata koosolekut, viidata selle puudustele, kiita häid külgi või esineda ettekandega rahvusvahelisel teemal. Viimasele teemale tuleb kooli juhtkonnal osutada erilist tähelepanu seoses üha kasvava võitlusega rahu eest ja imperialistide agressiooni vastu.

Õppealajuhataja vestlused klassiorganisaatorite ja pioneerijuhtidega toimuvad 1—2 korda kuus. Neil vestlusil on instruktiivne iseloom ning nende ülesandeks on saada ülevaade klassi distsipliinist ja õpiedukusest. Algul võib kuulata klassiorganisaatorite ja pioneerijuhtide ettekandeid ning seejärel anda töös vajalikke juhendusi. Kuuldust järeldub, kuidas õpilased täidavad „Õpilasreegleid“, kuidas edeneb pioneeritöö, mil viisil on iga klassikollektiiv organiseeritud võitluseks kõrge õpiedukuse ja teadliku distsipliini eest. Vestluse järel pöörab õppealajuhataja üksikute klassijuhatajate tähelepanu ilmnenud puudustele. Kui puudused on omased kõigile klassidele, tuleb neist teatada klassijuhatajate koondisele või esitada nad direktori juures peetaval nõupidamisel, ühtlasi andes juhendusi märgitud puuduste kõrvaldamiseks.

Õpilaspäevikuid kontrollib õppealajuhataja süstemaatiliselt. Päevikud tõendavad ka seda, milline side on klassijuhataja ja õpilaste vanemate vahel. Tuleb jälgida, kas päevikuis on vanemate allkirjad, kuidas reageerivad lastevanemad klassijuhataja märkustele. On soovitatav kanda päevikusse ka kiitvaid märkusi: „Võttis aktiivset osa kooli seinalehe toimetamisest“, „Pidas hea vestluse pioneerijuhtidega“, „Esines klassikoosolekul hea ettekandega Mitsušinist“. Tähelepanu tuleb pöörata ka päeviku välimusele. Päevikud läbi vaadanud, teatab õppealajuhataja klassijuhatajale saadud muljed. Päeviku läbivaatamisel on veel üks positiivne külg: teadmine, et päevikut kontrollib ka õppealajuhataja, sunnib õpilasi suhtuma sellesse suurema vastutustundega. Vahel kontrollib õppealajuhataja päevikuid valikuliselt, kuid see kontrollimisviis ei anna täielikku ülevaadet.

Klassipäevikute kontrollimine koos klassijuhatajatega toimub samuti süstemaatiliselt, vastavalt õppealajuhataja plaanis märgitud tähtaegadele. Päevikute kontrollimisele võib õppealajuhataja esitada mitmesugused eesmärgid: kontrollida tööd mahajääjatega, jälgida õpilaste küsitlemist aineõpetajate poolt ja programmide täitmist. Õppealajuhataja eesmärgiks on veenduda ka selles, kui võrd tihe side on klassijuhatajal oma klassi õpetajatega, kuidas on organiseeritud nõrkade õpilaste abistamine, kas õpilaste edukust jälgitakse iga päev. Vastavasis eeskirjades loetakse klassijuhataja kohustuseks oma klassi õpetajate koosolekute korraldamist, et koordineerida nende õppekasvatustööd, et välja töötada ühtsed nõuded õpilaste suhtes ning konkreetsed vahendid nende abistamiseks õpinguis ja ühiskondlikus tegevuses. Järelikult on klassijuhataja oma klassi töö reguleerija ja selle eest vastutaja.

Päevikute kontrollimisel informeerib klassijuhataja õppealajuhatajat õpilase edukusest kõigis õppeaineis. Klassijuhataja kõneleb ka oma klassi tundide küllastamisel saadud muljeist. Selline vestlus näitab õppealajuhatajale, kui võrd klassijuhataja täidab oma kohustusi, kas ta kohtleb õpilasi individuaalselt, ilma milleta ei saa klassis olla head

õppe-kasvatustööd. Erilist tähelepanu pühendagu klassijuhataja tööle mahajääjatega, seejuures selgitades edutuse põhjusi.

Et edutuse põhjusi on mitmesuguseid, siis ei anna sama meetod võitluses mahajäämusega mõjusaid tulemusi iga edutu õpilase suhtes. Õppealajuhatajal tuleb selgitada, kas kasutatakse õigeid vahendeid edukuse tõstmiseks ning mahajäämuse likvideerimiseks. Seoses sellega võib kerkida küsimus üksikute õpetajate tööst, põhjustades vahel nende töö kontrollimise.

Klassipäeviku kontrollimist kirjeldatud viisil praktiseeriti möödunud õppeaastal Tallinna 19. Keskkoolis ning see andis tõhusaid tulemusi.

Õpilaste kirjandite kontrollimine on õppealajuhataja põhilisi ülesandeid. Kirjandite kontrollimisel peab olema kindel eesmärk ja see toimugu kindlail tähtaegadel. Tuleks tutvuda kirjanditega selliseile teemadele, millest võib järeldada õpilaste huvide suunitlust, nende omaduste kujunemist ja arenemist, mis on iseloomulikud võrsuvalle põlvkonnale sotsialistlikus ühiskonnas: nõukogude patriotism, distsiplineeritus, kõlbeline kindlus ja erksus, kollektiivsustunne, tööarmastus ja aus suhtumine töösse.

Õpilaste ideoloogia ja ühiskondliku meelsuse kujunemisele on koolil määrav mõju. Tähtis osa väärtuslike omaduste kasvatamisel on klassil ja klassijuhatajal. Seda osa kontrollitaksegi õpilaste kirjandite vaatlemisel.

Klassijuhatajate koondis organisatsioonina moodustatakse koolides, kus on arvukalt klasse. Koondist juhib direktor või ta asetäitja õppealal. Siin arutellakse õpilaste ideelis-poliitilise kasvatuse sisu ja meetoditega seotud küsimusi, kasvatustöösse puutuvaid ja muid selliseid probleeme. Klassijuhatajate koondis töötab plaanipäraselt nagu muudki koondised või sektsioonid koolis.

Plaanis nähakse ette:

1) Instruktiivse iseloomuga teemad. 2) Teemad klassijuhatajate teoreetilise ettevalmistuse tõstmiseks. 3) Kogemuste vahetamine.

Esitan siin mõned teemad, mida on käsitletud Tallinna 19. Keskkooli klassijuhatajate koondises.

Klassijuhatajate instrueerimiseks esitati järgmised ettekanded: „Kasvatustöö-plaani koostamisest“ (õppeaasta algul); „Perekond ja kool“, „Õpilase režiim“ (lastevanemate koosoleku eel); enne oktoobripühi: 5.—7. kl. juhatajaile — „Mis andis nõukogude võim lastele“, 8.—11. kl. juhatajaile — „NSV Liidu rahvaste kultuuri õitseng“. Teoreetilisi teemasid: „Klassi- ja koolivälise tegevuse kasvatulik tähtsus“, „Viienda klassi juhataja tööst“, „Kollektivismi kasvatamine Makarenko kasvatussüsteemis“.

Kogemuste vahetuse korras kuulati ettekandeid kasvatustöö kohta üksikuilt klassijuhatajailt, külastati lahtisi klassi pioneerikoondusi, viibiti üksteise klassikoosolekuil. Koondise töö huvitas Tallinna 19. Keskkooli klassijuhatajaid ning etendas kindlasti oma osa nende kasvatus-

alaste teadmiste ja vilumuste kasvus. Mõistagi on koondise töö eriti oluline noortele klassijuhatajatele.

Lastevanemate koosolekudel on suur osa tiheda kontakti loomisel perekonna ja kooli vahel. Kuid need koosolekud ei toimu alati huvitavalt ning sisukalt. Vahelgi piirduvad lastevanemate koosolekud sellega, et klassijuhataja teatab õppeveerandi tulemused. Mee- nutagem nõuet, et lastevanemate koosolekute teemad tuleb igal klassi- juhatajal planeerida varakult.

Kogemus on näidanud, et esimesel õppeveerandil on otstarbekas korraldada kaks klassi lastevanemate koosolekut, veerandi algul (soovi- tatakse esimesil päevil) ja lõpul. Esimese õppeveerandi koosolekuile omistatagu suurt tähtsust kui klassijuhatajate ja lastevanemate ühise töö algusele. Neis koolides, kus pole klassijuhatajate koondist, tuleb lastevanemate koosolekute küsimust käsitleda õppenõukogus ja indi- viduaalses vestluses noorte klassijuhatajatega.

Direktor ja õppealajuhataja planeerivad aegsasti lastevanemate koosolekute külastamised, määrates omavahel neist osavõtu. Teadagi külastatakse ennekõike vilumata klassijuhatajate korraldatavat koos- olekut. Kooli juhtkonnal ei tarvitse viibida ühel koosolekul algusest lõpuni. On oluline kohtuda võimalikult suurema lastevanemate arvuga. Nii võib ühes klassis olla enne koosoleku algust, selgitades, milliseid küsimusi on lastevanemad otseselt direktsoonile; teises klassis, ära kuulanud klassijuhataja aruande, võib esineda vajadusel sõnavõtuga, rõhutades aruande olulisemaid momente või illustreerides ettekannet näidetega omast pedagoogilisest praktikast, ning, vastanud kooli juhti- mist puutuvaile küsimusile, võiks direktor või õppealajuhataja siir- duda järgmisse klassi. Kui järgmises klassis koosolek toimub huvita- valt ning siin ei vajata direktsooni abi, võib külastada veel üht koos- olekut. Vahel aga tuleb kooli juhtkonnal olla lastevanemate koosole- kul algusest lõpuni.

Niisiis viibivad direktor ja õppealajuhataja lastevanemate koosole- kul eesmärgiga selgitada, kuivõrd oskuslikult juhib klassijuhataja seda koosolekut ning vajadusel abistada vähekegenud klassijuhatajat.

Pärast koosolekuid tutvub kooli direktsoon nende klasside laste- vanemate koosolekute, kus ei viibinud ei direktor ega õppealajuha- taja. Tutvutakse protokollidega ja vesteldakse klassijuhatajatega. Nii saadakse ülevaade kõigist koolis toimunud lastevanemate koos- olekuist.

Käesolev kirjutus ei käsitle ammendavalt kõiki momente klassi- juhataja töös. Nii pole selles täpsustatud direktori tööd klassijuhataja- tega ega peatunud õppenõukogu osal klassijuhataja töö suunamises ja kontrollimises. Artikli autori eesmärgiks oli näidata õppealajuhataja kui direktori abilise tööd klassijuhatajatega, kasutades seejuures vas- tava-alast kirjandust ja peamiselt omi pedagoogilisi kogemusi, mis on omandatud klassijuhatajate suunamisel.

Ekskursioonid tootmisalale keskkooli füüsikas.

V. SKOSSÕREV.

1. Tootmisalaste ekskursionide osa õpetuses ja õpilaste ideelis-poliitilises kasvatuses.

Polütehnilise hariduse ülitähtsaid vahendeid koolis on ekskursionid tootmisalale, mida meie õpetajaskond praegu veel vähe kasutab oma igapäevases töös. Real juhtumel tuleneb see sellest, et mõnelele õpetajatele näivad ekskursionid tootmisalale olevat seotud suurte organisatsiooniliste raskustega, liigse ajakuluga ja väga tagasihoidlike tulemustega. See ebaõige vaatekoht oli levinud ka mõninga osa koolidirektorite ja haridusosakondade töötajate hulgas, mistõttu ekskursionid tootmisalale olid viimaseil aastail teenimatult unustatud.

Märkustes N. K. Krupskaja teeside „Polütehnilisest haridusest“ puhul kirjutas V. I. Lenin: „...3) seada tingimatuks nõudeks viivitamatu siirdumine polütehnilisele haridusele või, õigemini, viivitamatult teostada rida nüüdsama jõukohaseid samme polütehnilisele haridusele, nagu:

a) lähima elektriijaama külastamine ja rida loenguid koos katsetega seal; rida praktilisi töid, mis on ainult võimalikud elektriga; töötada nüüdsama välja detailsed programmid (1 külastuseks; 5-, 10-loenguliseks kursuseks; 1, 2 kuuks jne.),

b) sama — iga rahuldavalt korras soovhoos,

c) sama — iga rahuldavalt korras käitis,

...e) väikeste muuseumide korraldamine polütehnilise hariduse, rongide, aurikute jm. alalt.“¹

Nõukogude didaktika tähtsaid põhimõtteid on näitlikkuse laialdane kasutamine õpetuses ja õpilastes huvi äratamine õpitava aine vastu. Neil põhimõtteil on eriti suur tähtsus niisuguste teaduste, nagu füüsika, keemia ja bioloogia õpetamisel.

Ekskursionid tootmisalale võimaldavad luua sidet koolis õpetavate teaduste aluste ja tootmise praktika vahel, tehes õpilastele selgeks, kuidas, milleks ja mispärast ühtesid või teisi tootmisprotsesse sooritatakse. Seega annavad need ekskursionid õpilastele praktilisi teadmisi, mis on neile väga tarvilikud hiljem tegelikus elus. Peale selle äratavad need ekskursionid õpilastes sügavat huvi koolis õpetavate teaduste aluste vastu, mis on kaasaja tehnika, tööstusliku tootmise ja põllumajanduse aluseks.

¹ Lenin, Teosed, kd. XXX, lk. 419.

Kinnistades ja rikastades koolis õpitavat teooriat tootmisalase praktika materjalidega, laiendavad need ekskursioonid ka õpilaste tehnilist silmaringi. Seega on ekskursioonid tootmisalale ülitähtsaid vahendeid polütehnilise hariduse ülesannete teostamisel. Sellelt seisukohalt võime väita, et õpilaste õpetamisel ja kasvatamisel viivad nad ellu tähelepanuväärse leninliku teesi: „Elavalt tajumiselt abstraktsele mõtlemisele ja sealt praktikasse.“²

Lõpuks on ekskursioonidel tootmisalale suur ideelis-poliitiline tähtsus, sest meie sotsialistliku teaduse, tootmistehnika ja põllumajanduse saavutused arendavad õpilastes nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusliku uhkuse tunnet.

Vaadeldes meie stahhaanovlasi vahetult nende töökohal, näevad õpilased oma silmaga, kui visalt ja ennastsalgavalt töötavad meie kuulsad töölised-stahhaanovlased sõjajärgse stalinliku viisaastaku ennetähtaegseks täitmiseks. See kutsub õpilastes esile ülla püüde jäljendada neid õpinguis, elus ja töös. Ekskursioonid tootmisalale aitavad seega arendada õpilastes neid iseloomumadusi, mis on neile väga tarvilikud kommunistliku ühiskonna aktiivsete ülesehitajatena.

2. Objektide valik ekskursioonidel tootmisalale.

Ekskursioonide korraldamisel tootmisalale on suure tähtsusega ekskursiooni objekti valik. Väga oluline on õpilasi tutvustada teooria rakendamisega tööstuslikus tootmises niisuguste ettevõtete najal, mis on enim tüüpilised sellele või teisele tööstusharule.

Ettevõtte tüüpilisuse määrajaks on selle tehnoloogiline protsess, materiaalne-tehniline varustus, töö ja tootmise organiseerimise tase, ent samuti tootmise enda ulatus. Ekskursioonide korraldamise vajadus rahvamajanduse juhtivate harude enim tüüpilistesse käitistesse selgub sellega, et pärast nendega tutvunemist suudavad õpilased hõlpsasti aru saada ka sama rahvamajandusharu teiste ettevõtete tehnoloogiast ja tootmise ökonoomikast.

Kõige soovitatavamaiks objektideks ekskursioonidel tootmisalale on metallurgia, metallitöötlemise ja keemiatööstuse ettevõtted, ent samuti elektrijaamad. Esijoones tuleb tunda õppida kõige arenumaid ja tehniliselt parimini varustatud ettevõtteid. Kui kooli läheduses pole juhtivate rahvamajandusharude tüüpilisi ettevõtteid, võib tutvuneda kaasaja tehnika üldiste iseloomulike joontega ka tekstiili-, paberi-, naha-, toiduainete tööstuse jne. ettevõtteis. Neil juhtumel suunatakse peatähelepanu põhitsehhidelt abitsehhidele; nii näit. pakub konservivabrikus õpilastele suurimat huvi mitte jaotamis- ja suitsutamistsehh, vaid auru-, stantsimis-, tinutamise-, puidutöötlemis-

² Lenin, Filosoofilised vihikud, 1958, lk. 166.

tsehh ja teised, s. t. need tsehhid, kus võib parimini vaadelda teooria praktilist rakendamist masinate, tööpinkide, mootorite jne. töös.

Ekskursiooni objekti valikul on tarvis niisama silmas pidada jõukohasuse ja näitlikkuse põhimõtet ettevõtte tehnoloogilise protsessi ja materiaalse ning tehnilise varustuse tundmaõppimisel. Sellelt seisukohalt pakuvad sootu väiksemat huvi need tootmisprotsessid, mis kulgevad varjatult vaatleja silmale, nagu näit. tükeldamine, peeneksjahvatamine, gaasipuhastamine, vedelike filtreerimine jt. Ekskursiooni puhul tootmisalale tuleb võtta reeglik juhtnõor — mitte püüda ühe külastusega tundma õppida tootmist tervikuna, sest sel puhul on vältimatu õpilaste tähelepanu hajumine ja võib juhtuda nii, et teisejärgulise tähtsusega detailide rohkuse tõttu nad ei suuda mõista peamist, põhilist. Seepärast peabki õpetaja ekskursiooni korraldamisel pöörama suurt tähelepanu vaatlusobjektide valikule, lähtudes seejuures viimaste tähtsusest ja nende tundmaõppimiseks kasutada olevast ajast. Siiski ei tule arvata, et ekskursioone on otstarbekas korraldada vaid kaasaja suurettevõtteisse ja et nende puudumisel võib õpetaja ekskursioonidest sootu loobuda, viidates korraldamise raskustele ja ekskursiooniks sobivate objektide puudumisele. Ekskursiooni korraldamiseks võib kasutada iga tööstusettevõtet, vabrikut, käitist, soojus- või hüdroelektrijaama, autoremonditöökoda, trammi-, tuletõrje- või veduridepood. Iga nimetatud ekskursiooni-objekti puhul leiab õpetaja külluses vajalikku vaatlusmaterjali, mis illustreerib ja kinnistab klassitunnis õpitut.

3. Tootmisalale korraldatavate ekskursioonide metoodika ja organisatsioon.

Nagu näitavad kogemused, ei valmista tootmisalale korraldatavad ekskursioonid raskusi ega ole keerukaks probleemiks. Hea tahtmise ja visaduse puhul suudab iga õpetaja luua sideme teda huvitavate tööstustega. Sel otstarbel võib ta kasutada kooli šefi, partei- ja nõukogude organite, komsomoliorganisatsioonide, lastevanemate komitee ja isegi üksikute lastevanemate abi. Ekskursioonide korraldamise praktika tõendab, et õpetajat ja õpilasi nähakse meelsasti tööstuses ja neile antakse lahkesti seletusi.

Olles tuttav tööstuse iseloomuga märgib õpetaja juba selle või teise teema käsitlemisel ära nn. „ekskursioonipunktid“. Seejuures peab ta läbi mõtlema, kuidas siduda ekskursiooni käigus õppetunnis omandatud materjali tootmisprotsessiga, missuguses järjekorras vaatlevad ekskursandid antud tööstust, millele eriti tuleb nende tähelepanu juhtida, mis viisil on neid kõige parem tutvustada tehnoloogilise protsessiga. Peale selle tuleb õpilasi tutvustada ka antud tööstuse ökonoomikaga ja organisatsiooniga — kas või kõige üldisemates joontes. Nõukogude õpetaja tähtsaimaks kohuseks on näidata õpi-

lastele täie selgusega sotsialistliku tootmise iseloomulikke jooni, ettevõtte tööliste töösaavutusi, käitise stahhaanovlaste kollektiivi.

Koostanud esialgse plaani, peab õpetaja ise enne tutvuma antud tööstusega kohapealse töötaja juhtimisel (olgu selleks insener, agroom, tehnoloog jne.) ja seejärel koos viimasega täpsustama lõplikult ekskursiooni plaani, märkides selles ka päeva ja kella-aja. Enne ekskursioonile minekut tuleb õpetajal korraldada õpilastele lühike sissejuhatav vestlus, kus ta selgitab ekskursiooni eesmärgi ja ülesande, tootmise iseloomu ja tehnoloogia peamised etapid, ent samuti osutama kõige tähtsamaile vaatlusobjektidele. Õpetaja kohuseks on jutustada õpilastele, kuidas käituda tööstuses, rõhutades seejuures, et tootmisplaani ja päevagraafiku täitmine on seaduseks igas ettevõttes, mispärast on lubamatu töötajaid nende ülesannete täitmisel segada. Peale selle tuleb õpilasi lühidalt informeerida ettevaatusabinõudest ja ohutustehnika eeskirjadest.

Ekskursiooni teostamisel jälgitagu, et õpilased ei koguneks töökohtadele ega segaks töötamist ja et üksikud õpilased ei jääks teistest maha. Tootmisobjektide tutvustamisel peab õpetaja üha meeles pidama, et mingil juhtumil ei tohi õpilaste tähelepanu üle koormata teisejärguliste tehniliste üksikasjadega ja et vestlus peab kulgema märgitud teema raamides. Kõrvuti sellega tuleb püüda mitte alla suruda ka noorte ekskursantide loomulikku teadmisanu, kes tahavad sageli „kõike korraga“ teada ja esitavad seetõttu palju igasuguseid küsimusi, mis on väljaspool ettenähtud plaani. On väga soovitatav, et õpilased saaksid teha ekskursioonil ülestähendusi, samuti visandeid ja skeeme enim huvitavaist objektidest.

Pärast ekskursiooni tuleb summeerida õpilaste tähelepanekud ja korraldada kokkuvõttev vestlus, kus anda õpilastele võimalus jutustada üksikasjaliselt kõigest kuuldust ja nähtust.

Et kontrollida omandatu õigsust, esitab õpetaja vestluse lõpul õpilastele rea küsimusi. Pärast seda, näit. nädalase tähtaja jooksul, laseb õpetaja teha ekskursioonist lühikese kirjaliku aruande jooniste, skeemide ja muude graafiliste materjalidega, kus õpilased toovad esile, mis nad nägid ekskursiooni objektil, kuidas seal oli teostatud klassitunnis õpitud teooria sidumine tööstusliku, põllumajandusliku või energiatootmise praktikaga ja mida andis neile korraldatud ekskursioon. Ekskursiooni aruande põhjal pannakse hinne.

4. Kogemusi ekskursioonide korraldamisest tootmisalale.

Viimaseil aastail on meil rida ekskursioonide näiteid tootmisalale, mis on korraldatud füüsikas ja mille puhul seoti klassitunnis õpitud teoreetiline materjal tööstuse ja põllumajanduse praktikaga. Võib osutada ekskursioonidele raudteetranspordi alale, mida korraldas

Kagu-raudtee Povorino jaama keskkooli füüsika õpetaja sm. Resnjanski. Niisamasuguseid ekskursioone Leningradi tööstusettevõtteisse korraldasid Leningradi 207. ja 314. Keskkooli füüsika õpetajad sm-d Boitman, Jemeljanov jt.

Rea Moskva koolide õpetajad korraldasid ekskursioone tehasesse „Sirp ja Vasar“, Elektrilampide Tehasesse jt. pealinna ettevõtteisse.

Arvukalt ekskursioone masina-traktorijaamadesse, masina-traktorijaamade töökodadesse ja sovhoosidesse korraldas Moskva oblasti Ljuberetski ja Kossimovski keskkooli füüsika õpetaja sm. Lutšai.

Käesoleva artikli autor, õpetades füüsikat Moskva 234. Keskkoolis, korraldab õpilastega süstemaatiliselt ekskursioone käitise „Borets“ (naftatööstuse mootorite tootmine), tehasesse „Stankolit“ (valutööd), tehasesse „Tverdõje splavõ“ (elektrimetallurgia) ja soojus-elektrijõujaama nr. 12. Ekskursioonide korraldamise kogemusi tehasesse „Borets“ ja „Tverdõje splavõ“ kirjeldataksegi allpool.

Uhenduses teema „Pöörlev liikumine“ käsitlemisega 9. klassis plaanitsesin ekskursiooni teemal „Pöörleva liikumise ülekande viisid ja kesktõuketungi tehniline kasutamine“.

Pärast tutvumist tehase põhiliste tootmistehhidega märkisime koos tehase insener-tehnoloogi sm. Saveljeviga peamised vaatlusobjektid ja ekskursiooni liikumise skeemi.

Vastavalt sellele skeemile tuli ekskursantidel viibida mudelipuidutöötlemis-, mehaanilises, valu-, monteerimis-, remonditehhis ja tehase keemialaboratooriumis. Sedavõrd suur arv tehase mitmesuguseid tsehhe, mis olid ette nähtud ekskursioonil tutvumiseks, seletub esiteks sellega, et kõige huvitavamad kesktõuketungi rakendavad mehhanismid paiknesid eri tsehhides, ja teiseks sellega, et meie kooli õpilased avaldasid korduvalt soovi tundma õppida tervikuna mõnd meie rajooni tööstusettevõtet, s. t. selle tehnoloogilisi protsesse, materiaal-tehnilist varustust ja käitise tootmiskollektiivi tööd.

Kindlaksmääratud päeval kogunesid õpilased kooli füüsikakabinetti. Jutustasin neile lühidalt eelseisva ekskursiooni eesmärkidest ja ülesandeist, kavas ettenähtud vaatlusobjektidest, meie liikumisteest tehase tsehhides, käitumisest tehases ja ohutustehnika eeskirjade silmaspidamisest.

Teel trammi peatusest tehaseeni, kus tuli minna üle raudtee käänaaku, juhtisin õpilaste tähelepanu sellele, et väline rööbas asub sisemisest kõrgemal, mis on peamisi vahendeid rongi rööbastest väljajooksmise vältimiseks raudtee käänukohtadel kesktõuketungi mõjul.

Ekskursioonil tutvusid õpilased suure uudishimuga masinaehitus-tehasega, mis oli neile täiesti uudiseks.

Mudeli-puidutöötlemistehhis vaatlesid ekskursandid erilise huviga lint- ja ketassaagi. Rakendades minu soovitusi mitte ainult passiiv-

selt vaadelda, vaid ka aktiivselt tundma õppida nende silmade ees kulgevaid tootmisprotsesse, mõtsid mõned õpilased, kui saed peatati, ketassae läbimõõdu ja kummagi hammasratta hammaste arvu ülekande vahekorra kindlakstegemiseks. Saanud tehniliselt passiit elektrimootori ankru tiirude arvu, arvutasid õpilased siinsamas tsehhis ketassae liikumis- ja lõikamiskiiruse. Mehaanilises tsehhis nägid õpilased palju mitmesuguseid metallitöötlemise tööpinke: trei-, revolver-, frees-, karussellpinke jt. Nad silmitsesid tähelepanelikult nende ehitust, tutvusid nende tegevuse põhimõtete ja juhtimismehhanismidega. Nad konstateerisid suure rahuldustundega, et mehaanilise tsehhi tööpinkide park tervikuna on kodumaa tehaste toodang, näit. tehastest „Krasnoi proletarii“, „Komsomolets“ jt.

Mehaanilisest tsehhist siirdusime valutsehhi, kus õpilased vaatlesid mitmesuguseid valuviise. Ühenduses teema „Kesktouketungi tehniline kasutamine“ käsitlemisega huvitas õpilasi eelkõige see valuviis, kus kasutatakse kesktouketungi. Nägime, kuidas sula metall voolas kiiresti pöörlevasse terasvormidesse, mis mõne aja pärast peatusid ja kust võeti välja veel tulikuum valu. Õpilasi hämmastas eriti see, et kesktouketungi mõjul täitis sula metall täpselt vormi kõik soid ja käärud, mistõttu saadi joonise mõõtmeile täiesti vastav ese.

Monteerimistsehhis nägime pöörlevate osade tasakaalu kontrollimist. Õpilased kuulsid siin esmakordselt, et völlide ja laagrite vibreerimise ja enneaegse läbikumumise vältimiseks, ent samuti masinate avariide ärahoidmiseks kesktouketungi tõttu pööratakse igas masinaehitustehases erilist tähelepanu pöörlevate kehade tasakaalustamisele, s. t. et raskuskeskpunkt ja pöörlemistelg langeksid täiesti kokku.

Sellest kõneldes rõhutasin, et tasakaalustamine ja tsentrisse seadmine on tähtis mitte üksnes suurte pöörlevate osade puhul, vaid on üldse elementaarseid tehnilisi nõudeid masinaehituses.

Enne tehastest lahkumist astusime sisse veel keemialaboratoriumi, kus vaatlesime tsentrifuugide tööd.

See huvitav ekskursioon kestis vaid 2,5 tundi, kuid ta avaldas õpilastesse ülitugevat muljet ja tõi neile palju kasu.

Peale tehase „Borets“ külastamist korraldasin möödunud õppeaastal vanemate klasside õpilastega veel rea ekskursioone meie rajooni teistesse ettevõtetesse. Teema „Elektrivoolu soojuslik mõju, töö ja võimsus“ puhul oli 10. klasside õpilastega ekskursioon elektrimetallurgia tehasesse „Tverdõje splavõ“.

See ekskursioon uude töösfusharusse pakkus minule füüsika õpetajana tähelepanuväärset huvi. Seda seletab seik, et kõvemetalli saamise tehnoloogiliste protsesside enamus rajaneb elektrivoolu kasutamisele, mis eeldab omakorda mitmesuguseid elektriseadmeid ja aparate, s. t. just seda, mida on kasulik teada keskkooli 10. klassi füü-

sika kursuses. Peale selle annab see võrdlemisi noor ja kiiresti arenev metallurgiaharu võimalusi kinnistada õpilaste teoreetilisi teadmisi keemias ulatuslike praktiliste andmetega mõnede metallide saamisest elekterahjudes kõrge temperatuuri puhul.

Sissejuhatavas vestluses jutustan õpilastele meie ekskursiooni eesmärkidest ja ülesandeist ning kõvametalli tähtsusest meie kodumaa rahvamajandusele. Juhin nende tähelepanu kõvametalli ulatuslikule kasutamisele masinaehituse ja mäetööstuse kõigis harudes. Masinaehituses läheb kõvametall suure vastupidavusega lõikeriistade ja kontroll- ning mõõteaparaatide valmistamiseks. Just kõvametallist spetsiaalselt valmistatud lõiketerad on andnud võimaluse saavutada meie stahhaanovlastel-kiirlõikajatel tehnika ajaloos senikuulmatut lõikamiskiirust.

Peale selle rakendatakse kõvametalli stantsimistsehhides traadi venitamisel. Mõningail juhtumeil kasutatakse kõvametalli ka mitmesuguste ehitusdetailide, nagu tugilaagrite, tapphõõritsate jne. valmistamisel. Nafta- ja mäetööstuses on hästi tuntud NSV Liidu Teaduste Akadeemia kirjavahetaja-liikme M. Kapeljušnikovi kõvametallist ostükkidega puurimismasinad, mis on seetõttu väga suure vastupidavusega.

Insener-tehnoloog sm. Tretjakov andis lühikese, ent sisuka ülevaate käitise tehnoloogilistest protsessidest ja sisseseadeist, mida kasutatakse kõvametalli saamisel, niisamuti käitise kõigist saavutus-test ja tootmise iseärasustest.

Vaatlemine algas mehaanilisest tsehhist, kus katsetati kõvametallist lõiketerade vastupidavust, mis oli tehas ise valmistanud. Lõiketerade vastupidavuskatseid sooritati harilikul viisil metallide töötlemisega lõikamise teel, ainult vastavalt katsetamise eeskirjadele vahetati iga kord töödeldava terase ja malmi sorti. Siit siirdusime tehase metallurgilisse ja termilisse tsehhi. Õpilased, jagunenud kahte alagruppi, vaatlevad elekterahje, samuti alaldajaid-transformaatoreid, kontroll- ja mõõteaparaate, eriti seadmeid, mis reguleerivad automaatselt elekterahjudes temperatuuri ja kindlaksmääratud töörežiimi. Kõige kuuldu ja nähtu küllus tekitab õpilastes palju küsimusi, millele antakse siinsamas ammendavad vastused. Et veenduda, kui hästi õpilased said aru kõigist nähtustest ja protsessidest, esitan neile mõned küsimused, mis on seotud elektrivoolu ja selle tegevuse põhiliste seadustega, näit.: „Millest sõltub elektrivoolu läbimisel tekkiv soojuse hulk?“, „Kuidas alaneb takistuselekterahju grafiitoru läbiva elektrivoolu pinge?“, „Kas võib olla elektrivoolu võimsus 3000 A, kui pinge on vaid 6 V?“, „Milleks kasutatakse elekterahjudes nii suure võimsusega voolu?“, „Millised on termoelektriliste püromeetrite tegevuse põhimõtted?“

Piirdumata nende küsimustega, lasksin õpilastel kindlaks määrata grafiitoru läbiva elektrivoolu tegevuse, võimsuse ja töö.

Selleks andsin neile vajalikud andmed: transformaatori lähtepinge (220 V), transformeerimisnäitaja (36), toru takistus (0,002 Ω) ja voolu tegevuse aeg (1 tund).

Õpilased arvutasid huviga otsitavaid suurusi. Pärast mõningaid parandusi saime õiged tulemused: pinge transformaatori sekundaarses mähises (6 V), voolu tugevus (3000 A), võimsus 18 kW ja elektrienergia hulk 18 kWh, mis annab soojusühikule ülekantuna 15 552 kcal.

Tutvunud keemilis-termilise tsehhiga, siirdusime edasi mehaanilise jahvatamise tsehhi, kus erilistes kuulveskites jahvatatakse peeneks karbiidibriketid, et saada karbiidipulbri mikroskoobiliselt teralist struktuuri. Selle tsehhi teises osakonnas jahvatatakse koobaltibrikette ja segatakse saadud pulber karbiidipulbriga piirituse juuresolekul. Siit läheme edasi pressimisosakonda, kus töötavad võimsad hüdropressid. Hüdropresside tegevuse põhimõtet ja Pascali seadust teadsid õpilased hästi, nagu tõendasid vastavad kontrollküsimused. Peatumata siin pikemalt, liikusime edasi metallurgiatsehhi. Siin on samuti takistuselekterahjud, ainult pisut teistsuguse ehitusega kui keemilis-termilises tsehhis. Takistusspiraalina kasutatakse neis ahjudes molübdeenijuhet, mis on mähitud raskesti sulavasse keraamilisse torusse. Selles torus, kus valitseb 3500-kraadiline temperatuur, toimub 4–5 tunni jooksul lähtekonglomeraatide paatumisprotsess.

Kõrge kvaliteediga toodangu saamisel on suure tähtsusega temperatuur, mida kontrollitakse hoolikalt optilise püromeetriga. See riist huvitas õpilasi väga. Nad õppisid õhinal tundma selle ehitust ja praktilist kasutamist siinsamas elekterahju juures.

Uhe ahju juurde tuleb vahetusmeister ja, kasutades erilist riista, võtab ahjust välja väikesed ruudukujulised, ent hinnalised kõvametalli plaadikesed. Nende kõvadus läheneb teemandi omale.

Nii jälgisime tehases samm-sammult nõukogude kõvametalli valmistamise tehnoloogilise protsessi kõiki etappe. Need metallid kanduvad Nõukogudemaa kõigisse paikadesse, teenindades kõige mitmesugusemate rahvamajandusharude vajadusi.

Sügava rõõmuga kõige nähtu ja kuuldu üle tehases, suure uhkusega meie võimša nõukogude tööstuse üle pöördume ekskursionilt kooli tagasi.

Mulle tõi suurt rahuldust see teadmine, et need ekskursionid tootmisalale tõi õpilastele hindamatut kasu. Pärast kõnealuseid ekskursionid, käsitledes järgnevat materjali elektrivoolust ja selle praktilisest kasutamisest, leidsin, et õpilased kuulasid mind tähelepanelikult, sest nad mõistsid hästi seda, millest neile jutustasin. Iga ekskursionil olnud õpilane kujutles pärast väga täpselt, kus ja kuidas kasutatakse praktiliselt ühtesid või teisi nähtusi, protsesse, masinaid, seadmeid. Tunduvalt kasvas õpilaste aktiivsus tundides, laboraatorsetel töödel ja füüsikaringides. Kõik see viis selleni, et mullu oli

10. klassides füüsikas täielik õppeedukus. Ekskursioonidest osavõtnud õpilaste aeg ja energia ei läinud seega asjatult kaduma, sest peale faktilise materjali aktiivse omandamise said nad ka mõnesugust vilumust tootmisprotsesside analüüsiks, tootmise tehnoloogia, sisse-seadete, voolusüsteemi jne. graafiliseks kujutamiseks. Pärast lõpp-vestlust korraldatud ekskursiooni aineil esitas iga osavõtja kirjaliku aruande, mis olid enamjaolt rikkalikult illustreeritud graafilise materjaliga: joonistega, visanditega, graafikutega jne. Need aruanded hämmastasid lugejat oma faktilise materjali täpsusega ja olid ideelis-poliitiliselt kõrgel tasemel.

Nii kirjutab 9. klassi õpilane K. L. oma aruandes ekskursioonist: „Külastades käitist „Borets“, tutvusin praktiliselt tootmisprotsessiga ja paljude lihtsate ning komplitseeritud mehhanismidega, kus leiab kasutamist kesktõuketungi mõju. Kõik see hõlbustab mul füüsika õppimist koolis. Tehases nägin ma mitte üksi tootmisprotsessi, vaid ka kogu tehase elu — see on põhiliselt stahhaanovlaste võitlus norme ületamiseks, sõjajärgse stalinliku viisaastaku ennetähtaegseks täitmiseks kogu tehase poolt. Tutvunud kõige sellega antud tehases, ma sain teada mitte üksi ühe tööstuse elust, vaid justkui tutvusin meie sotsialistliku kodumaa kõigi tehaste ja vabrikute eluga. See ekskursioon laiendas minu tehnilist ja üldhariduslikku silmaringi ning sunnib mind veel ausamalt suhtuma õppeaineisse, eriti füüsikasse.“ Lõpuks kirjutab ta: „Viibinud masinaehitustehases „Borets“, tutvusin tootmisega, nägin mitmesuguseid tööpinke, millega töödeldakse detaile; nähes detailide valmistamist ja masinate monteermist, mõistsin ma palju sellest, mis mulle varem näis arusaamatuna. Tootmise tundmine aitab mul koolis paremini õppida füüsikat, sest seda, mida ma õppisin koolis füüsika alal teoreetiliselt (pöörlev liikumine, kesktõuketung ja selle tehniline rakendamine), nägin ma praktikas ekskursioonil tehasesse „Borets“.“

Üldiselt samal viisil kirjutasid oma tähelepanekuist ja muljeist ka teised ekskursioonist osavõtjad.

Arvestades tööde autorite teadmisi, vaeva ja püüdlikkust, andsin kõigile tööle positiivse hinnangu, mis ergutas veelgi õpilaste tööd klassis ja väljaspool klassi. Seega olingi saavutanud eesmärgid, mida ekskursioonide korraldamisega taotlesin.

Looduskaitse küsimustest zooloogia tundides.

V. VOORE.

Inimest ümbritsevas looduses hakkasid toimuma muudatused juba alates tema esimestest sammudest maakeral. Need muudatused olid algul kindlasti väga tühised, suurenesid aga sedamööda, mida enam ürginimene siirdus jahipidamiselt põlluharimisele, ning kasvasid pidevalt seoses inimühiskonna arenguga.

Loodusvarad tundusid omaaegsele inimesele ammendamatuina, kuna asustus oli hõre, vajadused piiratud ja loodusvarade eksploateerimise tehnika algeline. Tollal käsitas inimene loodust koguni vaenuliku jõuna, sest tema teadmised loodusseadustest olid väga piiratud.

Alles metsamassiivide, ulukite või kalade märgatav arvuline vähenemine või koguni täielik kadu antud paigas pani inimest mõtlema ja juurdlema selle nähtuse põhjuste üle — asetaski tema nagu paratamatult looduse kaitsmise vajaduse ette.

Loodus on ääretu rikas, kuid feodaalne ja kapitalistlik maailm suhtusid väga hoolimatult loodusesse ja tema varadesse, millega kaasnesid äärmiselt tõsised tagajärjed.

Siin on meile kujukaks näiteks Ameerikas toimunud metsade röövmajandamine, mille tulemuseks oli varem laevatavate jõgede ärakuivamine, põuaerioodide pikenemine jne. Nelja viimase sajandi vältel on USA-s hävitatud 540 milj. ha metsa. Seetõttu on Ühendriigid muutunud maaks, kus puit on defitsiitne. Metsade hävitamisega käis kaasa pinnase kohutav erosioon, mida põhjustavad sademed ja tuuled, ja seega põllupinna hävimine. Tolmurajud — need on ameerika farmerrite kätetöö, kes dollarite jahil hävitasid metsad, tegid plaanitult uudismaad, kündsid üles ja lasksid oma karjadel ära tallata rohtlad. Mullapind kuivas, muutus tolmuks ja tuul ning vesi kandsid minema miljonid hektarid põllupinda. Seoses metsade kadumisega hävis hulk mitmesuguseid linde ja loomi, ka võimsad piisonid.

Veel möödunud sajandi keskpaiku leidis Põhja-Ameerika rohtlatespreeriatel miljoneid piisoneid. 1939. aastal oli neid USA-s aga kõigest 635 looma. Ainuüksi raudtee ehitustööde puhul Kansase osariigis (1872—1874) hävitati 3,5 milj. piisonit.

Ka paljud Euroopa riigid olid anarhilise majandamise tulemusena juba XVII sajandi teisel poolel metsata, samuti oli hävitatud hulk majanduslikult tähtsaid ulukeid ja kalu jõgedes. Koguni meredes olid kalade looduslikud varud siin-seal tunduvalt vähenenud. Osa suuri imetajaid, nagu ürgveis, oli hävitatud, euroopa piisonid läksid vastu oma hävingule. Viimane põder tapeti Lääne-Euroopas XVIII sajandi lõpul. Teadlaste arvestuse järgi on alates XVI sajandist maakeral

kadunud 139 liiki linde ja 100 liiki on hävimisohus. XVII sajandi lõpul hävines teaduslikult väga huvitav lennuvõimetu tuviliik dront, XIX sajandi algul hävitati eurooplaste poolt Uus-Meremaal hiigellind moa. XX sajandiks oli ähvardavalt vähenenud vaalade, kotikute, sooblite, saarmaste, mitmesuguste antilooptide, elevantide, inimahvide ja paljude teiste loomade arv — ja seda kõik kapitalistliku süsteemi anarhia tõttu.

Kuid inimese mõju loodusele pole alati negatiivne, mille kohta võime tuua eriti eredaid näiteid meie Nõukogudemaalt. Varustatuna kaasaja tehnikaga ja teadusega ei põhjusta nõukogude inimene üksi väiksemaid muudatusi taimestikis ja loomastikus, vaid võib oluliselt oma tahte järgi ümber kujundada ka loodust tervikuna. Ta ehitab kunstlikke veebasseine (näit. Rõbinski ja Volga veemahutid), veestamis- ja niisutuskanaleid kõrvealadele, rajab hiiglaslikke kaitsemetsavööndeid, muutes sagedate ikaldustega maa-alad lokkavateks põldudeks ja õitsvateks aedadeks. (Meenutagem siin ka Eesti NSV looduse stalinlikku ümberkujundamise plaani.)

Suurepäraseks näiteks inimese ülesehitavast tööst enda huvides on koduloomade ja kultuurtaimede aretamine, samuti majanduslikult tulusate loomade ümberasustamine, loomade ja taimede harjutamine võõra kliima, olustiku ja elutingimustega (aklimatiseerimine). Nii näiteks on Nõukogude Liidus aklimatiseeritud Põhja-Ameerika päritoluga karusloom. biisamrott ehk ondatra (on toodud ka Eesti NSV-sse), soosarmas ja Lõuna-Ameerika päritoluga nutria.

Niisuguse teadliku ümberasustamise kõrval on aga esinenud ka selliseid juhtumeid, kus on sisse toodud koguni kahjulikke loomi ja taimi. Nii näiteks sattus Põhja-Ameerikast Euroopasse veetaim vesikatik, ähvardades tihtilugu ummistada jõgesid ning järvi; kõikidesse maailmajagadesse on inimese poolt laiali kantud kahjur rändrott; samuti on Ameerikast Euroopasse sisse toodud viinamarja kahjur lehetäi ja kartuli vaenlane koleraado mardikas; Austraaliast sattus meile kilptäi — apelsini ja sidruni kahjur. Need näited kõnelevad selget keelt, kui ettevaatlik ja ettenägelik peab olema looduse ümberkujundamisel: iga läbimõtlematu samm võib kaasa tuua rea olulisi kahjusid.

Uheks abinõuks, mis reguleerib loodusvarade heaperemeheliku kasutamist, mis takistab mõne loodusvara, kasuliku looma või taime, mõne teaduslikult huvitava liigi ohtlikku vähenemist või koguni täielikku hävitamist, mis tagab looduse uuendamist, looduse ümberkujundamist ühiskonnale kasulikus suunas, ongi looduskaitses.

Looduskaitse on suur kompleks-üritus, kuna pinnase, vete, kliima, loomastiku ja taimestiku vahel on rida keerukaid suhteid, rohkesti mitmesuguseid sõltuvusi, mistõttu looduskaitse töösse tuleb rakendada eriteadlasi kõige mitmekesisemalt aladelt.

Looduskaitseta on mõeldamatu loodusvarade ja -rikkuste otstarbekas kasutamine. Kuid looduskaitset saab plaanikindlalt ja tulemus-

rikkalt teostada vaid sotsialistlikus ühiskonnas, kus seda suunab mitte eraisiku, vaid kogu rahva huvi.

Nõukogude valitsus peab looduskaitset väga tähtsaks ürituseks, teostades seda mitte ükski majanduslikel kaalutlustel, vaid omistades sellele ka suurt teaduslikku, esteetilist ja kasvatuslikku tähtsust.

Esimesed looduskaitsealad loodi Nõukogude Liidus Lenini korraldusel juba Kodusõja ja interventsiooni aastail, kui sotsialismimaa pidas rasket võitlust oma olemasolu eest. Nüüd on meil enam kui sada looduskaitseala, kogupindalaga üle 10 miljoni ha.

Looduskaitse alla võetakse meie suurel kodumaal alad, mis on kõige enam säilinud ja kõige iseloomulikud antud maastikuvöötmele. Need alad säilitatakse puutumatuina, neis kaitstakse majanduslikus, teaduslikus või kultuurilises suhtes huvitavaid taimi ja loomi. Suured metsamassiivid looduskaitsealadel aitavad alal hoida vee-reežiimi, säilitada antud paiga kliimat.

Kõikjal looduskaitsealadel on Nõukogude Liidus teaduslikud uurimisasutused, mis erinevad linnades asuvatest uurimiskeskustest selle poolest, et nad töötavad vahetult looduses. Sellepärast on nende töö eriti väärtuslik niisuguste teoreetiliste ja praktiliste probleemide lahendamisel, mis nõuavad pikemaajaliste looduslike protsesside jälgimist, olgu geoloogia, ilmastiku, bioloogia vm. alal. Nagu on näidanud meie looduskaitse uurimistöe praktika, on selline teaduslik töö eriti oluline vastastikuste seoste väljaselgitamisel taimede ja loomade ning neid ümbritseva looduse vahel.

Looduskaitsealadel tehtava teadusliku töö üheks tähtsaks ülesandeks on nende tegurite uurimine, mis määravad antud paiga loodusliku produktiivsuse. Mitte vähem tähtis on looduse kahjurite bioloogilise tõrje menetluste väljaselgitamine ja metsloomade parasitide ning haiguste uurimine.

Kõikidel looduskaitsealadel maksab kindel kord. Paljudes metsades pole siin veel kuulnud kirvehoope ja loomadele on tundmatu püssipauk ning hagijate haugatused. Teisal on seadustega ja määrustega ette nähtud jahiajad ja -keeluajad (need maksavad teatavasti ka väljaspool looduskaitsealaid), et kütmine ei muutuks loomadele ohtlikuks. Ka on keelatud püüda lõksudega, tappa loomi mürgitatud hõrgutisega. Kaitsealuste loomade vaenlastega käib looduskaitsealadel halastamatu võitlus; nn. keelualadel on pikemaks või lühemaks ajaks keelatud selle või teise imetaja, linnu või kala püüdmine.

Rööbiti loomade kaitsmisega ka hoollitsetakse nende eest. Kabjalistele ja sõralistele seatakse üles söötmiskohad, eriti käredatel talvedel antakse rohkesti lisa söödana heinu ja lehtpuu-vihtu, ka soola; lindudele ehitatakse pesakaste, imetajaile, keda sageli ähvardamas suurvesi — parvi, kuhu nad võivad ronida uppumisohust pääsemiseks. Kõik neile pakutavad soodustused kasutavad loomad meelsasti ära. Loomade loendus käib pidevalt: ühtesid loendatakse jälgede järgi,

teisi häälightsuste, kolmandaid pesade või urgude arvu järgi jne. Lindude ja kalade liikumist aitab kindlaks teha nende rõngastamine ja märgistamine.

Looduskaitseala kohaliku fauna rikastamine toimub uute väärtuslike loomade aklimatiseerimise kaudu, olemasolevate parandamisega, ristsugutamisega, suguloomade valikuga jne.

Peale puhtteadusliku töö aitavad meie kodumaa looduskaitsealad kasvatada uut teaduslikku kaadrit, sest iga aasta sõidab sadu vanemate kursuste üliõpilasi ja diplomande looduskaitsealadesse toimetama uurimistöid ning sooritama välipraktikat. Ka külastavad looduskaitsealad tuhandeid turiste ja arvukad ekskursioonid lähedalt ning kaugelt.

Looduskaitse küsimused leiavad käsitlemist meie keskkooli Nõukogude Liidu füüsilise geograafia kursuses, kus õpik pühendab sellele ühe lehekülje. Zooloogia standardõpik puudutab looduskaitse probleeme mõne reaga peatükis „Kalapüük enne ja nüüd“, edasi peatükis „Linnukaitse“, ka mainitakse looduskaitset peatükkides „Karusnahksed närilised“ ja „Karusnahatööndus. Karusloomakasvatuse“.

Kui bioloogia õpetaja piirdub nimetatud materjaliga, siis jääb looduskaitse kui rahvamajanduslikult väga tähtis probleem siiski tagaplaanile. Muidugi, zooloogiale ettenähtud tundide arv on piiratud, kuid ometi saame kõikjale ainesse sisse põimida looduskaitse küsimusi. Veel enam: looduskaitse tähtsus ja vajadus peab nagu välja kasvama zooloogilisest materjalist.

Looduskaitse küsimusi koolis tuleb illustreerida näidetega lähemast ümbrusest ja igapäevasest elust. Olenemata selle illustratiivse materjali erinevusest ühes või teises koolis, peame looduskaitse propagandal silmas pidama kolme põhiküsimust: 1) looduskaitse majanduslik tähtsus, 2) looduslike alade säilimise teaduslik tähtsus ja 3) looduse esteetiline ja tervishoidlik osa ühiskonna elus.

Kuigi inimese majanduslik tegevus on seotud looduslike rikkuste vähenemisega, tuleb kujukalt näidata, kuidas Nõukogude valitsus rakendab samaaegselt abinõusid loodusvarude otstarbekaks kasutamiseks ja säilitamiseks. Nimetame siin kevadisi metsapäevi, linnukaitset, hoolitsust ulukite eest, kalakaitset, lume kinnipidamist põldudel, võitlust uhteorgudega jne. Eriti tuleb siin välja tõsta stalinlikku põuarünnaku plaani ja Eesti NSV stalinlikku maaparandusplaani.

Siit edasi on loogiline siirduda looduskaitse teaduslikule tähtsusele: looduskaitse hoiab ära nii mõnegi organismi kadumise, mis teeks võimatuks rea bioloogiliste probleemide selgitamise; looduskaitsealadel on võimalik elava looduse ammendav uurimine, mille kaudu selguvad loomade ja taimede omavahelised suhted, kliima ja pinnakatte vahekord ning inimese tegevuse mõju neil aladel.

Eespool tõime juba näiteid, millised tagajärjed võivad olla metsa röövmajandamisel. Mainime lisaks, et laululindude mõttetu hävitamine (näit. linnupesade lõhkumine jne.) võib kaasa tuua põllu-, aia- ja metsakahjurite arvu suurenemise, röövlindude mõistmatu küttimine soodustab aga kahjulike näriliste paljunemist jne.

Antud paikkonna looduse muutmine avaldab mõju ka elanikkonna tervishoiule, mis eriti teravalt ilmneb linnades. Hitlerlikud okupandid tegid määratu suurt kahju meie linnade parkidele ja haljasaladele. Nõukogude rahva ennastsalgav töö likvideerib need barbaarse rüüste tagajärjed.

Looduskaitse küsimuste süvendamisel langeb pearõhk klassivälisele tööle noorte naturalistide ringides. Siin korraldatakse vastavaid ettekandeid, näitusi jne. Kogudes materjali kooli elavnurgale ja õppeabinõudeks, tutvuvad noored lähemalt kodukoha loodusega, hakkavad teda armastama ja hoidma. Väga väärtuslikud on looduskaitse propageerimisel fenoloogilised vaatlused (näit. loomade elutegevuse vaatlemine seoses muutustega taimeriigis ja ilmastikus ning nende eest hoolitsemine — toitmine, lindudele pesakastide ehitamine jne.). Ka on väga õpetlikud kohtumised-vestlused jahimeestega, kalakasvatuse töötajatega, samuti ekskursioonid teaduslikesse asutustesse jne.

Looduskaitset meie vabariigis korraldavad Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastavad määrused. Nii nähakse ette (vt. Eesti NSV Teataja, 1947, nr. 20) abinõusid metsade kahjulike putukate massilise sigimise vältimiseks, nagu käändude koorimine, kuivanud puidu metsast eemaldamine jm.

Kalapüügi korraldamist ja kalatagavarade kaitset käsitlev määrus (vt. Eesti NSV Teataja, 1948, nr. 20) näeb ette kalapüügi korraldamist mitut tüüpi veekogudes, kalapüügi järelevalvet, veekogude melioratsiooni, kalatagavarade taastamist, kalakaitse abinõusid jne.

Jahipidamise eeskirjad (vt. Eesti NSV Teataja, 1949, nr. 20) reguleerivad meie jahiloomade küttimise aegu, jahipidamise viise ja ulukite kaitset.

Looduskaitse huvides on meie vabariigis moodustatud jahikaitsepiirkonnad. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1947. aasta määrusega (vt. Eesti NSV Teataja, 1947, nr. 23) kuulutati riiklikeks jahikaitsepiirkondadeks:

1. Kursi-Kärevere jahikaitsepiirkond — Kärevere, Kursi ja osaliselt Aimla metškond, mis asuvad Tartumaal ja Viljandimaal.
2. Tudulina jahikaitsepiirkond — Rakvere, Sonda, Püssi, Roela, Tudu, Iisaku ja Avinurme metškond, mis asuvad Virumaal.
3. Matsalu riiklik veelindude jahikaitsepiirkond — Matsalu laht Läänemaal ühes roostikuga ja 5 km laiuse kaldaribaga.
4. Kuressaare riiklik veelindude jahikaitsepiirkond — Saaremaal Kuressaare juures asuvad veekogud ühes roostikuga (Suurlaht, Mullutu laht, Paadla laht ja Kaalupea laht).

5. Vilsandi riiklik jahikaitse-piirkond — Vilsandi ja Vaika saared.

6. Tartumaa biisamrottide riiklik jahikaitse-piirkond — Tartumaal Saadjärv, Soitsjärv, Raigastvere ja Elistvere järv koos neid ümbritseva 200 m laiuse kaldaribaga.

7. Vigala jahikaitse-piirkond — Vigala metskond Läänemaal (vt. Eesti NSV Teataja, 1948, nr. 7).

Nimetatud jahikaitse-piirkondades on viie aasta vältel keelatud iga-sugune jahipidamine, välja arvatud röövlomadele ja -lindudele. Siin toimetatakse ulukite loendust, nende toitmist jne. Tartumaa biisamrottide jahikaitse-piirkonnas on aklimatiseeritud väärtuslikud karusnahaloomad — biisamrotid, kes sinna toodi 1948. aastal; nende teaduslikku järelvalvet ja uurimist teostavad Eesti NSV Teaduste Akadeemia bioloogia sektori kaastöölised.

Ülaltoodud andmeid tuleks kasutada zooloogia kursuse vastavate peatükkide käsitlemisel.

Lisaks sellele toogem veel mõnesuguseid andmeid Eesti NSV Kalakaitse ja Kalakasvatuse Valitsuse tegevusest. See asutus jälgib, kas täidetakse ülnimetatud kalakaitse määruse eeskirju ja peale selle tegeleb ta kunstlikult kasvatatud kalamaimude vettelaskmisega. Viis riiklikku kalahaude-jaama (Keila-Joa, Sindi, Pidula, Narva ja Äksi) on näiteks käesoleval aastal välja haudunud ja vette lasknud 59 milj. kalamaimu, kui arvestada nelja tähtsat töenduslikku kala (merisiig, lõhi, meriforell, peipsi siig) ja sellega tunduvalt suurendanud meie looduslike kalavarusid (vt. ka „Nõukogude Õpetaja“, 1949, nr. 6 — V. Voore. Lisamaterjali zooloogia tundideks teemal „Kalad“).

Alljärgnevalt anname faktilist materjali Nõukogude Liidu kõige tähtsamate ja huvitavamate looduskaitsealade kohta:

1. Astrahani looduskaitseala on vanimaid, asutatud juba Lenini dekreediga aastal 1919. Asub Volga deltas ja paikneb seal kolmel krundil, kokku üle 23 000 ha. Kuigi ala asub Kaspia steppide piirkonnas, on Volga vete ja Kaspia mere läheduse tõttu kujunenud siin väga soodsad tingimused lopsaka taimestiku ning omapärase loomastiku arenemiseks. Siinsetes roothnikutes ja pajuvõsa padrikutes leiavad ulualust, toitu ja pesitsemisvõimalusi kümned tuhanded ränd- ja paigalinnud, suured hulgad mitmesuguseid imetajaid ja kõige mitmekesisemaid kalu ning haruldasi taimi. Astrahani looduskaitseala teaduslik uurimistöö on suunatud Volga delta taimestiku kui loomade toidubaasi ja eeskätt majanduslikult ja teaduslikult tähtsate loomade uurimisele. Ühtlasi toimub siin pidevalt loomade loendus, lindude rõngastamine, kalanduse ja jahinduse probleemide lahendamine ja loomade kaitse. Huvitavatest lindudest esinevad siin peelikandid, kormoranid, valged ja ööhaigrud ning teised veelinnud. Kevaditi tulevad merest siia mahkjatesse soojadesse vetesse mitmesugused kalad kudema, nad liiguvad siia hiiglaslikes parvedes. Vaiksetel veteväljadel laiuvad

vesiliiliate, kuulsa lootose ja vesipähkli kasvud. Tihedates kaldapadrikutes luusivad roo-metskassid ja otsivad toitu metssead.

2. Ilmeni looduskaitseala asutati samuti Lenini dekreediga 14. mail 1920. Ala pole just suur — 520 rkm, kuid seda huvitavam. See paikneb Lõuna-Uuralis, on tähelepanuvääriv oma loodusilult ja teaduslikult tähtsuselt. See on ainuke looduskaitseala mitte üksi Nõukogude Liidus, vaid ka kogu maailmas, kus peale elava looduse säilitatakse ka maapõuevarasid ja haruldasemaid mineraale. Omapärase ilu annavad alale ka hulgalised järved. Siin toimub peale paljude loomade kaitse ka nende aklimatiseerimine; nii on õnnestunud tähnikhirve ja kobrast aklimatiseerida; Peipsi järvest viidi sinna mitmesse järve peipsi siiga ja riipust, kes hästi kohanesid ja juba paljunevad.

3. Sihhote-Alini looduskaitseala on suurimaid, paiknedes Kaug-Ida samanimelises mäestikus ja ulatudes oma 1,7 milj. ha-ga Vaikse ookeani rannikuni. Siin mühiseb ürgne taiga. Jõgedes on rikkalikult väärtuslikke kalu, eriti mitmesuguseid lõhilasi. Ka võib siin kohata haruldasi loomi, nagu ussuuri põtra, hirve, sooblit jt. Rannikualadel liiguvad haruldase tähnikhirve karjad. (Ta sarvedest valmistatakse väärtuslikku preparaati pantokriini, millel on elustav toime haigele ja vananevale organismile.) Külluses esineb siin ussuuri pesukaru ja taigaloomade hirm — võimas ussuuri tiiger. Samuti leidub siin relikvtaimi, nagu näit. tiss ja haruldasi puid, nagu mandžuuria seeder, nn. raudkask, zen-senn, limonnik jt. (vt. Arsenjev, „Dersu Uzala“).

4. Kronotsi looduskaitseala hõlmab 1,3 milj. ha ja asub Kamtšatka Kronotsi järve lähistel. See ala on teistest jälle hoopis erinev. Tegevatest vulkaanidest kumab siin taevas. Oma kuuma vee purskavad kõrgele õhku arvukad kuumavee-allikad, geiserid. Tähelepanuväärimatatest loomadest elutsevad siin kamtšatka karu, lumelammas ja kallihinnaline kamtšatka soobel.

Omaette ülesandeks on Nõukogude Liidu looduskaitstes piisonite arvu taastamine ja puhtavereliste euroopa piisonite aretamine, kuna praeguste hulgas leidub veel ameerika piisonite verd. Piisonite viimased suured karjad Ameerika rõhtlates hävitati metsiku tapmisega. Kuid ka euroopa piison oli ihaldatud jahiojektiks, mis tema arvu tunduvalt vähendas. Venemaa oli XX sajandi alguseks ainuke maa, kus veel leidus nimetamisväärset arvu piisoneid — neid loendati umbes 2000. Piisoneid oli Belovežis ja Põhja-Kaukaasias. Kuid piisonite küttimine (Beloveži metsad olid teatavasti vene tsaaride jahialadeks), salaküttimine ja asjatundmatu hoolitsus vähendasid nende arvu pidevalt ja Esimese Maailmasõja algul leidis neid Belovežis veel 737 pead. Siit edasi järgneb piisonite arvu katastroofilise vähenemine: 1916. a. — 216 piisonit ja viimane neist lasti maha aastal 1919.

Piisoneid leidis veel Kaukaasias, kus neid tsaarivalitsus kavatses võtta erilise hoole alla. Selle teostas aga alles Nõukogude valitsus, asutades 1924. aastal Kaukaasia riikliku looduskaitseala. See 338 000

ha suurune maa-ala asub 85 km Sotšist, keset ürgset loodust, kus peale piisonite esineb veel palju teisi huvitavaid loomi ja taimi. Edasi leidub piisoneid Beloveži looduskaitsealal, mis paikneb Poola piiri ääres, ja viimasel ajal asutatud Okärsel looduskaitsealal; viimane asub Moskvast ca 200 km lõunasse, kus peale piisonite võime leida ka haruldast jäänuk-looma biisam-mutti, kobrast, tähnikhirve ja teisi.

Suuremaid looduskaitsealasid on veel Konda-Sosva looduskaitseala Uurali mägede ja Obi jõe vahel (800 000 ha; loomadest nime-tamiväärsed kobras, soobel, kaljukass, põhjapõder, valge sookurg, aklimatiseeritud biisamrott) ja 30 000 ha suurune Altai looduskaitse-ala (põder, muskushirv, soobel, saarmas).

Haruldasi ja teaduslikult väga huvitavaid loomi säilitatakse Badhiisi looduskaitsealal (2 milj. ha, Afganistani piiri ääres), kus elutseb kaasajal väga haruldane metseesel kulaan. Aarali meres asuvale saarele asutatud Barsa-Kelmesi looduskaitsealal leidub haruldast antiloopt saigat. See loom on intensiivse küttime tulemusena muutunud väga haruldaseks, ta liha on maitsev, nahk väärtuslik ja sarvedest saab pantokriini. Kui 18. sajandil neid veel suurte karjadena liikus stepialadel, alates Karpaatidest kuni Altaini, siis kaasajal esineb neid vaid väikeste salkadena Volga alamjooksu ja Lõuna-Kasahstani piiratud aladel. (Vt. ka T. Adoleva, „Hirmutamata loomade saar“, Pioneer, 1949, nr. 9.)

Tähnikhirved on kaitstud Kaug-Idas Vladivostoki juures Ussuuri lahes asuval Putjatini saarel. (Vt. S. Gerassimov, „Putjatini saar“, Pioneer, 1948, nr. 9.)

Väga omapärasteks looduskaitsealadeks on väärtusliku karusnahalooma kotiku paljunemispaiad. Nendeks on Beringi meres asuvad Komandori saared ja Sahalini juures asuv Tjuleeni saar (Hülgesaar).

Nendele saartele koguneb poegimise ja paarituse ajaks kümnete tuhandete kaupa neid bioloogiliselt väga omapäraseid veeimetajaid. Kui jaapanlaste võimutsemise päevil Tjuleeni saarel toimus kotikuid hävitav röövmajandus, siis nüüd, saare taasühendamisel Nõukogude Liidu territooriumiga, käib kotikute plaanikindel küttime, mis tagab nende majanduslikult tähtsate loomade säilimist.

Askania-Nova, keset Tauria stepi oasina asuva looduskaitseala teadusliku uurimise ülesandeks on mitte üksi kõige mitmekesisemate metsloomade (nende hulgas ka piisonite) aklimatiseerimine, paljundamine ja väärastamine, vaid siin käib ka intensiivne koduloomade aretustöö; paljude koduloomade väärtuslikud tõud on aretatud Askania-Nova Loomade Hübridiseerimise ja Aklimatiseerimise Teadusliku Uurimise Instituudis, kus palju aastaid töötas akadeemik M. F. Ivanov. Selle Instituudi laboratooriumid pole piiratud nelja seinaga ja kaitsealused loomad ei asu kitsastes puurides: vaatlused toimuvad avaras stepis, hiiglaslikes parkides, kus jalutavad kodu-

ja kõigist maailmajagudest siia toodud metsloomade suured karjad. (Vt. ka A. Golovko, „Askania-Nova“, Sotsialistlik Põllumajandus, 1949, nr. 10.)

Voroneži looduskaitseala asub 40 km eemal Voroneži linnast. Siin, Ivnitsa ja Uzmanka jõe soostunud aladel, laiub 30 000 ha-l kobraste riik. Praegu elutseb neid väärtuslikke karusnahaloomi siin 2000 ümber. Seal, kus asuvad kaitseala laboratooriumid, võime piiratud väljakutel näha taltsaid kopraid. Nad lähenevad julgesti inimesele ja võtavad ta käest toitu. Siinses uurimisasutuses on nõukogude loomakasvatajatel esmakordselt maailmas õnnestunud kopra paljundamine vangipõlves; siit saadetakse kopraid laiali ka uutesse paikadesse nende aklimatiseerimiseks mitmel pool üle kogu Nõukogudemaa.

Lõpuks nimetagem veel looduskaitseala „Seitse saart“. Murmanskist kagusse ca 200 km piki Koola poolsaare rannikut kulgeb saarte rida. Karm ja elutu on siinne loodus. Kuid lühikesel suveperioodil koguneb siia tuhandeid linde pesitsema (krüüsleid, kajakaid ja tiire). Erilist huvi pakuvad hahad ja suured meripardid. Nende udu-suled on leidnud ülemaailmse kuulsuse kui kõige kergem ja kõige soojem riidevooderdus. Haha sulgedega olid vooderdatud papaaninlaste riided, magamiskotid ja telgid, neid kasutatakse lenduririietuse valmistamisel. Siin saarel ei toimu üksi haha sulgede kogumine (pesadest pärast hahkade lahkumist saarelt), vaid laboratooriumis ka uurimistöö, koguni hahkade paljundamine inkubaatorites. Mõni aasta tagasi võeti „Seitsme saare“ hulka veel Novaja Zemlja ja Aino saared (Rõbatši poolsaare juures, ligi Norra rannikut).

Peale tekstis nimetatud eestikeelse literatuuri leidub rohkesti andmeid looduskaitsealade kohta venekeelses ajakirjas «Вокруг света». Paljude looduskaitsealade asukohad on tähistatud kooli seinakaartidel: 1) Карта растительности СССР, mõõt 1 : 1 milj.; 2) Западная Сибирь, mõõt 1 : 2 milj.; 3) Север Европейской части СССР, mõõt 1 : 1 milj.; 4) Кавказ, mõõt 1 : 1 milj.

Nõukogude inimese tahtel toimub looduse hiiglaslik ümberkujundamine, nõukogude inimese tahtel pannakse loomad elama ja siginema sinna, kus see on tulusaim ja otstarbekaim, nõukogude inimese tahtel kaitstakse loodust ja säilitatakse looduslikud maastikud koos neis pulbitseva eluga.

Sellest suurest tööst võtavad Nõukogude Liidus osa mitte üksi vastavate uurimisasutuste eriteadlased, vaid ka meie õppiv noorsugu.

Looduskaitse õilsate ülesannete teostamisel sirutab kaasaja noorsugu käe tulevastele põlvedele, kelle huvides samuti toimub juba nüüd meie armastatud Nõukogude kodumaa looduse hooldamine ja kaitsmine.

Kuidas saavutasin täieliku õppeedukuse.

A. TAIMSOO.

Suure Isamaasõja päevil kirjutas Moskva oblasti Kirovi kooli autasustatud õpetaja sm. Loktionova „Utšitelskaja gazeta“ veergudel muuhulgas järgmist: „Mina olen rõõmus ja õnnelik, et olen võinud kolmekümne aasta kestel töötada, kasvatades meie noorsugu, kujundades tema maailmavaadet. Osake sellest, et meie noored viivad kommunismi võiduka lõpuni, et meie Punaarmee Suure Isamaasõja rindel purustab sakslasi, neid kultuuri ja kõige elava lämmatajaid, — kuulub õpetajaile, nende hulgas ka mulle.“

Neis sõnades väljendub nõukogude õpetaja sügav uhkustunne oma kutsetöö üle, mis teenindab kõrgeid eesmärke, nagu seda on noorsoo õpetamine ja kasvatamine kommunismi vaimus. Ja tõepoolest, õpetada ja kasvatada uue ühiskonna inimest, varustada teda ühiskonna arenemisseaduste tundmisega, dialektilis-materialistliku maailmavaatega — eks see tähenda sisendada temasse sügavat enesekindlust ja suurt, võitmatut jõudu seista nende kõrgete tõekspidamiste eest.

Võitlus kõrge õppeedukuse eest on nõukogude kooli ja õpetaja üli-tähtsaid ülesandeid. Sellele aitab kaasa iga aineõpetaja tubli isikliku töö kõrval kogu kooli kollektiiv sedamööda, kuidas on teostatud koolis kasvatustöö üldse.

Paide 7-klassilises koolis, kus töötan kauemat aega matemaatika õpetajana, on töötamine raskendatud seetõttu, et koolis valitseb tõsine ruumide kitsikus. Töötada tuleb kahes vahetuses 18 klassikomplektiga 10 klassiruumis. Teises vahetuses vabaks jäänud kahest ruumist kasutavad ühte internaadis olijad õppetundide ettevalmistamiseks, kuna teises toimub järeleaitamine, ringide töö jne. Klasside isiklik koosseis on suur — paljudes klassides on õpilaste arv üle 40.

Ometi on suudetud õppeaasta lõpetada küllaltki rahuldavate tulemustega. Nagu juba öeldud, on sellele suuresti kaasa aidanud kooli üldine kasvatustöö.

Kasvatustöö koolis algab õpilase esimesest koolipäevast. Kerkib esile distsipliiniküsimus. Laps on sattunud täiesti uude maailma, tal on palju vaadata ja küsida. Teda ei jäeta aga omapead, vaid õpetaja korraldab esimeste päevade jooksul väikestega ekskursiooni kooli piirides, tutvustab iga eset, millega õpilasel tulevikus tuleb kokku puutuda, seletab, kuidas ja milleks iga asja kasutatakse, kuidas ühel või teisel juhtumil käituda jne. Koolil ei ole eraldi jalutusruumi vahetunni veetmiseks, selleks kasutatakse kitsast koridori. Loomulikult ei saa lubada vabalt jooksmist, vaid nõutakse korrapärast jalutamist. Klassijuhataja, keelates vahetunnis jooksmise, selgitab ühtlasi ka põhjuse, miks see on keelatud. Õpilastreeglitega tutvustades selgitame jälle lähemalt, miks õpilasele sellised nõudmised esitatakse. Meie eesmär-

giks on tarvilike seletuste varal kasvatada õpilastes teadlikku distsipliini, kusjuures lähtume põhimõttest, et kasvatustöös ei ole pisa- asju, millele ei tuleks pöörata tähelepanu. Teadliku distsipliini kasvatamisega saavutame aga õpilaste hoolika suhtumise kooli, s. o. ühiskonna omandisse, kohusetunde töös, korraliku käitumise nii kaasõpilaste kui ka õpetajate suhtes jne.

Kasvatustöö sooritatakse peamiselt õppetöö protsessis. Õpetaja, olles koostanud tunni tööplaani, märgib sinna alati, milliseid õpetuslikke ja kasvatuslikke eesmärges ta selles tunnis taotleb.

Õpilaste kasvatamine rahvaste sõpruse vaimus on meil eriti soodus seetõttu, et koolis töötavad ka vene õppekeelega klassikomplektid, kus õpib väga mitmesugustest rahvustest õpilasi: venelasi, ukrainlasi, tatarlasi, soomlasi jne. Algul oli märgata võõristamist nii ühelt kui ka teiselt poolt. Seletasime, et rahvusele vaatamata on kõik õpilased nõukogude koolipere sõbralikud liikmed. Praegu on nad tõesti heas vahekorras, töötavad kaasa ühiselt isetegevusringides (muusika-, kehakultuuriring jne.), kool on meie kool, koolinoorte spartakiaadi puhul olid kõik kooli au eest väljas, internaadis pole eri rahvustest õpilaste vahel lahkkelisid ja eri rahvusest õpetajate koostöö on sõbralik.

Kasvatuslike küsimuste lahendamisel on ära kasutatud õpilaskollektiivi. Esilekerkinud küsimusi arutatakse klassi üldkoosolekul. Tõhusaid tulemusi on andnud need koosolekud õppeedukuse tõstmisel ja õpilaste käitumise parandamisel. Õpilane N. ei jõudnud õppetöös edasi, mille põhjuseks oli ilmselt hooletu suhtumine töösse. Klass arutas asja, klassi eesrindlik õpilane võttis ta oma šefluse alla ja selle tulemuseks oli, et poiss sooritas eksamid mitte ainult rahuldavalt, vaid enamikus aineis isegi headele hinnetele.

Tihe kontakt on loodud lastevanematega. Klassijuhatajad tutvuvad õpilaste koduste töötingimustega, vestlevad vanematega nende kodus, annavad tarvilikke juhendeid ja näpunäiteid lapse päeva- režiimi jne. kohta. Igal õppeveerandil peetakse klassi lastevanemate koosolekud, kus arutatakse just antud klassi puutuvaid küsimusi. 6. ja 7. klassi lastevanemate koosolekuil anti juhtnõore murdeikka jõudnud noorte kasvatamise kohta.

Ideelis-poliitilist kasvatustööd väljaspool õppetunde tehakse pionee- ri- ja komsomoliorganisatsioonides, samuti klassijuhataja-tundides. Riiklikel tähtpäevil korraldatavad pidulikud aktused, kus õpilased esi- nevad vastavasisuliste ettekannetega, töö mitmesugustes ringides, eriti just kirjandusringis, süvendavad igati ideelis-poliitilist kasvatustööd.

Möödunud õppeaasta viimastel päevadel radiofitseeriti meie kool. Ehitati omal jõul võimendaja, loodi kooli raadiosõlm, seati igasse klassi valjuhääldaja. Kui seinaleht on kasvatusvahendiks, siis on seda veelgi enam raadio. Raadio toob iga päev uudiseid kooliellu puutuvais küsimusis, pakub meeldivat ajaviidet ja isetegevuse võimalusi õpi- lastele saatekava korraldamisel.

Sel viisil on üldjoontes meie koolis kulgenud kasvatustöö, olles lahutamatus seoses õppetööga.

Mis puutub minu poolt käsitletava aine metoodilisse külge, siis olen selles osas enda suhtes väga nõudlik. Olen seadnud endale kolm põhilist nõuet: tunni korralik ettevalmistus, kriitiline suhtumine oma töösse ja pidev kvalifikatsiooni tõstmine. Suurt abi olen leidnud ajalehest „Utšitelskaja gazeta“.

Õpetan matemaatikat 5.—7. klassides. Alustades tööd 5. klassis tutvun esimesil päevil õpilaste teadmiste ja oskustega, selgitan, mida nad on unustanud, kordan seda ja alles siis lähen edasi uue aine käsitlemisele. Matemaatika õpetamisel tuleb olla järjekindel — muidu on võimatu edu saavutada. Olen kinni pidanud nõudest mitte enne edasi minna, kui õpilased on käsitledavast aineosast aru saanud ja kui nad on selle täielikult omandanud.

Uue aine esitamisel tuletame meelde seda, mis varemõpitud on vajalik uue mõistmiseks. Uut reeglit ei esita ma õpilastele valmina, vaid vajaliku arvu näidete varal juhin neid ise reegli tuletamisele. See virgutab õpilasi aktiivsele mõtlemisele ja iseseisvale tööle.

On tarvis, et uued teadmised muutuksid pideva harjutamise tulemusena kindlaks. Sagedasti on eksimuste põhjuseks just vähene treenimine, mis seisneb uue osa harjutamises ning läbivõetud osa kordamises. Kordamine on õpetuse ema, ütleb vanasõna. See on eriti kehativ matemaatika õpetamisel, kuna selle aine üksikud osad on nii tihedasti seotud üksteisega, et koguni algklassidest pärinevad lüngad annavad end vanemais klassides teravasti tunda.

Et lapsed käsitletava aine paremini ja kindlamini omandaksid, kasutame igal võimalikul juhtumil näitlikke õppevahendeid. Teeme üha uusi õppevahendeid juurde, nagu meetermõõtude ja algebraliste ning trigonomeetriliste valemite tabelid jne. Matemaatikat peetakse tavaliselt kuivaks ja igavaks õppeaineks, sellepärast on õpetaja kohus otsida teid, kuidas pakutavat elavamaks ja huvitavamaks teha. Kuid näitlikkusest üksi on vähe aine edukaks omandamiseks: sellele on tarvis veel juurde tuua õpilase enese aktiivne tegevus.

Nõukogude didaktika üheks printsiibiks on teadlikkus. Teadlikkus tekib siis, kui teadmiste omandamise protsessil on aktiivne iseloom. Teadmiste teadlikule omandamisele aitab kaasa see, kui õpetaja nähtuste seoseid, sõltuvusi ja seaduspärasusi rõhutab, esile tõstab. Matemaatika programmis on palju sellist, mis tuleb otsekohe pähe õppida (reeglid, valemid). On tarvis, et see ei toimuks mehaaniliselt, vaid teadlikult.

Huvi olen äratanud matemaatika vastu ka sel teel, et püüan muuta õpilastele arve, millega neil tuleb tegelda, elavaks. Kui palju on miljon? Lapsele ei ole ta rohkem kui üks kuue nulliga. Esitan küsimuse: „Mis te, lapsed, arvate, kas inimene elab miljon päeva?“ Vastatakse mõtlemata: „Noh, miks ei ela!“ Arvutamisel on muidugi imestus suur.

Järgnev küsimus: „Aga kas inimene elab miljon tundi?“ — paneb juba lapsi mõtlema. Kui palju vajatakse aega miljoni üherublase raha loendamiseks, kui igas minutis loendada 100 rubla? Rong sõidab 40 km tunni kiirusega. Kui palju läheb aega, et sõita ära miljon km?“

Matemaatika õpetab lahendama ülesandeid, millega inimene elus kokku puutub. Selleks, et ülesannet lahendada, tuleb temast aru saada, leida seos ülesannete küsimuste ja andmete vahel, peab oskama vahet teha ülesande tingimuste ja küsimuste vahel. Lastel on aga väga sageli tahtmine tekstülesande lahendamisel seda mitte korralikult läbi lugeda ega sellesse tõsiselt süveneda. Nad näevad seal eeskätt arve ja katsetavad nendega. Kui raamatu lõpus on ka vastused ja esialgne tulemus raamatu vastusega ei ühti, siis hakatakse uuesti katsetama teisel viisil. Olen nõudnud ülesande mõttega läbilugemist, nii et õpilane oskaks selle sisu peast edasi anda. Seejuures rõhutan, et ülesandes ei ole ainustki üleaarust sõna, mispärast tuleb mõttega peatuda igal sõnal (võrra rohkem, korda rohkem, osa jäägist jne.). Ülesande vähese tähelepanuga läbilugemine ja sellesse mitte süvenemine ongi tema ebaõige lahendamise põhjusi.

Ideelis-poliitilise kasvatus tugevdamine meie koolides nõuab, et õppetöös oleks rikkalikult sotsialistliku ülesehitustöö materjale. Ülesanded, mida õpilastele lahendada antakse, olgu elulähedased. Meie nõukogude tänapäev annab selleks küllaldaselt materjali. Ülesanded meie sotsialistliku kodumaa ülesehitustööst ja saavutustest aitavad kaasa nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusliku uhkuse kasvatamisele. Kahjuks sisaldavad aga matemaatika ülesannete kogud, eriti just algebra osas, väga vähe elulisi ülesandeid, seepärast tuleb neid õpetajal endal koostada. Isegi „Nõukogude Õpetajas“ nr. 13 k. a. soovitati algebra kordamisel lahendada ülesandeid, mis on kõike muud, ainult mitte elulised.

Olen oma tunde organiseerinud nii, et neis esineks alati kommunistliku kasvatus elemente. Tekstülesanded annavad võimaluse käsitleda meie nõukogude ühiskonna eluavaldusi. Nii selgitan hoiuste arvutamisel, et oma sääste hoiustades aitame kaasa meie sotsialistliku majanduse ja kultuuri edendamisele; ülesanded, kus on juttu tööst, annavad võimaluse rõhutada, et töö on meie nõukogude ühiskonnas au ja kuulsuse asi.

Olen õpetanud õpilasi kriitiliselt suhtuma oma töösse ja alati ülesande lahendeid kontrollima. Ja kontrollima mitte üksnes tehete tulemusi, vaid võrdlema neid ka tegelikkusega. Ülesanne: „1 liiter otri kaalub $\frac{5}{8}$ kg. Kolhoosnik viis veskile $1\frac{1}{5}$ hl otri. Mitu kg see on?“ andis paljudel vastuse $\frac{3}{4}$ kg. Ilmselt ei hinnatud saadud vastust tegeliku elu seisukohalt. Ei lähe ju peotäie otradega keegi veskile. Kuskil peab olema viga, kas ülesandes või arvutuses. Muidugi arvutuses, sest ei pandud tähele, et $1\frac{1}{5}$ on hl, mitte l.

Et selgusele jõuda, kas õpilane on aru saanud ühe või teise reegli

kasutamisest, lasen õpilasi ise sellele koostada ülesandeid. Ka annan lahendada niisuguseid ülesandeid, mille andmed ja lahendusviisi peavad õpilased ise leidma. Näiteks: Mitu m^3 puid on kooli õuel riidas? Leida antud puu kõrgus (trigonomeetrias).

Kindlate teadmiste omandamisel on suure tähtsusega kodused tööd, kuna õpilane peab nad tegema iseseisvalt. Koduste ülesannete andmisel ei piirdu ma ülesande numbri nimetamisega või teksti esitamisega, vaid kollektiivselt arutame läbi ülesande lahendamise plaani.

Koduseid ülesandeid kontrollin järjekindlalt. Olen arvamusel, et ükski õpilase töö ei tohi jääda järele vaatamata. Selleks kasutan peamiselt kahte moodust: kontroll vihikute kaudu kodus ja suuline kontroll klassis. Olen seks otstarbeks sisse seadnud kahed kodused vihikud. Iga päev korjan kodused vihikud parandamiseks, mistõttu on võimalik ilmnenud puuduste puhul kohe abi pakkuda. Nii ei saa ükski õpilane koduseid ülesandeid tegemata jätta või neid korratult teha. Tegemata jätmise puhul on õpilane kohustatud ülesande pärast tunde ära lahendama. Et veenduda, kas õpilane on ülesande iseseisvalt lahendanud, kontrollin kodust ülesannet (peamiselt tekstülesannete osas) nii, et vihikut avamata seletab õpilane ülesande lahendamise käigu ja nimetab tarvilised tehted.

Pärast teatud aineosa käsitlemise lõppu annan kontrolltöö, milles aga peaaegu alati esineb ka kordavaid küsimusi varem läbivõetu kohta. Kontrolltöös esinenud vigade suhtes püüan selgusele jõuda, mis põhjusel nad on tekkinud, millise mõttekäiguga on jõutud valele tulemusele. Üldise iseloomuga vead seletan klassis, kuid enamalt jaolt tuleb vigade alal töötada iga õpilasega individuaalselt. Ja seda senikaua, kuni olen kindel, et õpilasel on küsimus selge. Tööle vigadega oimistan isiklikult väga suurt tähtsust.

Tahan lõpuks puudutada veel üht oskust, mille peab matemaatika õpetamine õpilastele andma — see on oskus peast arvutada. Õpilastel on kalduvus sooritada ka kõige lihtsamad tehted pliiatsiga, ei taheta pead vaevata. Minu nõue on: mida õpilane suudab peast lahendada, seda ei tarvitse ta kirjalikult teha. Tegelikus elus puutume kokku igal sammul peastarvutamiseiga, seepärast on koolis vaja sellele rohkem tähelepanu pöörata.

Kuigi olen saavutanud edu õppetöös, ei ole ma saavutatuga kaugelki rahul. Tahan eeloleval õppeaastal töötada veelgi paremini. Olen kindel, et kõik minu õpilased lõpetavad klassi- ja koolikursuse veelgi edukamalt.

Põhja-Koreas.

V. ZAITŠIKOV.

See on helge periood korea rahva ajaloos. Olles vabastatud 1945. a. Nõukogude armee poolt jaapani pikki aastaid kestnud ikkest, astus ta oma maa taassünni teele sõltumatu rahvademokraatliku vabariigina.

Põhja-Korea väljapaistvad võidud poliitilisel, majanduslikul ja kultuurilisel alal keskendasid kogu korea rahva pingutused oma maa rahulikule ühendamisele. Ameerika koloniseerijate ja nende lisõnmanlastest käsikute kuritegelikele plaanidele vastas korea rahvas Ühtse Demokraatliku Rahvarinde moodustamisega, mis liitis korea rahva kõik jõud võitluseks Põhja- ja Lõuna-Korea rahuliku ühendamise eest.¹

Üle kolmekümne aasta rõhusid jaapani vallutajad korea rahvast, kuid ei suutnud murda tema tahet. Pingelise võitluse ja keeldumuste hinnaga kaitses korea rahvas oma rahvust ja kultuuri ning saavutas lühikese ajaga pärast vabastamist Nõukogude armee poolt maa põhjaosas suurt edu poliitilises, majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös.

Meenutagem 1945. aastat. Korea rahvas vabanes vihatud jaapani ikkest. Maa oli purustatud. Seisid vabrikud ja tehased, mille jaapani sõjaväed olid rivist välja viinud, transport seisis, koole polnud. Kuid vabadust maitsta saanud rahvas oli täis entusiasmi ja teda haaras võimas tung edasi minna.

Sellest ajast on möödas vaid viis aastat, aga kuidas on muutunud maa, mäherdust suurt edu näeme Põhja-Korea rahva kõigil elualadel!

Kõik see on demokraatlike ümberkorralduste tulemusi, mille hulka kuulub ka 1945. a. Põhja-Koreas teostatud maareform.

Maareformi ülisuurt tähtsust Põhja-Korea põllumajanduse tõstmisel võib täies ulatuses hinnata vaid siis, kui meenutada korea küla jaapanlaste aegu. Üksi jaapani koloniseerijaile kuulus Koreas ligi veerand põllumaast, ent koos metsade ja muude kõlvikutega — pool kogu maapinnast.

Rõhuv enamus korea talurahvast oli kas täiesti maata või omas seda siis nii tühisel määral, mis ei kindlustanud hoopiski elatusmiini-

¹ Ja kuigi lisõnmanlaste klikk ameerika imperialistide vahetel juhtimisel ajas nurja korea rahva õiglase püüde oma maa rahulikuks ühendamiseks ja kuigi ameerika imperialistid Ühinenud Rahvaste organisatsiooni lipu all tahavad relvajõul korea rahvale peale suruda lisõnmanlaste kliki rahvavastase režiimi, tõendab korea rahvas oma vaprast võitlusega lisõnmanlaste kliki ja ameerika interventide vastu, et ta on truu rahvademokraatlikule võimule ja oma isamaa ühendamise õiglasele püüdele. Toimetuse märkus.

mumi. Üle 80 protsendi talumajandeist oli sunnitud rentima maad mõisnikelt ja koloniseerijate kompaniidelt.

Renti võtsid maaomanikud enamjaolt natuuras ja see oli väga koor-mav. Rendi kõrguse määrasid maaomanikud ise või nende agendid ja see moodustas 60 kuni 80 prots. saagist. Ülejäänud saagist tuli talupojal maksta veel natuuras ja rahas niisutussüsteemi valdajaile, krediidasutustele ja liigkasuvõtjaile; peale selle tuli kanda mitme-suguseid naturaalkoormusi ja maksta makse. Orjastav rent, liiga kõr-ged protsendid, mitmesugused maksud ja andamid võtsid talupojalt peaaegu kogu saagi, mistõttu viimane sattus viletsusse ja elas pool-näljas.

Põhja-Koreas teostatud maareform likvideeris mõisnike maaoman-duse ja vabastas korea talurahva miljonilised hulgad feodaalsest orju-sest ja kiskjalikust ekspluateerimisest. Kõik jaapani vallutajaile ja korea mõisnikele kuulunud maa konfiskeeriti ja anti talupoegade kasutada. 725 000 sulaste, maatameeste ja kehvikute majandit, mis moodustasid 72 protsenti kõigist Põhja-Korea talumajandeist, said rahvademokraatlikult valitsuselt tasuta kasutamiseks üle 1 milj. ha maad. Nüüd, kui Põhja-Korea talupoeg on õiendanud oma kohustused riigi ees, võib ta talitada vabalt oma saadustega.

Seepärast pole imestada, kui Korea elanikkond tervitas maareformi suure rõõmuga; maareform äratas talurahva miljoniliste hulkade poliitilise aktiivsuse ja on Korea tõelise demokratiseerimise tähtsaid tegu-reid.

Maareform, parandades järsult talurahva materiaalsel olukorda, avaldas ülisuurt mõju Põhja-Korea põllumajanduse üldisele tõusule ja lõi eeldused Korea põllumajanduse tähtsaima probleemi — külvi-pinna laiendamise — edukaks lahendamiseks.

Põllunduses ja eriti riisikasvatuses peetakse korealasi ületamatuiks meistreiks. Seepärast pole raske mõista korea rahva edusamme pärast vabastamist jaapani ikkest ja pärast maareformi teostamist Põhja-Koreas. Üksnes 1948. a. suurenes külvipind Põhja-Koreas 15 000 ha võrra. Kahe aasta plaan (a. 1949 ja 1950) näeb ette põllupinna laiendamist Põhja-Koreas veelgi 43 000 ha võrra.

Põllunduse struktuuris toimusid suured muudatused väärtuslike lõunamaiste kultuuride kasuks, mis nõuavad kunstlikku niisutamist, nagu riis ja puuvill. Pärast maareformi on Põhja-Korea talupojad ehi-tanud kümneid suuri niisutussüsteeme, mis on võimaldanud juba nüüd laiendada tunduvalt nende kultuuride külvipinda.

Põhja-Korea, kus oli põllundus suhteliselt vähem arenenud kui maa lõunaosas ja kuhu seepärast minevikus muudest piirkondadest leivavilja sisse veeti, on praegu oma leivaga täielikult varustatud.

Põhja-Koreas lahendatakse edukalt ka loomakasvatuse probleemi. Teadupärast oli loomakasvatus siin põllumajanduse kõige mahajäänu-maid harusid. 1940. a. oli 1 milj. Põhja-Korea talumajandil vähem kui

750 000 sarvloomu ja vaid 17 000 hobust. Igal talumajandil polnud ka hārga, mis on Koreas peamiseks veoloomaks, kusjuures üks hobune tuli keskmiselt iga 60 talumajapidamise kohta.

Maareform ja Korea rahvademokraatliku valitsuse eriabinõud lõid tingimused loomakasvatuse kiireks taastamiseks maa põhjaosas. Kolme aasta kestel pärast maareformi on loomade arv Põhja-Koreas kahekordistunud, ületades tunduvalt sõjaeelse taseme. Käesoleva aasta plaan näeb ette tõsta kariloomade arvu 972 000-le, mis on 30% rohkem kui 1940. a.

Veelgi väljapaistvamad on Põhja-Korea edusammud tööstuse taastamisel ja edasiarendamisel.

Põhiliselt hakati Koreas suurtööstust looma alles 1930. aastail, kui jaapanlased vallutasid Mandžuuria ja alustasid energiliselt ettevalmistusi kallaletungiks Nõukogude Liidule. Suurtööstus spetsialiseerus siin peamiselt strateegiliste materjalide tootmisele ja kandis teravalt koloniaalset iseloomu: arenesid mäetööstuse harud, keemia, kuid peaaegu täielikult puudus masinatööstus, väga nõrgalt oli arenenud kerge- ja toiduainete tööstus. Vedades Koreast välja maake, metalle, sünteetilist kütteainet, mineraalväetisi, kalasaadusi ja põllumajanduslikke tooraineid, importisid jaapanlased Koreasse peaaegu täielikult tööstuse ja transpordi sisseseade ja paiskasid Korea turule valmis- kangaid ja muid laiatarbekaupi.

Korea tööstuse ühekülgse arengu hukatuslikud tagajärjed süvenesid veel sellega, et ettevõtete tehniline juhtimine oli jaapanlaste käes; korealased töötasid siin vaid töölistena. Neis tingimustes oli eriti raske asuda purustatud tööstuse taastamisele, sest polnud ei kvalifitseeritud tehnilist personali, tööstuse tagavara-sisseseadeid ega piisavas koguses tooraineid.

Siiski selle mõne aastaga, mis on möödunud jaapani koloniseerijate minemakihutamisest, on Põhja-Korea töötajad mitte üksnes taastanud ja käiku lasknud kõik põhilised tööstusettevõtted, vaid ka rekonstrueerinud vanu kätisi ja ehitanud rea uusi. Lakkamatult kasvab tööstustoodangu maht.

Väljapaistvad on ka korea rahva saavutused oma rahvuskultuuri taassünni alal. Teadupärast andsid jaapanlased korea rahvuskultuurile eriti raske löögi. Jaapanlastest koloniseerijad tegid kõik, et hävitada korea rahvus, võtta korealastelt nende rahvuslik omapära ja rahvuslik kultuur. Korea keeles oli keelatud välja anda ajalehti ja teaduslikku ning kunstilist kirjandust. Elanikke sunniti kõnelema vaid jaapani keeles, vägivaldselt toodi sisse jaapani kombed ja jaapani usund. Enne vabastamist polnud Koreas ei korea rahvusteatri ega rahvuslikku kino. Vähestes koolides õpetati lapsi jaapani keeles, ent Sõulis, maa ainsas ülikoolis, kuulus 500 üliõpilasest enam kui pool jaapanlaste hulka.

Nüüd võib näha niihästi Phönjanis kui ka teistes Korea linnades, et õppimine on haaranud väga laialt mitte üksi noorsugu, vaid ka täiskasvanuid. Tänavail võib kõige sagedamini kohata õpilasi, gümnaasiste ja üliõpilasi, aga ka täiskasvanuid raamatute ja portfelliidega. Ja see polegi imesteldav, kui arvestada, et üksi Phönjanis töötab praegu neli kõrgemat õppeasutust, nende hulgas ülikool 4000 üliõpilasega. Kokku loetakse Põhja-Koreas praegu 11 kõrgemat õppeasutust, kus õpib üle 10 000 üliõpilase, ja 4000 alg- ning keskkooli 1,7 milj. õpilasega. Peale selle on loodud suur hulk kursusi kirjaoskamatusse likvideerimiseks, kvalifikatsiooni tõstmiseks jne.

Tõsi küll, õppetöö kvaliteet ei jõua veel sammu pidada õppeasutuste võrgu kiire kasvuga. Kui siiski arvestada, et Korea kool luuakse põhiliselt peaaegu uuesti, sest enne maa vabastamist õpetati lapsi jaapani keeles ja jaapani õpikute varal, siis paistavad edusammud korea kooli ülesehitustöös eriti suurtena.

Phönjanis on balleti- ja kinostuudio, maalikunsti instituut ja kinodes linastatakse korea filmikroonikaid. Varem polnud Koreas midagi niisugust. Kõik see on loodud pärast maa vabastamist jaapani ikkest. Seejuures on eriti tähtis, et korea kunsti taassünd Põhja-Koreas omandas algusest peale sügavasti rahvusliku, realistliku suuna ja kasutab laialdaselt rahvaepost.

Korea rahvas on kirjanduslikult ja kunstiliselt andekas, oma pika ajaloo jooksul on ta loonud palju suurepäraseid legende ja laule, mille on laialt kandnud parimad rahvalaulikud. Rahvas säilitas selle kultuurivara; nüüdisajal kogutakse seda, töötatakse läbi ja dramatiseeritakse.

Nõukogude inimesse suhtub rahvas Põhja-Koreas siira sõbralikkusega. Korea rahvas teab hästi, et oma edusammude eest maa demokratiseerimisel, lõhutud rahvamajanduse ja rahvusliku kultuuri taastamisel on ta tänu võlgu eelkõige Nõukogude Liidule. Ja on rõõmus näha, et see mitmekülgne abi, mida meie maa on andnud ja annab korea rahvale, kannab nii suurepäraselt vilja.

Toimetuse kolleegium: L. Hallop (toimetaja kt.), E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 22. VII 1950. Trükkimisele antud 10. VIII 1950. Paber 67×95 cm 1/16. MB-06961. Trükiarv 2145. Trükitähti trükipoognas 50 048. Trükipoognaid 4,89. Arvutuspoognaid 4,98. Tellimise nr. 1397. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

Ilmub 1 kord kuus. Üksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

Väljaandja: Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse. Kirjastuste ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus, Tallinn.

На эстонском языке. «Ньюкогуде Коол» (Советская школа)
Орган Мин. Просв. ЭССР.

СОДЕРЖАНИЕ

И. Сталин. Относительно марксизма в языкознании	449
И. Сталин. К некоторым вопросам языкознания	466
Передовая. К началу нового учебного года	470
* * * Они были награждены по случаю десятилетия Советской Эстонии	476
Т. Артеменко. Руководство работой классных руководителей старших классов	477
В. Скосырев. Производственные экскурсии по физике в средней школе	486
В. Вооре. К вопросам об охране природы на уроках зоо- логии	495
А. Таймсоо. Как мною достигнута полная успеваемость .	504
В. Зайчиков. В Северной Корее	509

Rbl. 5.—

8408

119 | 9765
8)